

etum, ut omnes qui abusiva desuetudine, nostras leges aboletas reddere moliantur, et in nostræ solemnitatis feria feriantes, anathematis gladio feriantur. Et quia lex hujus promulgationis legitimæ, legem justitiæ non oppugnat, tuique libra iudicii meæ discretionis sedet examini, tuæ edictionis regulam ocius roborare maturo. Quamvis enim mens mea hominum vitiis angustiata deformibus, in infernum tristitiæ peregrinans, lætitiæ nesciat paradysum, tamen in hoc amœnantis gaudii odorat primordia, quod te mecum videat ad debitæ vindictæ suspiria suspirare. Nec mirum, si nostrarum voluntatum unione conformi, concordiæ reperio melodiam, cum unius ideæ exemplaris notio nos in nativum esse produxerit, unius officialis administrationis conformet conditio, cum nostras mentes non superficiali dilectionis vinculo amor jungat hypocrita, sed interna animorum nostrorum **320** latibula, casti amoris pudor inhabitet. Dum hoc verborum compendio Genius suæ orationis formaret excursus, suæ exclamationis quasi aurora nascente, tristitiæ tenebras paulisper abstractans, salvo suæ dignitatis honore, Natura Genio gratiarum jura persolvit.

Hic promulgat Genius excommunicationem prætaxatis.

Tunc Genius post vulgaris vestimenti depositionem sacerdotalis indumenti ornamentis celebratoribus infulatus, sub hac verborum imagine, prætaxatam excommunicationis seriem a penetralibus mentis forinsecus evocavit, hoc locutionis præcedente curriculo : auctoritate superessentialis Usiæ, ejusque notionis æternæ, assensu cœlestis militiæ, naturæ etiam, cæterarumque virtutum ministerio

A suffragante, a supernæ dilectionis osculo separetur, ingratiitudinis exigente merito, a naturæ gratia degradetur, a naturalium rerum uniformi concilio segregetur, omnis qui aut legitimum Veneris obliquat incëssum, aut gulositatis incurrit naufragium, aut ebrietatis sentit insomnium, aut avaritiæ sitiens experitur incendium, aut insolentis arrogantia umbratile ascendit fastigium, aut præcordiale patitur livoris exitium, aut adulationis amore communicat fictitium. Qui autem a regula Veneris exceptionem facit anormalam, Veneris privetur sigillo. Qui gulositatis mergitur in abysso, mendicitatis erubescencia castigetur. Qui ebrietatis lethæo flumine soporatur, perpetuæ sitis vexetur incendiis. Ille in quo sitis incandescit habendi, perpetuas egestates incurrat. Qui in præcipitio arrogantia exaltatus, spiritum elevationis eructat, in vallem dejectæ humilitatis ruinose descendat. Qui alienæ felicitatis divitias sine detractionis invidendo demordet, primo se ibi hostem inveniat. Qui adulationis hypocrisi a divitibus venatur munuscula, sophistici meriti fraudetur præmio.

B Postquam Genius hujus anathematis exterminio finem orationi concessit, huic imprecationi applaudens Virginum assistentia festino confirmationis verbo Genii roboravit edictum, lampadesque cererorum in manibus virginum suis meridianes luminibus in terram cum quadam aspersione et demissione, extinctionis videbantur sopore dejectæ.

Conclusio operis.

C Hujus imaginariæ visionis subtracto speculo, me ab extasi excitatum in somno, prior mysticæ apparitionis dereliquit aspectus.

ALANI DE INSULIS

ANTICLAUDIANUS

SIVE

DE OFFICIO VIRI BONI ET PERFECTI

LIBRI NOVEM

A R. D. Carolo de Visch, priore Dunensi, etc., recogniti et varie illustrati.

AD LECTOREM.

En tibi, Lector, Anticlaudianum exacta diversorum exemplarium collatione, castigatissimum, et auctori suo restitutum, cui illum subduxerat is qui, anno Domini 1611, eum Antuerpiæ in lucem protrusit, plane incultum et confusum, sine ulla capitum distinctione, sine auctoris præfationibus, quarum loco et titulo, partem aliquam reposuit summarii immediate sequentis, imo, sine ipsius auctoris nomine : quod tamen expriment communiter omnes, qui Alani scripta recensent, præferuntque antiquiora mss. exem-

plaria passim obvia. Sane, in sola Bibliotheca collegii soc. Jesu Lovanii, duo reperi, magnæ antiquitatis, operis hujus exemplaria, quorum alterum, Alani nomen expresse referebat. Tertium, in Bibliotheca S. Bertini, Audomaropoli, auctoris item nomine præsignitum. Quartum et quintum, apud Clarissimum virum Balthasarem Moretum, Antuerpiæ. Ex his unum tantæ erat antiquitatis, ut auctoris etiam ætatem attingere, characterum forma persuaderet; aliud, quod Alani quoque nomen exhibebat, nonnihil recentiori manu exaratum, attamen venerandæ etiam antiquitatis. Postrema hæc duo exemplaria usui meo concessa fuerunt, quorum lima impressum exemplar poliendo, nativo coloris restitui. Imprimis namque, summario verum titulum, postremanque ejusdem partem injuste præcisam; ad hæc, auctoris nomen, ac duas ipsius præfationes reposui. Insuper, et menda plurima, quibus totum opus obfuscabatur, sustuli. Et quanquam, ubi sensus permisit, plura hinc inde verba reliquerim a mss. discrepantia, imo etiam, integros quandoque versus, exacte tamen in margine inferiori, diversitatem lectionis annotavi, hoc ordine: quando utrumque ms., exemplar discordabat ab impresso, scripsi; ms. V: ubi solum discordabat ms., antiquissimum, posui: ms. A; ubi vero recentius, ms. R. Denique, majoris illustrationis gratia, marginales ubique annotationes adjunxi. Porro, opus est eruditum raroque acumine præditum, nec non ad veram pietatem aliasque virtutes lectorum animis infundendum aptissimum, et nihilominus, venusto lepore undique respersum. Quod proinde tanti olim fecit venerabilis Adamus de Bassey, canonicus Insulensis, vir, suo tempore doctrina clarissimus, qui circa annum 1400, vixisse creditur, ut illud ipsum tersis et politis versibus in compendium redegerit, et hinc inde digressionibus moralibus doctissimis, diversisque odis spiritualibus illustraverit. Quod opus ipsemet indigitavit: *Ludus Adæ de Bassey, in Anticlaudianum M. Alani de insula*. Exstat ms. Tornaci, in monasterio Sancti Martini, in duobus exemplaribus, quorum alterum aliquandiu apud me habui. In cujus prologo ita loquitur auctor: *Recreationis cujusvis solatio indigens, pratum famosissimi quondam viri et gratiæ excellentis, magistri Alani de insula, adii, ut in eo colligerem flores odoriferos et prædulces, etc.*

Cæterum, cur Alanus operi suo Anticlaudianum nomen imposuerit, rationem hanc affert Thomas Demsterus *Historia Ecclesiastica* gentis Scotorum, anno 1627 Bononiæ impressa, quod ad imitationem Claudiani scriptum sit, non vero contra Claudianum. Quomodo, inquit, Ennodius Ticinensis episcopus, dum imitari vult Claudiani epigramma, epigraphen suo epigrammati fecit: *Adversus Claudianum de Mutabus*. Hæc ille. Auctor vero summarii sequentis, censet vocari Anticlaudianum, ratione materiæ, quia; cum Claudianus in principio sui libri introducat vitia ad deformandum, seu pervertendum Rufinum, in principio hujus libri introducuntur virtutes, ad formandum hominem beatum. Pro cujus rationis majori luce, sciendum est Rufinum, in quem Claudianus poeta invectivas suas scripsit, fuisse a Theodosio seniore imperatore præfectum provinciis aliquot orientalibus imperii, pro tutela Honorii et Arcadii filiorum. Verum, cum regni cupiditate incensus, in principes suos arma sumpsisset, ab his devictum, misere periiisse. Itaque, Claudianus tragœdiam hanc descripturus, introducit furiam infernalem, in concilio Vitiorum graviter conquerentem de pace, et regno Virtutum, tempore Theodosii imperatoris, incitatque omnia et singula Vitia, ad pacis hujus turbationem et Virtutum expulsionem. Id quod fieri posse judicat, per Rufinum. Quem proinde diversa invadentes Vitia, facile expugnarunt, et per eum, gravem perturbationem in imperio concitarunt. Econtra, Alanus producit Naturam in concilio Virtutum conquerentem de humani generis depravatione, et regno Vitiorum per universum orbem; decreto autem concilii, ad Deum ablegatur Prudentia, sollicitura creationem hominis perfecti, qui expugnatis vitiis, virtutes orbi restituit. Quæ, quomodo postea contigerint, pulcherrime describit Alanus noster. Atque hinc patet, ratione materiæ, opus hoc esse vere contrarium operi Claudiani, adeoque recte vocari Anticlaudianum, tametsi quo ad modum procedendi, aequaliter etiam inter se conveniant. Interim, tu Lector candide, libros hos si vel semel attente legere non pigeat, eorundem elegantiam mox percipies, animumque tuum mire oblectabis. Nam, ut recte adnotarunt Basileenses, qui, anno 1536, hoc primo publicarunt, singulari festiuitate lepore, et elegantia præditi sunt, non credibili doctrina, ordine et brevitate complectentes humanas divinasque res omnes, in quibus, quivis homo occupari, meditarique debet, quasque quemlibet scire, aut certe per omnia admirari, et suspicere oportet. Vale.

Fr. Carolus DE VISCH
prior Dunensis.

ANTICLAUDIANI

SEU

LIBRORUM DE OFFICIO VIRI BONI ET PERFECTI

SUMMARIUM

Ex antiquo codice ms. desumptum,

In quo elucet insignis totius operis peritia.

Quia in hoc opere agitur de quatuor artificibus, Deo, Natura, Fortuna, Vitio; primi autem artificis, id est, Dei, quatuor sunt opera: opus in mente, opus in materia, opus in forma, opus in gubernatione; Naturæ vero, duo: unum in pura natura consideratum, ab omni corruptione alienum, quale opus nec fuit ante peccatum; aliud vero, varia corruptione, privatum: Fortunæ etiam duo: unum prosperitatis, alterum ad-

versitatis; unum vero vitii, scilicet, depravationis; liber iste in quo de his agitur, non inconsequenter novam distinctionibus completur. Prius autem agitur in hoc opere de operibus naturæ, quam de operibus Dei, quia per ea quæ facta sunt, invisibilia Dei conspiciuntur. Secundo autem de opere divino. Tertio, de opere fortunæ. Quarto, de opere vitii. Initio autem primi libri, auctor more recte scribentis, proponit, non tamen in ipsa propositione materiam, de qua tractaturus est, prælibat, ad insinuandum materiam ipsam quasi ineffabilem esse, et ad vitandam arrogantiam, ne si de ineffabilibus se tractaturum proponeret, arrogantiae suspicionem ingereret; secundo invocatur. Tertio, inducit Naturam deliberantem de tali homine procreando, qualis futurus esset homo, si in nullo errasset. Sed quia talis hominis perfectio non solum in natura, verum etiam in virtutibus consistit, introducitur Virtutum concilium, cum quibus Natura deliberat; unaquæque autem secundum proprium statum describitur. Consequenter etiam describitur locus amœnissimus, floribus stellatus, arboribus consitus, fontis irriguo secundatus. In cujus supercilio locata regia Naturæ regio describitur, auro, argento, variisque instincta lapidibus, multiplici hominum pictura resurgens. Ad hanc aulam virtutum convocatur exercitus, sua utitur consultatione Natura, suam adhibet sententiam Prudentia, Ratio utramque colaudat Naturæ parti magis assentiens. Consulit ut Prudentia delegetur in cælum, quæ Naturæ Virtutumque Deo vota præsentet: ad quarum preces Deus animam mundam demittat in terras, et ejus animæ corporisque consortio, mediante Natura, Virtutumque ministerio, beatus homo procreetur in terris. Sed quia non subitaneè his verbis assentiit Prudentia, suum consilium annectit Concordia, cujus consilio illa satisfaciens, septem ancillis suis imperat, ut talis sibi fabricetur currus, quo celeriter possit ad cælestia devehit, suamque legationem exple: cujus præceptum sine mora ancillæ complere conantur. Unde prima temonem excudit; secunda axem instituit; tertia temonem axemque gemmis et floribus inscribit. Reliquæ quatuor rotis fabricandis invigilant. Currus igitur completo, Prudentia residente in curru, quinque equis, Ratione auriga, quadriga in cælum deducitur. Ascendenti autem Prudentiæ, variæ rerum occurrunt naturæ. Intuetur enim quæ causæ nubium, quæ nivium, vel grandinum origo, quis ortus fulminum. Videt etiam dæmones discurrentes per aera, qui tumore superbix a cælo dilapsi, in caliginosam hujus aeris noctem, humanis insidiantur projectibus. Speculatur etiam diversos sui ascensus, varios planetarum anfractus. Ad ultimum in cælum devehitur, ubi varius stellarum naturas intuetur. Sed cum ultra non puteat ei auditus, cum et Ratio viam ignoret, et equi ultra ascendere non valeant, in ambiguo fluctuat Prudentia quid actura sit: sed dum in hoc errat incerto, puellam videt stantem in supercilio cæli, cujus ducatu usque ad empyreum cælum perduceretur, uni insidens equo, cæteris cum auriga Ratione in cælo relicta.

Sed inter agendum aquas super firmamentum sitas miratur, nec eas fluxu labiles, vel in æthere suspensas, sed potius crystallino rigore solidatas esse perpendit. In cælo vero empyreo collocata, ordines angelorum et opera considerat; miratur sanctorum gloriam, beatam Virginem super alios collocatam, ibique humanam Christi regnare naturam. Sed nuntio fulgore percussa, in lethargum delabitur, dux ejus patienti compatitur, suaque accersita sorore quadam supercælesti portione, sororis interventu Prudentiam liberat a languore. Tunc tres simul in cælum Trinitatis ascendunt, Prudentiaque in præsentia Dei, Naturæ Virtutumque votum exponit. Deus vero earum petitioni assentiens, juxta æternum mentis exemplar animam creat, creatam Prudentiæ commendat, monens ut eam caute in terras deducat, ne eam malevolentia alicujus planetæ sævientis corrumpat. Prudentia igitur cum hilaritate ad inferiora descendens, animam Naturæ Virtutumque manibus deponit. Natura corpus excudit; Concordia spiritum unit; cæteræ vero virtutes pro jure suo hominem creatum exornant. Nobilitas vero ultima, quia ex se nihil proprium habet, a matre fortuna quod largiatur exquirat. Inde sumpta occasione, habitatio, domus, habitus, et rota Fortunæ describitur. Ad matris igitur domum Nobilitas perveniens, a matre petit, ne virtutum munera defraudans, ei se subtrahat, sed dicta sua cum aliis novo naturæ operi conferat. Ad cujus petitionem fortuna iter arripiens, ad domum naturæ pervenit, suamque munus impendit; cui danti assistit Ratio, ne Fortuna, aliquo livore ducta, aliquid fermenti interseruat. Completa igitur hominis illius perfectione, ad aures Alecto de hoc opere fama pervenit. Alecto exercitum colligit, cum quo in hominem illum ejusque comites parat insultum. Cum Vitiis homo ille congregitur: sed tandem Vitiis subjugatis, homini illi victoria datur. Ex his liquet quæ sit materia hujus auctoris in hoc opere. Est tamen materia duplex: una historialis, alia mystica. Quod satis diligenti liquet lectori. Et quia circa materiam versatur intentio, per materiam intentionis comparatur notitia. Liber vero nulli philosophiæ speciei tenetur obnoxius, nunc ethicam tangens, nunc philosophicam delibans, nunc mathematicæ subtilitatem ascendens, nunc theologiæ profundum aggrediens. Causa vero suscepti operis, duplex: Una per se considerata; altera collativa. Sui enim causa auctor, aggreditur hoc opus, ut suum exerceat ingenium; et aliorum, ut desudet projectibus eorum. Finis vero utilitas est, humanæ naturæ cognitio. Per hunc enim librum cognoscit homo quid ex Deo habeat, quid a natura ministrante accipiat, quid a fortuna suscipiat, quid a vitio contrahat. Libri hæc est inscriptio: « Incipit Anticlaudianus Alani, de Antirufino. » In hac inscriptione, et auctor operis exprimitur, cum dicitur, Alani: Et opus auctoris, cum annectitur, Anticlaudianus. Dicitur autem liber iste Anticlaudianus, ratione materiæ, quia materia hujus libri contraria est principio materiæ Claudiani. Cum etenim in principio sui libri Claudianus introducat vitia ad pervertendum Rufinum, in principio hujus operis introducuntur virtutes, ad formandum hominem beatum. Unde, et homo ille de quo agitur in hoc libro, vocatur Antirufinus, quasi contrarius Rufino.

PRÆFATIO IPSIUS AUCTORIS.

321 Cum fulminis impetus vires suas expendere A pressam pauperiem detractionis flatus non deprinat
 dignetur in virgulas, verum audaces provectorum ubi potius miserix naufragium, misericordiæ por-
 arborum expugnet excessus; imperiosa venti rabi- tum expostulat, quam felicitas livoris exposcat
 ties iras non expendat in calamum, verum in altis- aculeum. In quo lector non latratu corrixationis
 simarum supercilia rerum vesani flatus invectiones insaniens, verum lima correctionis emendans, cir-
 excitet furiosas; penuriosam operis mei humilita- cumcidat superfluum, compleat diminutum, quate-
 tem invidiæ flamma non fulminet, mei libelli de- nus illimatum revertatur ad limam, inpolitum re-

ducatur ad fabricam, inartificiosum suo referatur artifici, male totum propriæ reddatur incudi. Et quamvis artificii enormitas imperitiam accuset artificis, ac in adulterino opere, imperitiæ vestigium manus relinquat opificis, opus tamen, sui veniam deprecatur erroris, cum tenuis rationis igniculus multis ignorantiae nubiletur erroribus, humani ingenii scintilla multas erroris evanescat in nebulas. Quare, ad hoc opus non nauseantis animi fastidio ductus, non indignationis tumore percussus, sed delectatione novitatis illectus, lector accedat. Quamvis enim liber vernantis eloquii purpuramento non floreat, et fulgurantis sententiæ sidere non clarescat, tamen in fragilis calami tenuitate, mellis poterit suavitas inveniri, et arescentis rivuli modicitate, sitis ariditas temperari. In hoc etiam nullavilitate plebescat, nullos reprehensionis morsus sustineat, quasi modernorum redoleat ruditatem, sed ingenii præferatur flos, et diligentiae præ efferratur dignitas, cum pigmæa humilitas excessui superposita giganteo, altitudine gigantem præveniat; et rivus a fonte scaturiens, in torrentem multiplicatus excrescat. Hoc igitur opus fastidire non audeant, qui adhuc vagientes in cunis inferioris disciplinæ, nutricum lactantur uberibus. Huic operi derogare non tentent qui altioris scientiæ militiam spondent. Huic operi abrogare non præsumant, qui cælum philosophiæ vertice pulsant. In hoc etenim opere, litteralis sensus suavitas puerilem demulcebit auditum; moralis instructio proficientem imbuet sensum; acutior allegoriæ subtilitas perficientem acuet intellectum. Ab hujus ergo operis

arceantur ingressu, qui solis sensuum speculis de-
diti, rationis non aurigantur incessu; qui solam
sensualitatis assequentes imaginem, rationis non
appetunt **322** veritatem, ne sanctum canibus pro-
stitutum sordescat, ne porcorum pedibus concul-
cata margarita depereat; aut derogetur secretis, si
eorum majestas divulgetur indignis.

Quoniam igitur in hoc opere ⁷⁰ resultat gratiose
syntaxeos regula, dialecticæ lepos, maxima orato-
riæ theseos, communis semita arithmeticæ, mathe-
seos paradoxa, musicæ melos, axioma geometriæ,
grammaticæ theorema, astronomicæ hebdomadis
excellencia, theophaniæ cœlestis emblema, infru-
niti homines ⁷¹ in hoc opus sensus proprios non
impingant, qui ultra metas sensuum, rationis
non extendant curriculum; qui juxta imaginationis
somnia, aut recordantur visa, aut figmentorum
artifices commentantur incognita. Sed hi qui sæ
rationis materiale in turpibus imaginibus non per-
mittunt quiescere, sed ad intuitum super cœlestium
formarum audent atollere, mei operis ingrediantur
angustias, certa discretionis libra pensantes
quod sit dignum in aures publicas promulgari, vel
silentio penitus sepeliri. Sicut enim quorundam
gregarios detractionis assultus non timeo, sic favo-
rabilem commendationis auram ab aliis non ex-
specto. Non enim timor superbix intus erectans,
ut exiret in publicum, me hujus operis coegit ad
fabricam, vel favor popularis applausus insolentem
invitavit ad operam, sed ne meus sermo contra-
heret de curæ raritate rubiginem, aliorumque pro-
fectibus labore mei studii desudarem.

EJUSDEM PRÆFATIO ALTERA.

⁷² Auctoris mendico styum, phalerasque poetæ,
Ne mea segnitix Clio dejecta senescat :
Ne jaceat calamus, scabra rubigine torpens.
Scribendi novitate vetus juvenescere charta
Gaudet, et antiquas cupiens exire latebras,
Ridet, et in tenui lascivit arundine musa.
Fonte tuo sic, Phœbe, tuum perfunde poetam,
Ut compluta tuo mens arida lumine, germen
Donet, et in fructum concludat germinis usum.

ANTICLAUDIANI

LIBER PRIMUS.

323 CAPUT PRIMUM.

*Natura, sui corruptionem in hominibus perpensaens,
optat creari hominem omnino perfectum. Convo-*

*D cat Virtutes. Processus Virtutum in domum Na-
turæ.*

Ut sibi ⁷³ juncta magis Naturæ dona resultent,

VARIE LECTIONES.

⁷⁰ Exemplar impressum Basileæ anno 1536, typis Henrici Petri, sequentia sic legit : in hoc opere re-
sultat grammaticæ syntaxeos regula, dialecticæ lexeos maxima, oratoris theseos communis sententia,
arithmeticæ matheseos paradoxa, musici melos axioma, geometrici grammatis theorema, astrologici do-
gmatis excellencia, theologiæ cœlestis emblema. ⁷¹ Idem exemplar habet : Imperiti homines. ⁷² Aliud
exemplar habet, actoris. ⁷³ Ms. antiquum habet, tibi.

Et proprium donet donis mistura pavorem ,
 Solers Naturæ studium, quæ singula sparsim
 Munera contulerat aliis, concludit in unum ;
 Cudit opus, per quod operi concluditur omni.
 Pristina sic operum peccata repensat in uno,
 Ut quod deliquit alias, compenset in isto.
 Supplicat huic operi, famulans opus omne decoris;
 Et tanta cupiens vestiri dote favoris,
 Incudis deposcit opem; sed fessa laborat
 Incus, quæ tantos vires expendit in usus,
 Ultra sese posse studet Natura, suumque
 Supra se metitur opus, sic vincere fertur
 Artifices alios, quod se superare fatetur.
 Nec subitos animi motus perpessa, repente
 Currit ad hæc opera; sed ad hæc deliberat utrum
 Possit, et ad libram rationis singula pensat.
 Protinus ergo suas vocat in sua vota sorores,
 A quibus emeriti descendat tramite recto
 Regula consilii, mentisque coerceat æstum.
 Ut sic freta suæ scalpro rationis, in ipsos
 Effectus operum mentis deducat ideas.
 Aut lima meliore diu concepta recidat.
 Ergo consilii non aspernata rigorem,
 Concilium cœleste vocat; peregrinat ab alto
 Militiæ cœlestis honor, terramque serenat
 Luce sua, dignatus humum vestire beatissimis
 Gressibus, et nostri tolerans fastidia mundi.
 A splendore suo descendit regia cœli,
 Dum lumen proprium terræ concedit ad horam.
 Jam nova miratur tellus vestigia, ferre
 Gaudet onus, sed vis oneris pensatur honore.

CAPUT II.

Concilium virtutum.

Pacis alumna movet primos Concordia gressus,
 Et pleno cuncta perfundens Copia cornu,
 Et Favor, et multo perfusa favore Juventus,
 Et Risus nostræ proscribens nubila mentis,
 Et Pudor, et certo contenta Modestia sine,
 Et Ratio mensura boni, quam semper adhærens
 Felici gressu felix comitatur Honestas,
 Et Decus, et cuncta trutinans Prudentia libra,
 Et Pietas, et vera Fides, quæ fraudis in umbra
324 Nobis hypocritam mentiri nescit amorem :
 Et virtus quæ spargit opes, quæ munera fundit,
 Quam penes ignorat ignavam gaza quietem,
 Nec dormire potest thesauri massa sepulti,
 Sed mutat varios toties peregrina magistros.
 Ultima Nobilitas, et formæ laude secunda
 A longe sequitur harum vestigia, quamvis
 Nescio quid præsigne gerat, tamen hujus ad unguem
 Non poterat reliquis facies æquare decorem :
 Munere fortunæ melior; sed parcius ipsa
 Gratia naturæ dotes effundit in illam.
 Hæc superum soboles gressus maturat in arcem
 Naturæ, proprioque domum chorus afflat honore.

CAPUT III.

Quo sita erat domus Naturæ. Descriptio silvæ in qua erat domus Naturæ et fontis qui ibidem erat.
 Est locus a nostro secretus climate tractu

PATROL. CCX.

A Longo, nostrorum ridens fermenta locorum.
 Iste potest solus quidquid loca cætera possunt.
 Quod minus in reliquis, melius suppletur in uno,
 Quid prælargam manus Naturæ possit, et in quo
 Gratus effundat dotes, exponit in isto ;
 In quo pubescens tenera lanugine florum
 Sideribus stellata suis, succensa rosarum
 Murice, terra novum contendit pingere cœlum.
 Non ibi nascentis exspirat gratia floris,
 Nascendo moriens : nec enim rosa mane puella
 Vespere languet anus; sed vultu semper eodem,
 Gaudens æterni juvenescit munere veris.
 Hunc florem non urit hiems, non decoquit æstas,
 Non ibi bacchantis boreæ furit ira, nec illic
 Fulminat aura noti, nec spicula grandinis instant.
B Quidquid depascit oculos, vel inebriat aures,
 Seducit gustus, narces suspendit odore,
 Demulcet tactum, retinet locus iste locorum :
 Iste parit nullo vexatus vomere, quidquid
 Militat adversum morbos, nostramque renodat
 Instantis morbi proscripta peste salutem.
 Non rerum vulgus, verum miracula gigneus
 Sponte, nec externo tellus adjuncta colono,
 Naturæ contenta manu, zephyrique favore
 Parturit, et tanta natorum prole superbit.
 Flore novo gaudens, folio crinita virenti,
 Non demorsa situ, non iram passa securis,
 Non dejecta solo, sparsis non devia ramis,
 Ambit silva locum, muri mentita figuram.
C Non florum prædatur opes fœliique capillum
 Tondet hiems, teneram florum depasta juventam ;
 Exsilium patitur arbor, quæcunque tributum
 Germinis et fructus naturæ solve re nescit.
 Cujus mercari fructu meliore favorem
 Contendens, aliasque suo præcellere dono
325 Quælibet et semper de partu cogitat arbor.
 Syrenes nemorum, citharistæ veris, in illum
 Convenere locum, mellitaque carmina sparsim
 Commentantur aves, dum gutturis organa pulsant.
 Pingunt ore lyram, dum cantus imbibit istos
 Auditus, dulces offert sonus auribus escas.
 In medio lacrymatur humus, fletuque beato
 Producing lacrymas, fontem sudore perenni
 Parturit, et dulces potus singultat aquarum.
D Exiit ingenitas fœces argenteus amnis,
 Ad puri remeans elementi jura, nitore
 Fulgurat in proprio peregrina fœce solutus :
 Prægnantis gremium telluris inebriat iste
 Potus, et ad partus invitat vota parentis.
 Arboribus similes tellus non invida potus
 Donat, et affectum pariendi suggerit illis.

CAPUT IV.

Domus Naturæ in monte sita. Picturæ domus. Pictura imitatur logicam. Aristoteles, Plato, Seneca, Ptolomæus, Tullius, Virgilius.

In medio nemoris evadit in aera montis
 Ardua planities et nubibus oscula donat.
 Hic domus erigitur naturæ, si tamen isto
 Nomine censeris fas sit, cum numine possit

Sidereas superare domos, superumque penates,
 Nec sibi dignetur conferre palatia regum,
 A nostris laribus excepta beator aula.
 Aera metitur altis suspensa columnis;
 Sidere gemmarum præfulgurat, ardet in auro,
 Nec minus argenti proprio donatur honore.
 Non ibi materies quæ sit demissior istis
 Jura tenet, propriaque potest plebescere forma.
 Hic hominum mores picturæ gratia scribit,
 Sic operi proprio scriptura fideliter hæret,
 Ut res picta minus a vero deviet esse.
 O nova picturæ miracula, transit ad esse
 Quod nihil esse potest! picturaque simia veri,
 Arte nova ludens, in res umbracula rerum
 Vertit, et in verum mendacia singula mutat.
 Sic logicæ vires artis subtiliter hujus
 Argumenta premunt, logicæque sophismata vincunt.
 Hæc probat, ista facit: hæc disputat, impetrat ista
 Omne quod esse potest: sic utraque vera videri
 Falsa cupit; sed ad hæc pictura fidelius instat.
 Illic arma parat logico, logicæque palæstram
 Pingit Aristoteles; sed eo divinius ipsa
 Somniant arcana rerum, cœlicque profunda
 Mente Plato, sensumque Dei perquirere tentat.
 More suo Seneca mores ratione monetat,
 Optimus excultor morum, mentisque colonus.
 Divitis ingenii vena Ptolomæus inundans,
 Devectus superas curru rationis in arces,
 Colligit astrorum numeros, loca, tempora, cursus.
326 Verbi pauperiem redimit splendore colorum
 Tullius, et dictis ornatus fulgura donat.
 Virgiliï musa mendacia multa colorat,
 Et facie veri contextit pallia falso.
 Hic vigor et sensus æquali munera lance
 Pensant. Alciden vigor armat, sensus Ulyssem.
 Ne mentem fermentet opum convictus, abunde
 Fundit opem virtus ⁷⁴, et munera cogit abire.
 Militat instantis fervens audacia Turni
 Ense tonans, ignara metus, et prodiga vitæ,
 Hippolytique pudor Veneris subductus habenis,
 Gaudet et excepto luget Cytheræa pudore ⁷⁵.

CAPUT V.

*Mævius, Neronis crudelitas, Ajax, Paris, Davus.
 Elementorum concordia.*

Has species rerumque tropos, et somnia veri,
 Regia picta tenet, tanto festiva decore.
 Sed minus in vultu gestans insigne pudoris ⁷⁶,
 Postremos subtristis habet pictura penates.
 Vel lusisse parum, vel saltem somnia passam
 Credas, vel tenues iræ sensisse procellas;
 Vel magis oblitam facti præsentis in illa
 Naturam peccasse putes, delira videtur
 Picturæ facies meliorem poscere formam.
 Sed neque gemmarum radius splendore diescens,
 Nec nitor argenti, nec fulgure gratius aurum,

A Excusare potest picturæ crimen adultum,
 Quin pictura suo languens pallescat in auro.
 Illic pannoso plebescit carmine noster
 Ennius, et Priami fortunas intonat; illic
 Mævius in cœlos audens os ponere mutum,
 Gesta ducis Macedum tenebrosi carminis umbra
 Pingere dum tentat, in primo limine fessus
 Hæret, et ignavam queritur torpescere musam.
 Illic præcipiti Nero fulmine concutit orbem,
 Indulgens sceleri, cogit plus velle furorem,
 Quam furor ipse velit: quidquid distillat ab illo
 Nequitia, totum sese partitur in orbem.
 Illic dives eget, sitit aurum totus in auro
 Midas, nec metas animo concedit habendi.
 Militis excedit legem, plus milite miles
 B Ajax, militiæque modus decurrit in iram.
 Fractus amore Paris, Veneris decoctus in igne,
 Militat in Venere, dum militis exuit actus:
 Damnose compensat in hac quod perdit in armis.
 In Davo propriam miratur noctua formam,
 Et vultus peccata sui solatur in illo.
 Ergo naturæ quidquid munuscula pleni ⁷⁷
 Pectoris ⁷⁸, aut ejus modicam subterfugit artem,
 Inscriptum thalamis picturæ gratia ⁷⁹ monstrat.
327 Singula decernens sensu Natura profundo,
 Sedibus his sua jura tenet, legesque figurat
 Provida, quas toto sparsim promulgat in orbe;
 Scrutatur rerum causas, et semina mundi:
 Quis chaos antiquum vultu meliore redemit,
 Dum formæ melioris opem vultusque decorem
 C Quæreret, atque suum lugeret silva tumultum:
 Quis fidei nexu civilia bella refrenans,
 Et fratrum rixas, elementis oscula pacis
 Indidit, et numeri nodo meliore ligavit.
 Terrarum motus, mugitum fulminis, iras
 Oceani, ventorum prælia mente fideli
 Conspicit, et certa solers indagine claudit
 Temporis excursus; cur contristata pruinis
 Luget hiems canis ⁸⁰, ridet ver, æstuat æstas,
 Effluit autumnus rerum torrente profundo,
 Vel cur terra sedet, fluit amnis, profluit aer,
 Flamma volat, reliquisque fidem non invida servat,
 Non audens violare fidem, cur fœdera terris
 Labilis unda tenet, certo contenta meatu.

CAPUT VI.

*Natura loquitur et depravatos hominum mores
 deplorat.*

Postquam cœlestis aurata sedilia cœtus
 Implevit, tantaque nitens deitate refulsit
 Ipsa domus, tanti locum mirata diei:
 Concilii stetit in medio Natura, parumper
 In terram demissa caput, concepta severis
 Vultibus exponens, extraque silentia dictans.
 Suspendens animos voces exivit in istas:
 Sæpe, diu, multum solerti mente retracto

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁴ Ms. opes Titus. ⁷⁵ Ms. habent exceptum luget Cytheræa pudorem. ⁷⁶ Utrumque ms. decoris.
⁷⁷ Utrumque us. plene. ⁷⁸ Non capit. ⁷⁹ Ms. fabula. ⁸⁰ Utrumque ms. cana.

Singula, quæ nostræ pinxit solertia dextræ :
 Sed nihil invenio quod in omni parte beate
 Vivat, quin multas nobis deferre querelas
 Possit, si nostram velit accusare Minervam.
 Sed nostras errasse manus quia pœnitet, error
 Haud nocet, et nostros denigrat parcius actus.
 Nec tamen hærentes maculas abstergere possum,
 Quas habitus firmi præscriptio longa tuetur.
 Nam medicina silet, vi morbi causa senescit ⁶¹ :
 Nec morbi veteres molimina tarda requirunt.
 Unica coniecto tantæ solatia pestis,
 Quæ tamen effectum describere nolo, priusquam
 Norma iudicii vestri mens nostra probetur.
 Hoc in mente diu scripturæ mihi sedet, ut omne
 Et simul instanter, caute, solerter, ad unum
 Desudemus opus : in quo tot munera fundat
 Quælibet, ut post has dotes videatur egere,
 Nostrorum crimen operum redimatur in uno,
 Unius probitas multorum crimina penset,
 Unaque quam plures exterminet unda lituras
328 Non terræ facem redolens, non materialis,
 Sed divinus homo, nostro molimine terras
 Incolat, et nostris donet solatia damnis.
 Insideat cœlis animo, sed corpore terris.
 In terris humanus erit, divinus in astris.
 Sic homo, sicque Deus fiet, sic factus uterque
 Quod neuter, mediæque via tutissimus ibit.
 In quo nostra manus et munera nostra loquantur.
 Sit speculum nobis, ut nos speculemur in illo ;
 Quæ sit nostra fides, quæ nostra potentia, virtus
 Quæ sit, et in quantum melius procedere possit.
 Si labor accusat nostros in munere tanto
 Defectus, onerique ⁶² manus succumbere nostro :
 Hoc decus excusat, solvens objecta laboris.
 Si natura negat, animi succurrere robor
 Debet, et affectus effectum claudere nostro.
 Nam quod nulla valet per se, supplebit in unum
 Conjurata manus, ut quæ non singula prosunt,
 Multa juvent collecta simul. Nam plurimus amnem
 Rivulus excrescens gignit, scintillaque flammam
 Multa parit, multusque lapis concludit æcervum.
 Heu ⁶³, pudeat nostra terris decreta silere ;
 Quod nostri languescit amor, quod fama tepescens
 Torpet, et a toto viles proscribimur orbe ;
 Quod laxas mundo sceleris concedit habenas
 Tesiphone, nostraque sibi de gente triumphans
 Gaudet, et a nostro sugit gaudia luctu.
 Vincimur, et victas pedibus submittit Erinnyes,
 Et gravibus nostra castigat colla catenis.

CAPUT VII.

Prudentiæ pulchritudo, vestimenta.

Sic natura suo mentem sermone figurans,
 Fine dato verbis orantis sine perorat.
 Gaudet et assentit naturæ curia, votum
 Laudat, et a voto non distant vota sororum :

A Surgit ad hæc placidi vultus, gestusque modesti
 Circum scripta modis Prudentia, colla pererrat
 Aurea cæsaries, sed acus mediata refrenat
 Litigium crinis, et regula pectinis instat.
 Ordo supercilii justo libramine ductus,
 Nec nimis exhaustus, nec multa nube pilorum
 Luxurians, sese geminos exemplat in arcus.
 Luminis astra jubar, frons lilia, balsama naris,
 Dens ebur, osque rosam, parit, offert, reddit, ad-
 [æquat.

Spirat in ore color vivus, nec candor adulter
 Turpiter effingit tanti phantasma decoris.
 Sidereum vultus castigavere ruborem
 Lilia nupta rosis ; et ne palloris obumbrent
 Nubila candorem, defendit flamma ruboris,

B **329** Clarior argenteo, fulvo conspiciatur auro,
 Lucidior glacie, crystallo gratior onni.
 Menti planities roseo non derogat ori.
 Non male colla sedent, humeris non insidet alta
 Cervix, at spatium surgit distincta modesto.
 Poma mamillarum modico suspensa tumore,
 Nulla mollitie dependent fracta, sed ipsa
 Duritie proprii describunt signa pudoris.

Explicat explicito tractu junctura lacertos,
 Amplexusque suos deposcere brachia credas.
 Imaque consiliat summis, extremaque primis
 Convallis laterum, modulo submissa decenti.

Cætera quis nescit meliora latere sub istis,
 Quorum sola gerunt placidi præludia vultus ?
 Canone sub certo dimensio nulla retardat

C Corporis excursus, vel certo sine refrenat.
 Nunc magis evadens cœlestia vertice pulsat,
 Nunc oculos frustrans cœlestibus insidet, ad nos
 Nunc redit, et nostra sese castigat habena.

Vestis erat filo tenui contexta, colore
 Non mentita suum, nulloque sophismate visum
 Decipit, imo rubor natus inebriat illam.

Non ibi materies formæ suffragia quærit,
 Nec formæ peccata sibi velamina quærunt :
 Materiæ neutra succumbit, neutra sorori
 Cedit, et ex æquo cernant, utra vincere possit.

Somniat hic rerum species pictura resultans,
 Quas tamen ex parte jubet exspirare vetustas
 Et formæ veteris vestigia pauca supersunt.

Sed tamen in partes vestem diffibulat istam
 D In variis scissura locis, lugere videtur
 Vestis, et illata sibimet convicia flere.

Dextra manus librat trutinam, qua singula pensat
 In numero, forma, mensura, pondere, causa.
 His ornata modis, isto festiva paratu
 Verba parat solers prudentia, cujus ab ore
 Curia dependet, currunt instanter ad illam
 Visus et auditus, sed voto dispere certant.
 Visus ut in specie tanta convivia quærat,
 Auditusque favos verborum fugat ab ore.
 His igitur verbis mentem Prudentia pingit,

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ Ms., ubi morbi causa senescit. ⁶² Ms. hominumque. ⁶³ Ms. duos hic interponunt versus sequentes :
 Heu pudeat nostrum toties errasse laborem,
 Et toties fructum male respondisse labori.

Dum tenet intentas attentio tanta sorores.

CAPUT VIII.

Prudentia orationem Naturæ approbat.

Nil nisi divinum sapit hæc sententia, tanti
Provida consilii, quæ sic rationis in igne
Decoquitur, quod nulla manent vestigia fæcis,
Non fluidum redolet animum, non mentis obese
Segnitiem loquitur, subitis non motibus instat,
A summis exspuit labris; sed mentis ab alto
Prominet, et nostris offert medicamina morbis.

330 Trans hominem mens ista sapit, condita sa-
[pore

Divinæ mentis, de cujus fonte profundo
Rivulus emanat, animi discretio vestri.
Non igitur jacet exanimis, non indiga recti,
Non rationis inops, non mens effrenis oberrat,
Non agitur casu, tanto suffulta patrono.
Quæ tantam mentem detractio mordeat? aut quis
Urgeat invidiæ stimulus? quis nubila livor
Misceat, aut odium, cum limes regius illam
Dirigat, et recto producat calle viantem?
Ne vestræ faciat conceptio mentis abortum,
Ne res tanta ruat, ne lux moriatur in umbra:
Sed magis exposita profulguret: exeat istud
In commune bonum, melius sub luce patebit.
Namque bonum quod sæpe latet, splendore mi-
[nori

Degenerat, lucetque magis, si luce fruatur.
Sic flos in fructus, in flumen rivus inundans
Ibit, et in mensem pinguis procedet arista.
Quid melius sperare potest? quid majus? et ultra
Quid poterit velle conceptus mentis honestæ?
Si bonus est, huc usque licet, desinat in isto
Gressus proposito, nec longius ire laboret.
Sed tamen hoc superet quod mentem concutit,
[obstat

Proposito, vexat animum, concepta retardat.
Quod tanti vires operis, tot pondera rerum
Tantum nescit opus, operas suspirat ad istas
Nostra manus, quæ sic hominem conducit ad esse.
Quod non perducit, facit hunc, nec perficit ipsum.
Semper ad esse movet, sed nunquam promovet il-
[lum.

Ejus ^{aa} ad esse valet, nec ad ejus prævalet or-
[tum.

Dispar natura, dispar substantia, forma
Discors, esse duplex, hominis concurrat ad esse;
Una sapit terras, cælum sapit altera, cælis
Insidet hæc, illa terris, mortique tributum
Cogitur ista dare, mortis lex excipit illam.
Hæc manet, illa fluit ^{aa}, hæc durat, deperit illa;
Essendi nomen gerit hæc, gerit altera numen.
Corpus habet terras, cælestia spiritus: ergo
Terram terra tenet, retinent cælestia cæli.
Incudem nostram corpus mortale fatetur.
Artifices nostros, et nostram postulat artem;
Artifices alios animæ natale requirit.

A Artificis melioris opem cælestis origo
Postulat, et nostram fugit ejus forma monetam,
Divinique loquens operis miracula, nostrum
Spennit opus, ridens artis vulgaria nostræ.

CAPUT IX.

Qualiter ex nihilo, sine forma, semine, causa,
Materia, motu, sensu, ductore, magistro,
331 Ingenitum, simplex, animabile, mobile, pu-
[rum,

Prodeat exterius, nullo mediante patrono:
Sola Dei novit Prudentia, cujus ab alto
Pectore procedit quidquid procedit in esse.
Hic elementa silent, languescunt semina rerum,
Sidus hebet, natura jacet, virtusque planetæ
Deficit, et propria miratur jura silere.

B Ergo cum nostra genituram regula talem
Nesciat, et tantam stupeat pictura ^{aa} figuram,
Occasumque manus talem patiatur ad ortum;
Non video, non concupio, non judicio memet
Scire modos, causas, rationes, semina, formas,
Instrumenta, quibus nostra mediante Minerva
Ortus cælestis animæ ducatur ad ortum.
Ergo consilii super his libramina ferre
Nescio, non valeo, dubito, desisto, retardor,
Consilio, ratione, fide, mea causa jacebit
Orphana, nec certo claudetur sine voluntas,
Singula ni ratio trutina meliore repenset.
Quam penes obscurum fluitans, mutabile, cassum,
Ignotum, mendax, nihil est, cui singula lucent,
C Cuncta patent, dubiumque nihil, non alta viden-
[tur

Astra, nec obscurus aer, pelagusque profundum.
Sol animi, mentis oculus, lumenque viantis
Proscripti patria, mortis solamen, origo
Justitiæ, virtutum regula, linea recti,
Subducat dubia certis, mendacia veris,
In certo figat animum, dubiumque recidat,
Erroris tergat tenebras, verique serenet
Luce diem mentis, et falsi nubila pellat.
Menti concussæ dubiorum fluctibus, aura
Gratior applaudat rationis, flamine leni
Concilians æstus animi, fluctusque retarjans.
Segnitiemque meam non tanti massa laboris
Accusare potest: non tanto victa labore
D Cedo, nec ignavæ mendico quietis asylum.
Aggrediar quidquid ratio dictaverit, imo
Jusserit, atque nihil de contingentibus ipsa
Transgrediar, finem proprium pro posse secuta.
Sed quia principia nullo concludere sine,
Vel dare principii fines aliunde profectos,
Ut primo medium, medio non consonet inum,
Censetur turpe, fluitans, mutabile, stultum;
Cedere principiis malo, quam cedere fini.

CAPUT X.

Ratio loquitur. Ejus descriptio.

Sic ait, et tanto dubiorum turbine tota
Curia concutitur, turbataque turba sororum

VARIÆ LECTIONES

^{aa} Ms., Semper. ^{bb} Ms., fugit. ^{cc} Ms., natura.

Fluctuat in dubiis, alta cum voce fluentes
Suspendens animos, et murmura sola pererrans :

332 Qualiter aura fremit, fluit aer, fluctuat unda,
Quam primo zephyrus cum planat flamine leni,
Si maris excutiat borealis turbo soporem,
Vel maris instantes cogat vigilare procellas :
Sic animi fluitant, et mentes mentibus instant,
Quas Natura prius leni perflaverat aura,
Perflat majori flatu Prudentia mentes :
Erigitur Ratio, poscitque silentia nutu,
Voce, manu, facie; pacis tranquilla meretur
Vultus, et ad nutum morientia murmurata mutant
Virginis in facie; Prudentia plurima vultu
Paret, et expressi sequitur vestigia vultus.
Suntque relativæ facies : gerit altera formam
Alterius, seseque sibi conformat in illa.
Una sibi facies faciem præsentat utramque :
Vultus diversi, facies diversa duorum ;
Non adversa tamen, quales decet esse sororum.
Par facies, habitusque pares, par gestus in illis,
Par modus atque decor, sed dispar vultus in an-

[nis,

Nam potior ⁸⁷ Ratio, senii vexilla gerebat,
Plenior ætate, plenis maturior annis.
Dextra manus speculi triplicis flammata nitore
Splendet, et in triplici speculo triplicata resultat
Vitrea mollities, quæ tactus abdicat omnem
Insultum, digitique leves vix sustinet ictus.
Unius speculi sese concedit in usum,
Attente Ratio speculo speculatur in isto
Causarum seriem, rerum scrutatur abyssum,
Subjecti formæque videt connubia, cernit
Oscula, quæ miscet concretio, quæve propinat
Unio nativa ⁸⁸, formis subjecta maritans,
Subjecti quæ forma facit, quæ perficit esse,
Quæ rem conducit, vel quæ perducit ad esse :
Quæ generat, quæ mutat eam, quæ servat in

[esse,

Quid sit, vel quanta, qualis, vel quomodo sese
Res habeat, reliquosque status perquirat in illa.
Argenti facies fæces exuta metalli,
Infra se splendore diem stellasque relinquens,
Exsultat, speculi formam vestita secundi.
Hic subjecta videt fornix viduata reverti

A Ad chaos antiquum, propriamque requirere ma-
[trem,

Inque statu proprio puram juvenescere formam,
Nec sua degeneris subjecti tædia flere,
Quomodo forma suo gaudens requiescit in esse ;
Nec varios fluctus subjecti naufraga sentit,
Qualiter ad proprium peregrina revertitur ortum,
Subjecti fugit occasus et funera vitat.
Subjecti senio non deflorata juvenus,
Formarum formas semper facit esse puellas.
Cernit inoffenso vultu, mentisque profundo,

333 Quomodo compositum simplex, cæleste cadu-
[cum,

Diversum fit idem, gravidum leve, mobile certum,
Obscurum lucens, pretiosum vile, jocosum

B Flebile, perpetuum mortale, volubile fixum.
Auri nobilitas, auro decoctior omni,
Vixque suum dignata genus speciemque fateri,
In speculi transit speciem, quæ tertia rerum
Umbras mentiri nescit, sed singula monstrat
Tersius ⁸⁹, et specie meliori cuncta figurat.
Hic rerum fontem, mundi genus, orbis ideam,
Exemplar, speciem, causam, primordia, finem,
Conspicit, et certis metitur singula causis :
Qua ratione, quibus causis, cur, quomodo, quando,
Instabilis, genitus, fluitans, mutabilis, iste
Mundus, ab ingenito, stabili, certoque figuræ,
Esse, statum, speciem, vitam contraxit et ortum.
Quomodo terrestrem formam cælestis idea

C Gignit, et in nostram sobolem transcribit abyssum.
Mittit in auxilium ⁹⁰ formas, quas destinat orbi.
A patre degenerat proles, faciemque paternam
Exuit, antiqui vultus oblita parentis,
Qualiter in mundo phantasma resultat ideæ,
Cujus inoffensus splendor sentitur in umbra,
Qualiter a fonte formarum rivus aberrans
Ingenitum perdit subjecti labe nitorem.
Quid cogat fatum, quod casu defluat, aut quid
Arbitrii possit medio librata potestas :
Se totam ratio speculis expendit in istis.
Sed magis ad præsens visus indulget habenis,
Mentem sollicitat, animum diffundit, ut intus
Hauriat a speculis aliquid ⁹¹ ratione probatum,
Quod digne ferri tantas mereatur ad aures.

334 LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Voluntas auriga visus. Rationis discursus. Ratio se humilians petit veniam. Approbat consilium Naturæ. Hominem virtutibus omnibus perfectum in terris optat.

Regia tota silet, exspirat murmur, in altum
Cum visu placidos delegat curia vultus.

D Cum visu currit animus, visumque volentem
Anticipare cupit visus auriga voluntas.
Evocat ergo foras mentem rationis inundans
Eloquium, sermoque modum decurrit in istum.
Plusquam posse meum possit, me posse jubetis,
Dum vestram cogor indocta docere Minervam.

VARIE LECTIONES.

⁸⁷ Ms., senior, ⁸⁸ Natura. ⁸⁹ Ms., certius. ⁹⁰ Ms., exsilium. ⁹¹ Verbum.

Sic myrti præsuat lauris, oleaster olivis,
 Sic saliuca rosis, vilis sic alga hyacinthis
 Præfertur, gemmisque lutum, violisque cicuta.
 Sic ovis a capra mendicat velleris usum,
 Sic timidus torrens a rivo postulat undam,
 Sic solet a dauco narcissus quærere formam,
 Sic addit lucem candelæ flamma diei.
 Sed quoniam cogit, jubet, instat vestra voluntas,
 Ut super his quæ vestra modo discretio movit,
 Mendicata mei tandem suffragia dentur
 Consilii; plene vestris obsistere votis
 Nolo, sicque mea vobiscum velle voluntas
 Incipit, ut tandem cupiat quodcumque necesse est.
 Defæcata minus, aliamque rogantia formam
 Consilii secreta mei deponere vobis
 Malo, quam votis vulgata fronte repugnem,
 Aut mea conjectent suspecta silentia fastum.
 Ergo precor veniam, veniæ non tarda sequatur
 Gratia delictum, relevet compassio morbum,
 Si minus excoctas rationes verba propinent,
 Vel rationis inopis jejunos sermo labore.
 Nec stupor invadat vestræ munimina ⁹⁹ mentis,
 Si sibi sermo meus maculas erroris adoptat ⁹⁹ :
 Error in humanis comes indefessus oberrat.
 Denigrare solet fermenti copia, quidquid
 Humanus sermo vel mens humana volutat.
 Si tamen officio finis respondeat, alter
 Non est orantis error, non culpa medentis,
 Si primus finis fraudetur sine secundo.
 Non ferit assidue, telum quicumque minatur :
 Non semper medicus sanat, non ipse perorat
 Rhetor, non logicus ad metam pervenit, imo
 Sæpe jacens calle medio defessus anhelat.
 Discretum, prudens, cautum, laudabile, tutum,
 Utile consilium Naturæ judico, votum
335 Approbo, propositum laudo, molimen adoro,
 Ut novus in mundo peregrinet Lucifer, in quo
 Nullius labis occasus nubilet ortum.
 Sol novus in terris oriatur, cujus in ortu
 Sol vetus occasus proprios lugere putetur.
 Possideat solus, quidquid possedimus omnes :
 Omnis homo sic unus erit, sic omne quod unum :
 Unus in esse suo, sed erit virtutibus omnis.
 Solis in occasu sol alter proferat ortum ;
 Sit ⁹⁹ contra vitia quæ nos extinguere tentant,
 Tutor, defensor, judex, athleta, patronus,
 A nostris laribus cum nos exterminet orbis,
 Hic noster thalamus, nostrum firmetur asylum.

CAPUT II.

Non tamen inficior uterinæ verba sororis,
 Quæ tanti limam sapiunt examinis, imo :
 Verius hæc eadem possunt examina dici,
 Cum nostrum fateatur opus, nostramque requirat
 Incudem, fluitans humanæ machina molis.
 Corpus ad esse suum vocat artis regula nostræ :
 Excipit hæc hominis animam, quæ semper ab istis

A Legibus excipitur, meliori pollice ducta.
 Non tamen a tanto debet secedere voto
 Instans propositum, nec citra prælia vinci,
 Quamvis ad tantas operas, tantumque laborem
 Naturæ suspiret opus, citraque residat ;
 Supplebit tamen ipsa manus divina, quod *infra*
 Perfecti normam naturæ norma relinquet.
 Quod natura facit, divinus perficit auctor ⁹⁹ ;
 Divinum creat ex nihilo, natura caducum
 Procreat ex aliquo : Deus imperat, illa ministrat.
 Hic regit, illa facit ; hic instruit, illa docetur
 Ergo si nostris, quæ sunt indigna favore,
 Votis aspirat, suspiria nostra relaxans
 Plenius applaudet istis, quæ sola perorant.
 Nec candore precum vestiri cultius orant
 B Vota, tamen precibus nostris mellita mererit
 Plus poterunt, tali melius condita sapore.
 Ergo vota, preces, animos fundamus in illum,
 Ut nostris faveat votis, ut vota secundet,
 Qui solus complere potest ; nec tarda sequetur
 Mens divina, preces si mens legaverit extra :
 Quam non rhetoricis oratio picta figuris,
 Non ignavus opum cumulus, non musa Maronis,
 Non amor hypocrita, nec honor venator amoris.
 Demulcet, sed sola precum dulcedo perorat.
 Si tamen a fonte cordis deducta madescat
 Restat in ambiguo, nec certa luce patescit,
 Quæ nostrum quibus auxiliis, quo calle viarum
336 In superas devecta domos, donetur honore
 C Legati, quæ vota Deo præsentet, et instans
 Imbre precum, precibus divinas compluat aures.
 Sed tamen ut proprie mentis sententia dictat.

CAPUT III.

*Prudentia aptissima indicatur ut ad Deum mittatur.
 Cælorum secreta rimatur.*

Nulla potest melius istius muneris usum
 Amplecti, quam nostra soror Prudentia, cujus
 Debellare nequit virtutem turba laborum :
 Cujus iter, gressus, obstacula nulla retardant,
 Non strepitus, non ira maris, non vallis abyssus,
 Non juga, non celsi præceps audacia montis,
 Asperitasque viæ saxi callosa ⁹⁹, nec ipsæ
 Limitis ambages, desertaque nescia gressus
 Non rabies venti, non imbribus ebria nubes,
 D Non tonitrus horrenda lues, non nubilus aer,
 Quin Superos adeat, quin visitet astra, Deique
 Imbibat arcanum, divino fonte madescens.
 Cernit in arcanis superum, quis Conditor orbis,
 Quid Deus ipse velit, quid mundo præparet, aut quid
 Prævideat, vel provideat, vel destinet orbi ;
 Quid possint cæli secreta, quid astra loquantur ;
 Cur cæli cursus motu nugetur eodem,
 Semper in occasum vergens ; contraque planeta ⁹⁹
 Militet ⁹⁹ adverso motu, cælumque refrenet.
 Morbida Saturni quid mundo stella minetur,
 Quamve salutis ovem Jovialis ⁹⁹ gratia mundo

VARIE LECTIONES.

⁹⁹ Ms. A. Medicamina. ⁹⁹ Adaptet. ⁹⁹ Sic. ⁹⁹ Actor. ⁹⁹ Collosa. ⁹⁹ Planetas. ⁹⁹ Militat.
⁹⁹ Hiemalis.

Nuntlet, aut Martis sidus quæ bella prophetet.
 Quo duce, qua causa, quo fomite, quove patrono,
 Temperie, motu, vita, splendore, meatu,
 Providet, applaudit, blanditur, consulti orbi
 Sol, oculus mundi, fons vitæ, cereus orbis:
 Quas Vepus illecebras, quæ tristia gaudia, tristes
 Lætias, mala dulcia, pocula fellea terris
 Offert, et felle mellito compluit orbem:
 Quo nexu, qua lege meant, quo fœdere juncti
 Lucifer et nostri Cyllenius assecla solis
 Nascentis vexilla gerunt; famulantur eunti,
 Alternantque vices, sibi quas partitus uterque,
 Alter in alterius usum transcribitur, alter
 Solis in occasu splendescit, solis in ortu
 Alter, et alterni sibi mutua nomina donant;
 Hesperus occasum comitatus, Lucifer ortum.
 Quomodo mendicat alienum luna decorem,
 Cur a luce sua Præbe demissa, parumper
 Detrimenda suæ doploret lucis, at infra
 Plenius exhausta totius luminis amplam
 Jacturam queritur, sed rursus fratris in igne
 Ardescens, nutrit attriti damna decoris,
 Perfectos tandem circumfert plena nitores;
337 Quis liget in nube pluviam, cur mugiat aer,
 Quis pariat ventos, quis eorum seminet ¹⁰⁰ iras
 Cur in tot facies exit substantia nubis,
 Nunc pluvix plenæ lacrymis, nunc cana pruinis,
 Nunc vestita nivis facie, nunc grandinis arma
 Suscipit, et cæli miratur terra sagittas.
 Ergo quæ melius legati munus inibit,
 Quam Phronesis (28)? cui cuncta Dei secreta lo-

[quantur.

Ergo si nostris vult condescendere votis,
 Omnia prævenient ut lex deposcit, et ordo
 Postulat; et certis claudentur singula metis.
 Nec puto quod tanta rerum molimina, tantos
 Conatus animi, tanti momenta favoris
 Defraudare velit, tantosque refellere quæstus.
 Nil dubii superest his concurrentibus; omnes
 Aggrediamur opus; melior fortuna sequetur.
 Dimidium qui cœpit habet; finisque beati
 Gratia principiis semper respondet honestis.

CAPUT IV.

Concordia describitur. Ejus formæ vator, potestas, etc.

Sic animos captat Ratio, mentesque sororum
 Allicit, et turbam cogit plus velle volentem.
 Sed tamen assensum Prudentia sola minorem
 Donat, seque parem tanto negat esse labori.
 Cogitur ¹⁻², illa negat, meruitque negatio cogi.
 Fluctuat hæc, se nolle negat, nec velle fatetur:
 Inter utrumque volat, nec vult, et nolle veretur.
 Dum sic in dubio mens pendet, fluctuat, hæret,
 In medium cuncta medians Concordia sese

VARIAE LECTIONES.

¹⁰⁰ Ms. V., Terminet. ¹⁻² P. scitur. ³ Mensura. ⁴ Ms. V. sequentem hic interserit versum
 Ad virgæ nutum pacem sibi postulat illa.

⁵ Votis.

(28) Id est Prudentia.

A Profert, in cuius facie deitatis imago
 Splendet, et humani fastidit lædia vultus.
 Pacem sponte tenet crinis, flammantior auro,
 Se sibi conciliat, nec opem sibi pectinis optat,
 Sed sibi sufficiens in tanta pace quiescit;
 Ut nec persflantis boreæ suspiria crinem
 Sollicitare queant, litisque creare tumultum.
 Forma, figura, modus, numerus, junctura ³ de-

[center

Membris aptatur, et debita munera solvit.
 Sic sibi respondent concordia pace ligata
 Membra, quod in nullo discors junctura videtur.
 Unius vultus, uno contenta colore
 Vestis, in ornatum membrorum transit; eisdem
 Sic foris aptata, quod eis inscripta putetur.

B Illic arte sua vitam pictura secundam
 Donat eis, quos castus amor, concordia simplex,
 Pura fides, vera pietas conjunxit, et unum
 Esse duos fecit, purgati fœdus amoris.
 Nam David et Jonathas ibi sunt duo, sunt tamen

[unum:

Cum sunt diversi, non sunt duo mente, sed unus.
 Dimidiant animas, sibi se partitur uterque,
338 Ut sibi Pirithous se reddat, redditus orbi,
 Theseus inferni loca, monstra, pericula tentat,
 Vivere posse negat in se, nisi vivat in illo.
 Tydeus arma rapit, ut regnet Tydeus alter:
 In Polynice suo pugnat, seseque secundum
 Dum regnare cupit, sibi poscere regna videtur.

C Alter in Euryalo comparet Nisus, et alter
 Euryalus viget in Niso: sic alter utrumque
 Reddit, et ex uno comitum pensatur uterque.
 Atrides furit in furiis, ejusque furorem
 Indicat esse suum Pylades, patiturque Megæram,
 Ne patiatur idem Pylades suus alter et idem.
 Hæc pictura suis loquitur mysteria signis,
 Nec res ipsa magis nec lingua fidelius unquam.
 Talia depingit, talique sophismate visum
 Decipiens oculis, rerum concludit in umbra,
 Queis præco solet esse boni pacisque figura.
 Virginis in dextra foliorum crine comatus,
 Flore tumens, fructus exspectans, ramus oliva
 Pubescit, nec matris humi solatia quærit,
 Quo mediante vices, nexus, et vincula rerum,
D Fœdus, amicitiam, pacem, concordia nectit,
 Verborumque ⁴ notis ⁵ succurrens, nutibus illis
 Prodit in hæc, verbisque sonum sententia dictat.

CAPUT V.

*Concordia loquitur. Enumerantur plurima mala quæ
 in mundo contigerunt defectu concordix.*

Si mea jura, meas leges, mea fœdera, mundus
 Oîm servasset, vel adhuc servaret amoris
 Vincula, non tantis gemeret sub cladibus orbis.

NOTÆ.

Non cœnam fratrum, non cœnæ flectet abusum
 Phœbus, et errantis naturæ crimina lugens
 Noctis abusivæ tenebras legasset in orbem;
 Non rex Thebanus, Polynicis frater et hostis,
 Exutus fratrem sese mutasset in hostem;
 Non patriæ commenta dolos, exuta parentem,
 Proprietate scelus redolens, pro matre novercam,
 In sua degenerem vertisset viscera dextram.
 Trojæ nobilitas, Trojæ decus, incluta Trojæ
 Fama viret * adhuc, nec laudis flore careret;
 Non auri potum sitiens, non ebrius auro
 Aurum potasset Crassus, male potus in auro;
 Non olim civile nefas, non Cæsaris arma,
 Non pueri regis animum, non fœdera regni,
 Non mortis servile genus, servosque probasset
 Magnus, et exanimis, truncatus, nudus honore
 Funeris, in nuda solus jacuisset arena.
 Post tantos belli strepitus, post fulmina Martis,
 Post gladii furias, post tot discrimina, Cæsar
 Non fraudes, pugnamque styli sensisset inertem.
339 Cæsaris insultus, belli momenta, furorem
 Fortunæ, casusque vices, Antonius olim
 De facili posset vitasse, nec uxor adoptans †
 Mammis serpentes, colubros lactasset (29), et ipsos
 Uberibus potans, potasset in ubere mortem.
 Ni stabili nexu, concordi fœdere, pace
 Perpetua, vicibusque meis elementa ligassem,
 Intestinalis adhuc strepitus primordia rerum
 Dissona concuteret, germanaque bella moveret;
 Officiis excepta suis, ignara meatus,
 Scabra situ, confusa locis, permista figuris,
 Fortuitis agitata modis, elementa jacerent.
 Et nisi sponte meis obnoxia legibus essent
 Astra poli, cœlique vices, septemque planetæ,
 Ordine, pace, fide, numero, nexuque ligati,
 Omnia fortuitis fluere incerta ruinis.
 Ni mea corporibus animas junctura ligasset
 Dedignans habitare casas, ergastula carnis
 Spiritus egrediens proprios remearet in ortus.
 Hæc probat, hæc fatur, hæc disputat, hæc docet,

Ostendit ratio quod nil servatur in esse,
 Quod servare meas leges et jura recuset.
 Nos ergo liget unus amor, liget una voluntas,
 Unum velle liget, liget unum nolle, sorores.
 Cætera sic pacis normam servare tenentur
 Nos magis, ad quarum nutum disponitur orbis,
 Quas penes arbitrium, jus est, et regula mundi.
 Quis nexus, quis verus amor, quod fœdus amoris,
 Quæ pietas, quæ pura fides, quæ linea recti,
 In rebus reliquis saltem vestigia pacis
 Servabit, si nostra manet concordia discors?
 Defluet in membra capitis jactura dolentis.
 Defluet in ramos vitium radicis amaræ.

A Defluet in rivus tabes cognata fluento.
 Quis lunæ splendor, si solis lumen oberrat?
 Quis rivi fluctus, si copia fluminis aret?
 Quis grani fructus, si torrens † languet arista?
 Si nostram pacem discordia dissuit, imo
 Rumpit, nostra perit virtus; nam stare negatur
 Occasum patiens, in se divisa potestas.
 Cum nobis donet consensus † robur adultum,
 Dissensus noster vires exhauriet istas.
 Effectus medicina suos divisa recusat.
 Quem sibi distribuunt rivi, minus amnis inundat,
 Vel divisa minus candescit flamma camini.
 Acrior insultus vitiorum pugnaque major
 Nobis incumbet, si nos diviserit error.
B Postquam cæmenti rumpit discordia muros,
 Hostili pugnæ muros exponit inermes.
 Acrius insultat sævitque profundius ensis,
340 Consortæ partes vi nulla repugna donant,
 Nec series harum consorta recalcitrat ensi.
 Acrius in volucrum Jovialis fulminat ales,
 Cum plebem volucrum venientis disgregat horror.
 Uberius torrens effunditur, obice nullo
 Defendente viam, fluvioque negante meatum.
 Ergo concordem votum curramus in unum,
 Quod natura petit, ratio commendat, honestas
 Approbat, imo cupit, pietas deposcit et optat.
 Nec phronesis sola, distans, contraria, discors †^o,
 Nos omnes pacis conformi lege jugatas
 Dividet in partes, ut amoris vincula relaxet:
C Sed potius constans, congaudens, consona, con-
 [cors
 In nostram veniet mentem, ne victa labore
 Cedere eredatur citra præludia luctæ;
 Vel tumido flatu perflare superbia mentem,
 Vel sibi livor edax animi mordere recessus.
 An quæ sola solet bona poscere, sola recidet
 Hoc commune bonum? nostrum decus? utile vo-
 [tum?
 Nos omnes quæ sola libens, et sponte movere
 In tantum deberet opus, tantumque favorem,
 Si flammata minus torperet nostra voluntas,
 Nec tantum vellet animus conscendere noster.

CAPUT VI.

D Prudentia verbis Concordiæ accensa, legationem as-
 sumit. Carrus ædificari ordinatur. Septem desi-
 gnantur artes liberales.
 His verbis accensa magis Prudentia mentem
 Sistit, et in certo figit vestigia mentis.
 Tempestas animi moritur, fluctusque recedunt,
 Velle suum commune facit cum velle sororum.
 Cogitat, exquirat, studet, invenit, eligit: ergo
 Quæ via, quis callis, quæ semita, rectius ipsam
 Deferet ad superos, arcanaque regna Tonantis?
 Utque minus possit gressus vexare vigantis

VARIAE LECTIONES.

* Vigeret. † Adaptans. † Ms. V. Torpens. † Assensus. †^o Distans contraria, dissona, discors.
 NOTÆ.

(29) Cleopatra designatur.

Limitis asperitas, pes scandala nesciat, imo
 Ut citius possit munus complere quod instat,
 In quo percurrat cœlum, mare, sidera, currum
 Imperat excudi sapientia, nec pede lento
 Affectum sequitur affectus, sed simul instant.
 Nascitur effectus, cum nascitur ipsa voluntas.
 Sic matri prolique simul conceditur ortus.
 Cautæ, prudentes, pulchræ, similesque puellæ
 Septem, quæ vultum sub septem vultibus unum
 Reddunt, quas facies, genus, ætas, forma, potestas
 Una tenet, tenet una fides, tenet una voluntas,
 Assistent Phronesi, Phronesis decreta sequuntur,
 Ejus in obsequio semper fervere paratæ.
 Tot dotes in eas effundunt dona sophiæ,
 Quot sese totam prudentia fundit in illas,
 Se partitur eis, sibi thesaurizat in illis.
 Sic divisa, tamen manet integra, sparsaque tan-

[dem

341 Colligitur, diffusa redit cum sænore multo.
 Delegans vultus in eam mentisque latebræ,
 In vultu velut in speculo chorus iste sororum
 Conspicit, attendit, discit, notat, atque docetur,
 Quidquid charta tenet, quidquid mens concipit,

[audet

Lingua loqui, totamque bibit sine fine sophiam.
 Quod manus artificis, pictoris gratia, fabri
 Dexteræ, sculptoris solers industria poscit.
 Ut Zenxis pingit chorus hic, ut Milo figurat,
 Ut Fabius loquitur, ut Tullius ipse perorat,
 Ut Samius sentit, sapit ut Plato, quærit ut Her-

[mes,

Dividit ut Socrates, ut Zeno colligit, instat
 Ut Brisso, studet ut Crisisias, speculatur ut Argus,
 Temporis excursus ut Cæsar cogit, ut Atlas
 Sidera perquirat, ut Zetus pondera librat,
 Tanquam Chrysippus numerat, metitur ut alter
 Euclides, canit ut Phœbus, citharizat ut Orpheus,
 Cirçinat ut Perdix, ut Dædalus erigit arces,
 Fabricat ut Cyclops, ut Lemnius arma monetat,
 Instruit ut Seneca, blanditur ut Appius, urget
 Ut Cato, succendit ut Curio, velat ut alter
 Persius, ut Crassus simulans, ut Julius alter
 Dissimulans, ut Soldius implicat ¹¹, explicat idem
 Ut Naso, vernat ut Staius, ut Maro dictat.
 Concipit, exponit, imitatur, gestat, adimplet
 Mercurii sensus, nostri Demosthenis iras,
 Ovidii flumen, Lucani fulmen, abyssum
 Virgilii, morsus Satyræ, Solonis asylum.

CAPUT VII.

Artes liberales designantur. Artibus liberalibus in-
jungitur ædificatio currus Prudentiæ. Gramma-
tica facit temonem in curru Prudentiæ. Gramma-
ticæ fructus. Grammaticæ natura et usus.

Ergo Minerva ¹² videns tanto splendore Sophiæ,

A Tot donis, tantisque datis, splendere sorores,
 Ordinat, injungit, jubet, imperat, orat, ut instans
 Quælibet istarum comitum, comitante Sophia,
 Corpore, mente, fide, studeat, desudet, anhelet,
 Instet, et efficiat, ut currus currat ad esse,
 Quo terræ spatium, mare, nubila, sidera, cœlum,
 Transeat, et trini superato cardine cœli
 Scrutetur secreta noys (30), sensusque profundos
 Hauriat, et summi perquirat velle magistri.
 Vix satis expressit votum, cum vota jubentis
 Certatim complere student, seseque sorores
 Accingunt operi, non mens discordat ab actu,
 Non a mente manus, sed eam delegat in actum
 Affectus mentis : manus ergo prædicat extra
 Quod mens intus habet ; sic mentis lingua fidelis

B Fit manus, et proprio mentem depingit in actu.

Harum prima studet, ut temo præambulus axis,
 Et quasi venturi quædam præfatio currus,

342 Prædeat, ut tanti sic pars primæva laboris.
 Illa vigil, studiosa, libens, attentæ, laborans,
 Indulgens operi, mentem deducit in actum.

Non habitu vilis, non vultu sordida, gestu
 Degener, incompta verbis, vel barbara factis :

Sed tamen in vultu præscribit signa laboris

Pallor ; sed modicus, qui non proscibit in ore ¹³

Purpureos ignes, niveique calor ¹⁴ honorem,
 Cum flos virgineus non defloretur in illa,

Nec proprium frangit ¹⁵ Veneris fractura pudorem :

Sunt tamen in multo lactis torrente natantes

C Mammæ, subducti mentitæ damna pudoris.

Dum suspirat adhuc lactantis ad ubera matris,

Infantem cibant istæ cibus, liquidoque fovetur,

Quem solidum non pascit adhuc, dum pocula lac-

[ctis

Lactea delibat ætas, potuque sub uno

Et cibus et potus in solo lacte resudat.

Asperat illa manum scutica, qua punit abusus,

Quos de more suo puerilis combibit ætas.

Verberibus sic asperat ubera, verbera mollit

Uberibus ; facto pater est et mater eodem :

Verbere compensat patrem, gerit ubere matrem.

Officio scalpri servit manus altera, dentes

Liberat a scabie, dum buxum dentis in ipsum

Vertit ebur, rursusque suo candore venustat.

D Vel si dens aliquis aliorum de grege solus

Deviet, excessum sub justa lancea recidit.

Infantes docet illa loqui, linguasque ligatas

Solvit, et in propriam deducit verba monetam.

Candida Niliaco vestis contexta papyro

Vestit eam, formæ non detrahit illa, nec illi

Forma nocet : cultus formæ connubia gratæ

Nectunt, et sese proprio venerantur honore.

Vestibus his inscripta manent, descripta resultant

VARIÆ LECTIONES.

¹¹ Ms. R., Sol dum duplicat. ¹² Minerva, disciplinarum Dea, vulgo Pallas. Sumitur etiam pro ingenio, vel natura, ut, invita Minerva, aliquid facere repugnante natura. ¹³ Ms., ab ore. ¹⁴ Coloris. ¹⁵ Frenat.

NOTÆ.

(30) *Intellectus seu intelligentia.*

Artis grammaticæ virtus, natura, potestas,
 Ordo, materies, pars, finis, nomen, et auctor,
 Officium, species, genus, instrumenta, facultas.
 Illic imperium datur arti, regula regnat,
 Exsilium patitur vitium, veniamque mereri
 Nescit, grammaticæ patiens sine fine repulsam
 Defendens sese propria ratione figura
 Excubat ante fores artis, veniamque precatur :
 Ars admittit eam, veniam largita precanti,
 Nec fovet in gremio, sed tantum sustinet illam.
 Hic docet ars, monstrat ratio, doctrina fatetur,
 Littera cur simplex, cur indivisa vocetur,
 Cur sibi mendicet elementi littera nomen,
 Vel tropice soleat elementum littera dici ;
 Quæ pingant elementa notæ, quæ nomina signent,
 Quis claudat numerus, quis congruat ordo, pote-

343 Quæ sit, et has species certo sub canone
 [claudit :

Cur tenui dejecta sono poscentia vocem,
 Cætera mutescant, verum vocalis aperte
 Clamitet, et reliquis vocis spiramina donet ;
 Qua ratione, quibus causis, h, littera non sit,
 Cum sibi prætendat scripturam, nomen, et usum ;
 Sed cifri loca possideat, solaque figura
 Jus sibi defendens elementi præferat umbram :
 Qualiter in metro secum rixata liqueſcat
 Vocalis, vocisque suum deperdat honorem.
 Qualiter in metro nativas littera vires
 Perdit, et ad tempus languet præscripta potestas.
 Qualiter in metro vires et jura duarum
 Vindicat una sibi, redimendo damna sororum.
 Quomodo diversas species vox induit una,
 Quam gravis accentus infra demittit, acutus
 Erigit, in gyrum fert circumflexus eandem.
 Quidve sibi proprium defendit littera, quidve
 Syllaba, quid proprii juris sibi dictio servat,
 Quid proprie proprium nomen sibi vindicat, aut

[quid
 Appropriat verbum sibi, quid pronomen adoptat,
 Quid reliquæ partes proprio sibi jure reservant.
 Quid nomen proprie designat, quid peregrine
 Insinuat, quid verba notant, pronomina signant,
 Cum subjecta notent, cur sic pronomina formæ
 Dedignentur opem, quod demonstratio sola
 Subveniat formæque vicem compenset in illis.
 Qua ratione regat pars partem, quave regatur.
 Cur nomen substans aliis, vel cætera pingens
 Materię gerat officium, formamve figuret,
 Verbi cur redeat in se vel transeat actus.
 Fœdus amicitię cur verbis nomina servant,
 Et verbo junctum solvat sua debita nomen,
 Quæ nisi conveniat, oratio muta tacebit ¹⁶,
 Nec plenos sensus vox decurtata loquetur.
 Cur partem capiens ab utroque rependat utrique

A Dictio quod debetur ei, sic reddit utrumque
 Quod neutrum, medianique tenens mediatur utrum-
 [que,

Cur reliquæ partes istas venerentur et istis
 Sese submittant, nec eis servire recusent.
 Hæc artis series seriatim picta propinat
 Delicias oculis, et menti fercula donat.
 Nam pictor prædoctus eam descripserat, imo
 Plus pictore potens picturaque clamitat illum.

CAPUT VIII.

*Grammatica rudem materiam adaptat operi. Gram-
 maticæ auctores. Donatus. Aristarchus. Priscianus.
 Grammatici solo cortice gaudent.*

B Aggrediens proprium virgo præfata laborem,
 Non oneris concussa metu, non fracta labore,
 Ad proprium desudat opus, multumque rebellis
 Materies tandem sequitur superata volentem.
344 Nam prædicta jacent ad tempus, et otia ser-

[vant
 Instrumenta, quibus pueriles excolit annos,
 Et mentita fabrum fabrilibus utitur armis,
 Materię fluxum superat, cogitque negantem
 Materiam servire sibi, lignique rigorem
 Edomat, et lignum temonis imagine vestit.
 Hic ortu sculptura novo, vitæque recenti
 Grammaticæ locat artifices, et cudere cogit ;
 Illic Donatus rhetor ¹⁷, patronus, et hæres,
 Grammaticæ præcepta docens, vitiumque recidens,
 C Doctrina, verbis, studio, ratione, figura,
 Ampliat, extollit, ditat, defendit, honestat,
 Grammaticam, nomenque sibi speciale meretur,
 Ut non grammaticus dicatur : at emphasis ipsam
 Grammaticam vocat hunc, signans sub nomine nu-
 [mco.

Noster Aristarchus donaria fundit in artem
 Grammaticam, cujus thesauros ampliat, auget
 Divitias, viresque suas mensurat in illa.
 Partes grammaticæ dissutas cogit in unum
 Dindimus, et propriis describit singula formis.
 Grammaticæ tractus pertractat apostata noster,
 Pigrius in dictis torporis somnia passus,
 In scriptis errans propriis aut ebrius esse,
 Aut magis insanus, aut dormire putatur.
 D Claudicat ille fide, ne fama claudicet ejus
 Tractatus, venditque fidem, ne præmia libri
 Depereant, erratque fides ne rumor aberret.
 Solos artifices quos fama beavit adulta
 Laude, nec a fama discessit gloria facti,
 Hæc sculptura tenet, minime dignata fateri
 Grammaticos humiles, qui solo cortice gaudent :
 Quos non admittit intus pinguedo medullæ,
 Sed foris exposcunt fragmenta, putamine solo
 Contenti nuclei nequeunt gustare ¹⁸ saporem.

VARIE LECTIONES.

¹⁶ Ms. A., tabescit. ¹⁷ Rector. ¹⁸ Libare.

345 LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Virgo secunda Logica est. Logica axim facit in curru Prudentiæ. Logicæ facies, habitus, etc. Logicæ ars qualis. Sophista fraudes detegit. Logicæ usus. Quomodo ex ferro axim conficiat. Auctores logicæ: Porphyrius, Aristoteles, Zeno, Boetius.

Latius intendens ¹⁹, solers, studiosa, laborans,
Virgo secunda studet, intrat penetralia mentis,
Sollicitatque manum, mentem manus excitat, urget
Ingenium, sensus proprios invitat, ut axis
Effigiet speciem, multoque secundet honore;
Ut nec materiæ, nec formæ laude secundus
Cum temone suo contendens disputet axis,
Imo præcellens specie concludat eidem ²⁰.
Et decor et species amasset virginis artus,
Sicut præsignis membrorum disserit ordo,
Ni facies quadam macie respersa jaceret.
Vallat eam macies, macie vallata profunde
Subsidet, et nudis cutis ossibus arida nabit.
Hæc habitu, gestu, macie, pallore, figurat
Insomnes animi motus, vigilemque Minervam
Prædicat, et secum vigiles vigilasse ²¹ lucernas.
Quodam litigio contendens crinis in ima
Deviat, et secum pugnans rixatur inepte.
Non pecten castigat eum, non forcipis urget
Morsus, tonsuræ non mordet apocopa finem.
Dum stellis oculi certant, ardere putantur,
Succumbunt aquilæ visus, et lycnis adorant
Intuitus, oculos tales seseque fatentur
Devictos, et eis sese conferre verentur.
Dextra manus floris donatur honore, sinistram
Scorpius incidens caudæ mucrone minatur.
Mel sapit ista manus, felis gerit illa saporem.
Hæc spondet risum, fletu concluditur illa.
Hæc capit, illa fugat; hæc afficit, inficit illa.
Hæc ferit, hæc mulcet; hæc ungit, pungitur illa.
Non sordis squalore jacens, non luce superba,
Vestis erat medium retinens, utrimque reducta ²².
Illic arte nova pictor novus, histrio veri,
Monstrat elenchorum pugnas, logicæque duellum:
Qualiter ancipiti gladii mucrone coruscans
Vis logicæ veri facie tunicata recidit
Falsa, negans falsum veri latitare sub umbra.
Cur pseudologicus artis fur, artis adulter,
Falsus et hypocrita, furtivus prædo, sophista,
Mentitur logicæ vultum, fretusque quibusdam
Prodigii tentat pro vero vendere falsum.
Quid locus in logica dicatur, quidve localis
346 Congruitas, quid causa loci, quid maxima,
[quid sit

A Vis argumenti, manans a fonte locali.
Cur argumentum firmet locus, armet elenchum
Maxima, quæ vires proprias largitur elencho.
Quomodo materia vel forma peccat elenchus,
Et sola facie larvam præterdit elenchi.
Cur ex præmissis conclusio nata loquendo
Quæ præmissa velint vultu signetur eorum.
Cur liget extremos medius mediator eorum
Terminus, et firmo consibulet omnia nexu.
Cur decurtati species nascatur elenchi,
Quando vel apheresis vel syncopa curtat elenchum.
Qualiter usurpans vires et robur elenchi.
Singula percurrit inductio, colligit omne,
Sed tamen inferior sese submittit elencho.
Qualiter exemplum de se parit, imo recisa
B Parte sui curtata parens sibi pignora gignit.
Qualiter est munita locis ars ipsa localis;
Nec tamen est conclusa loco, cum non loca quærat.
Imo locum, capiatque locos ignara locorum.
Quomodo definit, partitur, colligit, unit
Singula, quæ gremio complectitur illa capaci.
Quomodo res pingens descriptio claudit easdem,
Nec sinit in varios descriptum currere vultus.
Quid genus in species divisum separât, aut quid
Dividit in partes totum, rursumque renodat,
Quæ sunt sparsa prius, divisaque cogit in unum.
Qualiter ars logicæ tanquam via, janua, clavis,
Ostendit, reserat, aperit secreta sophiæ.
Qualiter arma gerit, et in omni militat arte,
C Ascribitque sibi causas et damna sororum.
Qualiter hæc reliquas defendit, ditat egentes,
Roborat infirmas, elingues instruit, ornat
Incomptas, torpentes excitat, armat inermes.
Qualiter hæc purgat vitium, sæcemque repellit,
Si quid inest sæcis, vitium ne derogat arti.
Qualiter incudem servat, ne falsa monetet
Argumenta sibi furtiva fraude sophista.
Hæc expressa tenet ²³ inscriptio vestis, ut artem.
Et proprios pugiles et luctam poscere credas.
Hunc habitum, gestum, formam, speciemque puram
Prætextata gerit, sed florem dextra resignat
Ad præsens, aliisque vacat, serpensque sinistram.
Exit, et ad majus urget manus utraque votum.
Virginis ergo manus ne torpor inebriat, assunt
D Instrumenta fabri manibus, quæ Lemnius ²⁴ ipse
Commodat, et propriis illi deservit in armis.
Ergo se totam concedens virgo labori
Duritiem ferri tentat mollire, rigorem
Flectere, torporem delere, fugare stuporem,
347 Ut ferri delicta domans exemplet in axem.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹ Ms. R., eundem. ²⁰ Ms., inquirens. ²¹ Ms. R., vigilare. ²² Redacta. ²³ A. Ms. R., descriptis.
²⁴ Lemnius dicitur Vulcanus.

Materiam ferri vultu meliore figurans.
 Nunc ignis demollit eam, nunc malleus ipsam
 Flectit, et ad cultum ferri suspirat uterque.
 Sic ferrum ferro contendit, ut excolat illud,
 Ut socium venerans sese veneretur in illo.
 Post multum sudoris opus, post praelia luctæ
 Insultum ferri vincit labor improbus, aufert
 Nequitiam, motumque ligat, rixamque retundit,
 Materiem ferit in formam, vestitque figura :
 Et quæ jam fuerat discors, rudis, hispida, torpens,
 Temperiem, formam, cultum, motumque resumit
 Materies, axisque gerit formata figuram.
 Picturæ series cum fama prædicat illic
 Auctores logicæ, quos donat fama perenni
 Vita, nec sepelit illos quos terra sepultos
 Velat, sed recolens defunctos suscitât orbi.
 Illic Porphyrius directo tramite pontem
 Dirigit, et monstrat callem quo lector abyssum
 Intrat Aristotelis, penetrans penetrabilia libri.
 Illic Porphyrius arcana resolvit, ut alter
 Œdipodes nostri solvens ænigmata sphingos.
 Verborum tubator adest, et turbine multos
 Turbat Aristoteles noster, gaudetque latere.
 Sic logica tractat quod non tractasse videtur ;
 Non quod aberret in hoc, sed quod velamine verbi
 Omnia sic velat, quod vix labor ista revelet.
 Qui tamen idcirco vestit sua dicta latebris,
 Ne sua prosternat secreta, suumque relinquens
 Arcanum vulgo tandem vilescere cogat.
 Nam sua secreti majestas vilet, et omni
 Privatur splendore sui, si publica fiat :
 Nam res vulgatæ semper fastidia gignunt.
 Ex re vulgata contemptus nausea surgit.
 Zeno pugil logicus, logices athleta, sophiæ
 Rex et ductor adest, logicæ sibi praelia quærens,
 Illius nudat latebras imosque recessus.
 In lucem tenebrosa refert, nova ducit in usum,
 Excusatque tropos, in normam schema reducit,
 Exerit ambiguum Severinus; quo duce linquens
 Natalem linguam, nostri peregrinat in usum
 Sermonis logicæ virtus, dicatque Latinum.

CAPUT II.

Virgo tertia est Rhetorica. Rhetorica describitur. In dextra gerit tubam, in sinistra cornu. Rhetoricæ officium et usus. Rhetoricæ orationis partes. Cicerone, de Rhetorica optime meritis.

Non cultu facieque minor, non arte secunda
 Tertia virgo, suo non fraudat munere currum.
 Evocat exterius mentem, studioque vocatam
 Destinât, atque manus animo ducente gubernat,
 Supremasque manus apponit, opusque sororum
 Perficit, atque semel factum perfectius ornat.
 Excolit illa gradu supremo, quæ positivo
348 Facta gradu fuerant, sed non augmenta su-
 [perni
 Finis contigerant, gradibus contenta secundis.
 Nec mirum, si facta prius perfectius ornans
 Perficit, et factum cultu meliore venustat,
 Cui magis arridet species et gratia formæ,

A Quæ comites multa pictoris prævenit arte,
 Totam pictoris artem sub pectore claudens.
 Exemplans auri speciem, miraque politus
 Arte jacet crisiis, investit colla capillus,
 In vultuque natat color igneus, ignis in ore
 Purpureus roseo vultum splendore colorat.
 Sed parti vultus candor peregrinus inhæret,
 Nativoque suum certat miscere colorem.
 Nunc vario fluctu lacrymarum vultus inundat,
 Nunc vultum varii risus aurora serenat,
 Abstergens fletus lacrymas; nunc virgo severos
 Prætendit vultus cum majestate rigoris.
 Nunc oculus sursum lumen delegat, in imum
 Nunc cadit hujus apex, nunc totum lucis acumen
 In latus obliquans anfractus quærit et umbram.
B In dextra gerit illa tubam, cornuque sinistram
 Donat, et in cornu signat præludia belli.
 Claudit eam vestis, quæ picturata colore
 Multiplici ridet varios induta colores.
 Hic pictoris ope splendet pictura coloris
 Rhetorici, sic picturam pictura colorat.
 Hic velut in libro legitur quis finis et auctor,
 Forma, vel officium, quæ causa, quis ordo, quod
 [artis
 Rhetoricæ proprium, quæ virtus, qualiter instans,
 Nunc tonat illa minis, nunc verbi luce coruscat,
 Nunc pluit illa preces, nunc laudibus imbuit au-
 [rem.
 Quid causæ genus efficiat, quo tendat, et ad quem
 Deveniens finem deliberet utile, justum
C Judicet, affirmet rectum, demonstret honestum,
 Quæ partes artis, quis earum textitur ordo.
 Qualiter in primis ars invenit, ipsaque tandem
 Ordinât, eloquitur, memorat, pronuntiat, ut sic
 Ordine legitimo sibimet respondeat ordo.
 Quas vel quot partes oratio rhetoris in se
 Contineat, vel qua serie texantur in illa.
 Quomodo principium mentem movet, erigit aurem,
 Excitat auditum, cor judicis apparat illi,
 Quo magis attentus, docilis magis, atque benignus
 Redditur auditor, et mentem dedicat auri.
 Quomodo sub brevibus verbis narratio verum
 Explicat, aut latitans veri sub imagine falsum.
 Qualiter in summa partitio colligit omne
D Quod sequitur, dispersa legens, diffusa coarctans.
 Qualiter in partem faciens assertio nostram
 Argumenta notat, probat, exprimit, astruit, infert.
 Qualiter appositam ferit infamatio partem,
349 Destruit, infirmat, dissolvit, dissipat, urget.
 Quomodo concludens conclusio singula, fine
 Legitimo claudit, sistens sermonis habenas;
 Quæ factum, factique genus, nomenque requirat
 Quæstio, diversis rationum nixa columnis;
 Quæ lis de facto certet, quæ quæstio juris,
 Quæ vel quot species, quæ simplex, quæve relata,
 Quæve relativæ partes; cur astruat illa
 Criminis objectum, hæc transferat, illa repellat,
 Comparet hæc, æqua librans incommoda lance;
 Qualiter assumat contentio robur utrinque,

Cum lex rixatur sociæ contraria legi,
 Vel contra scriptum discors sententia pugnat,
 Vel parit in scripto dubium sententia duplex;
 Vel quando nomen describi possit, ut ipsum
 Nominis ambiguum descriptio certa resignet;
 Vel cum jure loci, personæ, temporis ipsa
 Quæstio se transfert, alios motura tumultus;
 Vel si contendat contentio nescia certæ
 Legis, et a simili rationis robora sumat;
 Quomodo personis accomoda roboris arma
 Dant argumentis, sed falso robore nutant
 Nomen, natura, virtus²⁸, fortunaque vultus
 Prætendens dubios, habitus, affectio, fallax
 Consilium, studia, casus, oratio, factum.
 Eventum quæ contineant, quid gestio facti
 Contineat, factio quæ sint adjuncta, vel ipsum
 Ut res deposcit solito de more sequantur.
 Quis modus in facto, vel quæ complexio facti,
 Quis locus, aut tempus, occasio, causa, facultas,
 Hanc artis gerit effigiem pars unica vestis.
 Sed tamen artificum loquitur pars altera formas.
 Illic rhetoricam sibi soli Marcus adoptat,
 Imo parit, quare Ciceronis filia dici
 Ars merito poterit quam gignit Tullius, a quo
 Ars ortum ducens censeri Tullia posset.

CAPUT III.

Rhetoricæ auctores alii : Quintilianus, Symmachus, Sidonius. Rhetorica temonem in curru Prudentiæ ornat gemmis et argento. Azi quoque varios flores insculpi.

Illic multiplici præsignit carmina flore,
 Sermonisque notas enodius effricat omnes.
 Quintilianus adest, quadam sub imagine veri
 Causarum velans umbras, litesque novellas
 Fingit, et in litem cogit sine lite venire.
 Symmachus in verbis parvus, sed mente profun-
 [dus;
 Prodigus in sensu, verbis angustus; abundans
 Mente, sed ore minor, fructu non fronde beatus,
 Sensus divitias verbi brevitate coarctat.
 Illic Sidonii trabeatus sermo refulgens
 Sidere multiplici splendet, gemmisque colorum
 Lucet, et in dictis depictus pavo resultat.
350 Nunc tenuem gracili meditatatur arundine mu-
 [sam,
 Nec tamen exsanguis sermo jejunia luget;
 Nunc mediam, nec in ima ruens, nec in ardua tur-
 [gens.
 Nunc tonat altiloquis describens seria verbis,
 Nec tamen inflato tumidus crepat ille boatu.
 Hoc cultu festiva suam non detrahit artem
 Virgo, sed in cultus ejus factura redundat.
 Gemmis stellatam speciem temonis inignit,
 Argento sparsim temonem vestit, et ipsi
 Ligni materiæ, quæ pollet honore minori,
 Externus succurrit honor, redimitque minorem.
 Ligni primævos ortus, omnesque querelas

A Splendor adoptivus sepèit, lignique venustas
 Exsulat, et primos sic obliviscitur ortus.
 Ergo temonem gemmarum sidus inaurat,
 Imo diem verum reddit lux ista, diesque
 Materiæ debet; nam lux nativa diei
 Lumen adoptivum ligni miratur adorans.
 A simili variis inscribit floribus axem
 Virgo, flore novo cogens juvenescere ferrum.
 Et quamvis ferrum soleat torpere rigore
 Frigoris, et brumæ soleat redolere pruina;
 Hoc hiemem nescit, frigus natale relinquens,
 Usurpatque sibi risus et gaudia veris,
 Et faciem prati præterdit imagine florum.
 Dum sic temonem gemmis, et floribus axem
 Exhilarat virgo, cumulum largita decoris;
B Pingentis calamo cedit tuba, cedit et ipsum
 Cornu, sicque duo sumunt sibi jura duorum.

CAPUT IV.

Quarta soror est Arithmetica. Ejus forma, opus, etc. Ejus vestimenta. Arithmetiæ usus. Arithmetica conficit primam rotam in curru Prudentiæ. Arithmetiæ auctores : Nicomachus, Gilbertus, Pythagoras, Chrystippus.

Quarta soror sequitur, quartæ rota prima sororis
 Est opus, huic operas operose dedicat illa.
 Et quamvis hæc quarta foret, tamen esse secundam
 Se negat in facto, contendens prima vocari.
 Ergo decora, decens, gracilis, subtilis, acuta,
 Pollet, et in vultu monstratur copia mentis.
C Nam vultus noster liber est, et littera cordis
 Nuntius, interpres verax, animique figura.
 Solliciti vultus, animi prudentis, honesti
 Cultus, attenti speciem formamque modesti
 Hoc gerit, et sexum transcendit mente virili.
 Non ejus roseos hic incolit²⁹ advena vultus,
 Sed color indigena regnat, nec purpura vultus,
 Secum furtivi patitur fermenta coloris.
 Demittit caput in terram, nec lubrica sensus
 Venatur, menti cedens agit otia visus.
 Mensam Pythagoræ, quæ menti pabula donat,
 Delicias animi sapiens, non corporis escas,
 Sustinet una manus, pugnas manus altera mon-
 [strat.
351 Agmina disponit numerorum, prælia fingit
 D Indicat insultus varios, numerosque rebelles,
 Tandem, subtili concludit bella triumpho.
 Ex bysso contexta, suo vestita decore
 Vestis sidereos investit virginis artus.
 Materies subtilis erat, subtilius ipsam
 Materiam præcellit opus, sic prævenit usus
 Naturæ vires, naturaque vincitur arte.
 Hic pictura loquens scripto, clamansque figuris,
 Muta tamen totam numerandi prædicat artem:
 Quæ numeri virtus, quæ lex, quis nexus, et ordo,
 Nodus, amor, ratio, fœdus, concordia, limes.
 Quomodo concordia numerus ligat omnia nexu,
 Singula componit, mundum regit, ordinat orbem,

VARIE LECTIONES.

²⁸ Ms. V., victu. ²⁹ Ms. R., color incolit.

Astra movens, elementa ligans, animasque mari-
 [tans
 Corporibus, terras cœlis, cœleste caducis.
 Quomodo nascendi ²⁷ mundo rebusque creandis
 Principium, finis, exemplar, forma, sigillum.
 Hic erat, ad cuius formam deitatis idea
 Impressit rebus formas, mundoque figuram.
 Quomodo principium numeri, fons, mater, origo,
 Est monas, et numeri de se parit unica turbam.
 Quomodo Virgo parit, gignens manet integra, sim-
 [plex

Sese multiplicat, de sese gignit, et in se
 Incorrupta manet, partus imitata parentis.
 Quis numerus numerans censetur, quis numeratus,
 Quis repetit, quis distribuit, quis colligit, aufert,
 Addit, et a primo radices extrahit ortu.
 Quo juris merito, vel qua ratione vocetur
 Femina par numerus, impar mas, virgo Minerva,
 Cur animam cœlum, rationem gaudia, vitam
 Impare sub numero prudentum dogma figuret;
 Cur corpus, terram, sensum, lacrymabile, mortem,
 Par numerus signet, pejoraque fata loquatur.
 Quis numerus punctum, quis linea, quisve figura
 Plana, vel æquorum laterum, quis sphaera vocatur,
 Quis quadrus, vel quis solidus, quis pyramis, aut
 [quis

Cyclicus est, a se qui circumflectitur in se.
 Quis numerus propriis completur ductibus ²⁸, aut
 [quis

Vel partes superat, vel ab his superatus abundat.
 Quæ numerum numero concordia nectit, et unde
 Provenit, ut vicibus mediis extrema ligentur.
 Cur quo quadrati medio nectantur in uno,
 Vel solidos nectat mediis junctura duobus.
 Hoc igitur cultu virgo præculta, laboris
 Pondera non fugiens, ne pondere pondus honoris
 Effugiat, dum vitat onus ne vitet honorem.
 Robur virgineum cumulo virtutis et arte
 Transgrediens superat, vir sensu, femina sexu.
 Sic vir, sic mulier, animo non illa, sed ille est.
352 Nec motu subito quod concipit, exprimit
 [actu,

Nec quod mens gignit, subitos ²⁹ deducit in actus :
 Ne sic conceptum pariat mens ipsa, priusquam
 Formam suscipiat conceptus mentis in alvo,
 Vel firmum capiat mentis matrice sigillum ;
 Nutritumque diu rationis fomite vivat ;
 Fetus abortivus subitum decurret in ortum,
 Nec vita dignus proprio morietur in ortu,
 Vel vivens saltem lugebit crimina fornicæ.
 Ergo legitimo ne partus mentis ab ortu
 Deviet, et nullam dicat de matre querelam,
 Mens gignit, nutrit ratio, quod parturit actus,
 Fabricat in thalamo mentis mentale, priusquam

A Materiale foras opus evocet, ergo labore
 Mentis, et artificis animi, studiique favore
 Erigitur rota mentalis, post materiali
 Effigie describit eam ; sic mente priorem
 Concipit ut pariat, actu parit illa secundam.
 Instrumenta prius manibus præfecta relinquens
 Ingreditur latomi studium, domat arte rigorem
 Marmoris, et primum partes complanat ad un-
 [guem.

Scrupulus in planum descendit, surgit in æquum
 Vallis, et in curvum demittitur angulus, orbis
 Planitiem claudit, planumque reducit in orbem.
 Sed tumor in medio surgens supereminet, imo
 Sic in supremum tendens non deserit imum.

Partibus in curvum ferro mediante redactis
 B Exhaustit partes virgo, marmorque fenestris
 Distinguens, totum spatii intersecat orbem,
 Collocat in medio centrum, mediumque coronat
³⁰ Multiplici radio, quem latus circinat orbis.
 Hic pictura docet auctores, qui numerandi
 Insensere vias, artem docuere jacentem.
 Illic Nicomachus prædicta ludit in arte,
 Et quasi per numeros rerum secreta prophetat.
 Illic castra tenet, et eadem miles in arte
 Gilbertus saltu fallaci transilit artem.

Pythagoras propriæ menti convivia donans,
 Non carni ; satians animos, non corpora pascens,
 Certis ascribit numerorum legibus ortus,
 Esse, vices, causas, motus, et vincula rerum.
 C Indulget numeris tanto Chrysippus amore,
 Ejus ut in verbo numerus factisque resultat
 Semper, et in somnis illum numerare putares.

CAPUT V.

Musica est quinta soror. Musicae habitus. Musicae auctores. Musicae efficacia. Musica secundam rotam facit in curru Prudentiæ. Michalus doctor musicæ.

Quinta soror quartæ similis, gerit ore præbrem.
 Pingit eam cultu, factoque recurrit in illam.

353 Nec vacat a simili studio, sequiturque soro-
 [rem.

In studiis exemplat eam, factumque sororis
 Respiciens ejus factu sua facta sigillat ;
 Et quam jamdudum fecit natura sororem,
 D Fit soror in factu, cumulans jus omne sororis ³¹.
 Namque docet ratio, jus postulat, exigit ordo,
 Ut fateatur opus id quod natura fatetur.
 Pro speculo vultum gerit hæc, præclara tuenti.
 Nam quicumque videt vultum, se visus in illo
 Cernit, et in speculo vultus ³² epulatur ocellus.
 Dum citharam manus una gerit, manus altera
 [chordas
 Sollicitat, dulcemque soni parit illa saporem,
 Auri dans eoulas, oculisque præemia somni.

VARIÆ LECTIONES

²⁷ Ms. A., nascenti. ²⁸ Ms. V., partibus. ²⁹ Ms. A., subito. ³⁰ Ms. A., hic interserit novemdecim versus qui habentur infra capite v in pne; convenientius tamen ibidem relinquimus, cum ms. R. ³¹ Ms. A., decoris. ³² Vultum speculatur.

Quo cantu lapides mollescere, currere silvas,
 Flumina stare, feras mitescere, cedere lites,
 Jussit Threicius vates, fractoque rigore
 Compulit Eumenides lacrymis, Ditemque coegit
 Esse pium, Furiasque suum nescire furorem.
 Quo cantu Tyrios montes in mœnia vertit
 Amphion sic saxa domans; quod nulla securis
 Edomuit rigidas cautes, quas sola domare
 Vox citharæ meruit, tenuitque silentia ferrum.
 Insigni vestita toga s; pacis alumnam
 Esse puella docet, nec quærere fulgura belli.
 Illic picturæ ridens lascivia ludit,
 Schemate sub vario monstrans quid musica possit,
 Quæ sint vincla, quibus compagnet omnia nodis,
 Quæ species artis, quæ musica colligit horas,
 Distinguit menses, locat anni tempora, cogit
 Excursus, elementa ligat, jungitque planetas,
 Astra movet, variatque vices, quæ musica necit
 Corporis humani partes, mundumque minorem
 Ordinât, et specie mundi melioris honorat :
 Ut sic pygmæus fraterculus esse gigantis,
 Majorisque minor mereatur imagine pingi.
 Quæ partes animæ sociat, quæ fœderat illam
 Euphrosyne, firmatque fidem ²², quæ musica voces
 Dividit, et numerus variat discrimina vocum.
 Quæ ratio, cur omne melos, dulcesque sonorum
 Cantus, non gignit vox una, sed unio vocum.
 Dissimilis, similisque sonus, diversus et idem,
 Unicus et simplex, duplex, difformis et alter.
 Quomodo mutato se mutat musica cantu, |
 Cum lacrymis risus, cum ludis seria texens.
 Nunc inharmonice resonat, nunc tristia fingens
 Ditónico cantu luget, nunc chromate ludit.
 Quæ vox ad vocem sit dupla, vel in diapason
 Quis resonet cantus, vel quis sesquialter ad illum
 Sit sonus, aut illi concors sonet in diapente ;
354 Quæ vocum junctura parit diatesseron, in qua
 Cum tribus una sonans vox litigat, imo jocatur.
²³ Quæ ratione toni pars altera semper abundet,
 Transgrediens partem reliquam, non possit in
 [æquas
 Distribui partes tonus integer, imo parumper
 Excedat pars una toni, superetque minorem,
 Et proprio vincat pars altera chromate lima,
 Nec tamen æquali sectas libramine partes,
 In duo divisum diasimata chroma recuset.
 Hoc igitur splendens habitu, cultuque decoris
 Virgo nitens, usum citharæ deponit ad horam ;
 Dum subit officium fabri, lapidemque caloris
 Imperio convertit in æs ex ære secundam
 Fabricat illa rotam, quæ formæ laude priorem
 Demonstrans primæ se prædicat esse sororem.
 Et quamvis diversa foret quæ dividit illas
 Materies, has forma tamen facit esse gemellas.
 Illic artifices, quos musica gaudet habere

A Consortes, vel quos proprii dignatur honore
 Nominis amplecti, scripturæ fama perennat.
 Melitæ vocis Milesius exerit usum,
 Et veluti quædam cantus encœnia donat
 Auribus, et tali mentes effeminat arte.
 Alter ab opposito cantus fastidia lenti,
 Obtusæ vocis rixam, cantusque rebelles,
 Qui magis impugnant aures ²⁴ quam voce salutent,
 Invenit, et nostras offendit cantibus aures.
 Navigat in medio, partemque relinquit utramque
 Gregorius noster, refugitque pericula vocum,
 Cantus Syrenum fugiens vitansque Charybdim
 Musica lætatur Michalo doctore, suosque
 Corrigit errores, tali dictante magistro.

B CAPUT IV.

Geometria sexta soror est. Geometriæ habitus. Ejus opus.

Instat ²⁵ sexta soror operi, se funditus urget
 Ad studium, studio reliquis studiosius hærens.
 Certatim gestus, habitus decor, hujus honorem
 Accumulant, pariter ejus pro laude loquentes.
 Encleticum gerit illa caput, nec corporis ullam
 Jacturam patitur, sed lumen legat in imum ²⁶,
 Ut quibus insideat mens, enclesis ipsa loquatur ²⁷.
 Exponit mentem facies, animumque fatetur ;
 Virgam virgo gerit, qua totum circuit orbem,
 Qua terræ spatium metitur, qua mære claudit
 Limitibus certis, qua circinat ardua cœli.
C Et quamvis ejus vestis respersa minuti
 Pulveris imbre foret, non denigratur honestas
 Materiæ, formæque decor, sed grammate multo
 Picturata nitet, multoque superbit honore.
 Hic artem totam picturæ lingua recenset,
 Quæ mensurandi doctrinam fundit, et usum
 Edocet, immensum claudit, spatiosa refrenat,
355 Parvaque consequitur, metitur magna, pro
 [fundum
 Scrutatur, valles habitat, conscendit in altum.
 Hic legitur quid sit punctus ²⁸, quæ linea curva,
 Recta vel æqualis, vel circumflexa vocetur,
 Quæve superficies plano contenta, profundum
 Ignorans, altoque carens decurrit in æquum.
 Quid sit tertagonus, quid forma triangula, quid sit
D Mensura triplici clausum, quid sterion, aut quid
 Circumducta suo describat linea centro.
 Cur centrum sedet in medio, cur angulus omnis
 Aut obtusus hebet, aut sursum tendit acutus,
 Obtusoque minor sit rectus, major acuto.
 Cur juxta leges artis normamque datorum
 Supra gamma datum procedens tramite recto,
 Æquorum laterum trigonus describitur, in quo
 Sese prosternens partem data linea donat.
 Qualiter a puncto ducatur linea compar
 Propositæ, reddensque datam ; cur linea major

VARIE LECTIONES.

²² Ms. V., pro Euphrosyne, etc., habet carni, confirmatque fidem, etc. ²³ Sequentes versus 19 in A ms. habentur supra cap. præcedenti. In alio tamen ms. habentur hic, et aptius. ²⁴ Ms. R., animum. ²⁵ Ms. A., restat ; ms. R., instans. ²⁶ Ms. V., unum. ²⁷ Ms. A., punctum quid sit.

De se producat abscisso fine minorem.
 Hujus tirones cur artis eleufuga terret,
 Atque prius cogit illos exire, profundum
 Quam littus subeant, labique quam in arte labo-
 [rent ²⁶.
 Qua rationis ope sibi forma triangula formam
 Repperit æqualem; cur linea partibus æquis
 Scinditur, aut simili distinguitur angulus arte,
 Inque duos unum divisio dividit una.

CAPUT VII.

Geometria rotam tertiam fabricat.

Hac igitur veste virgo nitet, imo virago
 Glossat in hæc mentem, virgæ dans otia, fabrum
 Induit, et sparsam mentem componit in unum.
 Mente, manu, studiis, invadit, corrigit ipsam
 Materiam plumbi, quam crebro malleus urget.

A Imprimis ad placitum formam, vetus exit, et in-
 [trans

Forma recens plumbi veteres excusat abusus.
 Nascitur ex plumbo rota tertia, nata priores
 Reddit, et in vultu formam capit illa priorum.
 Illic artifices pictoris littera clamat.
 Qui rerum tractus, mensuras, pondera, fines,
 Limite sub certo claudentes aera, cœlum,
 Astra, fretum, terras, simili ratione tuentur.
 Hic geometra vagum sine motu præterit orbem
 Aerii tractus, sine pennis transvolat æquor,
 Oceani spatium sine remige transit, in astra
 Absque gradu graditur, sine tractu tangit olympum.
 In seriem præcepta ligans, artemque retexens
 B Euclydes, partes artis locat ordine justo;
 Quas veluti quodam rationis fune ligatas
 Nectit, ut ex una reliquas exire putares.

556 LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

*Astronomia virgo ultima. Astronomiæ vultus et ha-
 bitus. Ejus dignitas et ars. Planetarum orbis, et
 motus. Rotam quartam fabricat Astronomia. Con- C
 cordiæ partes currus disponit et unit.*

Ultima subsequitur virgo, quæ prima decore,
 Cultu prima, gerit primam sub pectore mentem
 Non morbo, non tristitia, non mente magistra
 Degenerat caput in terram; sed vultus in astris
 Hæret, et arcanum cœli causasque fugaces
 Venatur visus, mentisque præambulus illi
 Nuntiat, et crebro mentem docet assecla mentis.
 Ori fulgor adest, qui tanto fulgure nostrum
 Verberat intuitum, dum visus fulgur adulum
 Devitans, oculi tunicas exire veretur,
 Implet sphaera manum; sphaeræ tamen umbra vi-

[deri

Hæc melius posset, quæ solam suscipit umbram,
²⁶ Sed jacet in plano nullo promotum amore.
 Vestis inardescit gemmis, auroque superbit
 Et splendore suo stellas æquare videtur.
 Hic viget, hic loquitur, hic instruit, hic docet, imo
 Dat præcepta suis picturæ dote facultas,
 Quæ docet astrorum leges, loca, tempora, motus,
 Signa, potestates, discursus, nomina, causas.
 Hic legitur quæ sit cœlestis sphaera, quis axis
 In partes sphaeram distinguat, quis polus axem
 Terminet, aut sursum tendens aut mersus in imo.
 Cur mundi sit forma teres, mundusque ligetur
 Quinque parallelis cinctus, zonisve quibusdam
 Sectus, in extremis rigeat, medio tenus æstu
 Torreat, atque duas laterales temperet, harum

Excessu duplici, castigans frigore flammam.
 Cur decurtatus concludat utrumque colurum
 Circulus, et neuter ad puncta priora redire
 Possit, sed nomen abscissio donet utrique.
 Cur obliqua means declivi limite ducta
 Linea signiferi duodeno sidere cœlum
 Pingat, et hospitium peregrino grata planetæ
 Donet, et ipsius proprium communicet illi.
 Qua ratione meant stellæ, qua lege planeta
 Directum metitur iter, qua lege retrorsum
 Aufugit, aut certa fixus statione moratur.
 Qua ratione meant obliquo signa meatu,
 Cur signum proprios directius exit in ortus,
 Opposito sumens nascendi tempora, tempus
 Perdit in occasu quod plus expendit in ogtu.
 Quis lunæ motus, quæ solis sphaera, quis orbis
 357 Mercurii, Veneris quæ semita, quæ via Martis,
 D Quæ mora Saturnum retinet, quo limite currit
 Stella Jovis, motusque vagos quis circulus æquat.
 Quis sursum tendens egressa cuspide terram
 Exit, et in terra nescit desigere centrum.
 Ergo puella gerens tanti solemnia cultus
 Non animum sepelit, nec pigra per otia sese
 Distrahit, aut animi vires effeminat, imo
 Exercent studiis totam cum corpore mentem,
 Exit sphaera manum, quoniam manus ipsa vocatur
 Ad nova, quæ cudens fabri sibi vendicat artem.
 Dum manus excudit aurum, massamque figurat,
 Nascitur ex auro rota quarta, decoris honore
 Hæc comites vincens primas facit esse secundas.
 Illi scripturæ facies applaudit, et illos
 Colligit in scripto, qui ducti remige mentis

VARIE LECTIONES.

²⁶ Ms. utrumque hunc versum ita legit:

Quam subeant, labique prius quam in arte laborent.

²⁷ Utrumque ms. hunc interserit versum:

Nec proprium sphaeræ retinens, hæc surgit in altum.

In superas abiere domos, secretaque cœli
 Scrutati meruere sibi deitatis honorem
 Illic astra, polos, cœlum, septemque planetas
 Consulit Albumasar, terrisque reportat eorum
 Consilium, terras armans, firmansque caduca
 Contra cœlestes iras, superumque furorem.
 Astraque sustentat, dum sustentatur ab astris
 Atlantis virtus, cœli sine pondere pondus
 Gestat, fert cœlum dum fertur, dumque ferendo
 Sideribus cedit, cedenti sidera cedunt.
 Has igitur currus partes ut norma requirit,
 Ordo petit, poscit ratio, prudentia dictat,
 Cudit et excudit, facit, imo perficit, ornat,
 Exornatque simul lima meliore sororum
 Prætextata cohors, nullumque relinquit in illis
 Enormis formæ vultum, maculæ querelam,
 Apponensque manum supremam, sine beato
 Concludens operam, sparsas Concordia partes
 Ordine, lege, loco, conföderat, unit, adæquat.
 Ergo junctura, clavis, nexuque ligatæ
 Partes effigiant currum, qui luce decoris
 Præradians facie propria demonstrat in ipso
 Divinam sudasse manum, superumque Minervam.

CAPUT II.

*Ratio quinta equos jungit currui Prudentiæ, scilicet
 quinque sensus. Primus equus, visus est. Auditus,
 est secundus equus.*

Tunc Ratio monitu Naturæ docta docentis
 Quinque sibi præsentat equos, quos fœderat illa
 Fœdere complacito, concordi pace, fideli
 Connexu, cogitque jugo servire jugales
 Indomitos, primis quos enutrivit ab annis
 Gratia naturæ, quæ sic instruxit equinós
 Mores his animi quædam vestigia donans,
 Ut quamvis bruti, tamen hi venerentur alumnam.
 Insuper in quantum patitur natura jugalis,
 Horum quisque suæ naturæ munera jactat.
358 Nil cultus, formæque nihil peregrinat ab illis,
 Quod plene possit speciem cumulare jugalis.
 Primus equus cultu, forma, cursuque sodales
 Prævenit, et reliquos proprio submittit honori.
 Cultus, forma, color, species, audacia, cursus
 Ditat eum, nec in hoc patitur sibi damna, quod
 illu.n
 Respersus candore color subrufus inaurat.
 Non meat, imo volat, nec enim discrimine passus
 Inscribit terram, nec gramen curvat eundo;
 Sed celeri cursu terram delibet euntis
 Passus, et in terra vestigia nulla relinquit;
 Sed levis aura suos stupet juvenisse volatus,
 Miraturque sul Boreas torpescere cursum.
 Aura cadit, lentescit avis, volucrisque sagittæ.
 Cursus hebescit, equi lentescunt omnia cursu.
 Anticipat monitum calcaris, sponte meatum
 Aggreditur, facillique tamen frenatur habena.
 Præterea dotes nativas aggerat ipsa

A Nobilitas generis Pyroum ⁴⁴; namque parentem
 Jactat, et in speculo prolis pater ipse resultat.
 Hunc dedit in munus Jovialis gratia matri
 Naturæ, cujus grates dantisque favorem
 Accumulat doni meritum, quo munere majus
 Nil potuit tantus tantæ conferre parenti.
 His igitur, velut ipsius natura requirit.
 Nobilitatur equi species, infraque secundus
 Pollet equus, minor in specie, cultuque minori,
 Cultus et inferior, cursuque remissior illo.
 Et quamvis minor a primo, formaque secundus,
 Est tamen in reliquis major, primusque decoris
 Munere, sed reliquos superans superatur ab uno.
 Et si non æquo passu contendere primo
 Possit equo, non aura tamen fugitiva secundum
B Prævenit, imo pari cursu contendit eidem.
 Se varians nullo præscribitur ille colore,
 Sed vultum proprii mentitur sæpe coloris.
 Intonat ille fremens, igitibus aera crebris
 Verberat, et tenuem sine vulneret vulnera auram ⁴⁵.
 A collo suspensa sonos crepitacula dulces
 Reddunt, et multo perfundunt aera cantu.
 In vultu gerit ille patrem, dum reddit Eoum
 Gestibus huncque suum forma probat esse pa-
 [rentem.

Muneribus prælargæ suis hoc munere vino
 Naturæ cumulavit opes, meruitque favorem
 Numinis, et proprium dono descripsit amorem.

CAPUT III.

C *Olfactus est tertius equus. Gustus est quartus equus.
 Tactus est quintus equus.*

Tertius a tanta speciei luce parumper
 Obliquatur equus: nec enim sibi dona priorum
359 Vindicat, imo minus retinens suspirat ad
 [illos.

Et quamvis hujus species tenebrescat eorum
 Respectu, tamen ad reliquos collata nitorem
 Exerit, et proprio non est fraudata decore.
 Et quamvis agili cursu vincatur ab illis,
 De quibus exivit sermo, tamen ipse triumphans
 In reliquis victor gaudet, reliquosque volatu
 Vincit, et in proprio motu concludit eosdem.
 Subtilis respergit eum mistura coloris,
 Sed fugiens oculos visum color ille recusat.
D Consorti floris series quasi veste decenti
 Induit hunc, et ei proprios inspirat odores.
 Flos violæ perfundit eum, rosa ebriat auras ⁴⁶
 Affines, narisque thymi satiatur odore.
 Nescia nativi coitus equa, flamine solo
 Edidit hunc, ignara maris, contenta mariti
 Aeris afflatu, Zephyro gravidata marito.
 Hoc dono Zephyrus Naturæ matris amorem
 Mercatus, propriam vectigal solvit eidem.
 Degenerat, polletque minus, lentescit abunde
 Quartus equus, formaque jacet, cursuque tepescit,
 Prædictis famulans, illos quasi pronus adorat,

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁴ Pyroum a poetis fingitur esse unus ex equis Solis, est etiam Sidus Martis. ⁴⁵ V. Ms. aurem. ⁴⁶ Rosa
 debriat aures.

Ancinatur eis, nec se negat esse clientem
Horum, sed tanquam dominis ut verna mini-

[strat.

Non tamen omnino naturam sentit avaram,
Imo et dote sua qua se tueatur abundat,
In nullo patiens eclipsim muneris hujus,
Quo de more solet natura beare jugalem.
Non violæ maroent, quamvis rosa floris honore
Splendeat, aut cultus componat lilia candor.
Non omnis delirus erit, cui sensus Ulyssis
Deficit; aut mutus, quem nescit musa Maronis.
Non nitor argenti livet, si fulgurat aurum;
Non minus arma rapit Hector, si plenior Ajax
Fulminat: a simili non omnis gloria quarto
Absentatur equo, quamvis gradus ille negetur
Emphaticæ laudis, in qua Natura priores
Sisit equos, non iste tamen dejectus ab omni
Munere naturæ queritur, sed gaudet in illa
Fortuna, qua dives eam natura beavit.
Glaucus ei color arridet, respergit eundem
Imber, et irriguo ros compluit imbre jugalem.
Hoc speciale sibi retinet, propriumque reservat,
Quod celer ad potum non obliviscitur escam.
Potibus indulget, pro cunctis solus ad esum
Currit, et in potu defectus supplet equorum.
Hunc genuit Tritonis ⁴³ equus; jurisque paterni
Hæredem statuens sese descripsit in illo.
Naturæ Triton dans intersigna favoris,
360 Contulit hoc munus, donans cum munere

[mentem.

Vix speciem defendet equi, formamque tenebit
Quintus equus, si quis tentet conferre priores
Isti, nam deponet equum, larvaque jugalis
Vestitus sapient asinum, dejectus eadem
Segnitie, plene mores exutus equinos.
Si tamen ad reliquos collatio nulla redundet
Hujus equi, sed eum proprio scrutemur inesse,
Non erit a propriis exclusus dotibus ejus
Cultus, et in nullo formæ patietur abusum.
Quintus equus quartum redolet, partimque figu-

[rat;

Sed tamen in modico quintus demittitur, in quo
Parcius arrisit prædicto forma jugali,
Qui minus in terram sese demittit eundo:
Nec satis ad plenum caput erigit, imo caduco
Declinans vultu visus descendit in imum.
Vestit eum color obscurus, quem possidet ipsa
Nigredo, nullum secum passura colorem.
Nec plebeia jacet generis fortuna, sed Aethon ⁴⁴
Hunc genuit, qui solis equos se gaudet habere
Fratres, et fratrum sese defendit honore.
Ops ⁴⁵ superum genitrix in signum fœderis isto
Naturam donavit equo, quo nodus amoris
Firmior effectas illarum vota ligavit.

CAPUT IV.

Ratio equos omnes regit, et currui jungit. Ratio au-
riga Sapientiæ et Prudentiæ. Prudentia monita

VARIÆ LECTIONES.

⁴³ Triton, Deus est marinus, et Neptuni tubicen. ⁴⁴ Aethon, a poetis dicitur equus Solis, latine autem interpretatur ardens. ⁴⁵ Ops, mater fingitur fuisse deorum, et uxor Saturni.

A *Rationis, currum conscendit. Scrutatur aerem, ejusque naturam.*

Prædictos ratio propria Ratione magistra
Sub juga cogit equos, temoni fœderat, urget
Effrenes, ligat indomitos, frenatque vagantes.
Primum sternit equum, stratum conscendit, habenis
Corrigit excursus, in virga visitat, instat
Verbere, voce, minis, illum vix illa quietum
Reddit, sed tandem superatus vincitur; illi
Paret, et ad nutum rationis fessus anhelat
Sic primum componit equos auriga sophiæ,
Ne si quadrigam phronesis concendat, eadem
Indomiti spatientur equi, normamque relinquam,
Devia sectentur, laxent juga, vincula solvant:
Cuncta fluant, nutet currus, compægo vacillet,
B Singula solvantur, laxetur nexus, habenæ
Depereant, et tota label substantia currus.
Postquam compositus ordo per singula currens
Singula composuit, phronesis conscendere currum
Disponens talem sese componit in usum.
Assidet, applaudit, congaudet, complacet isti
Curia tota simul, multoque favore recessum
Virginis exhilarat, redditus felicius omen
Orat, et eventus reditu meliorem serenos.

361 Oseula multiplicat repetens, et in ore si-

[gillum

Imprimit expresso, complexu brachia nectens,
Colla ligans, animoque simul cum voce salutat
Illam, congemmans iterat repetitque salutem.

C Tunc monitu rationis adest Prudentia, currum
Conscendit, currusque decor cumulatus abundat
Plenius, et roseo flammatur sidere vultus.
Instat equis Ratio virga dictante, jugales
Aggrediuntur iter, currus subtolliuntur, exit
Terras, et tenuem currens evadit in auram.
Aeris ingrediens tractus Prudentia caute
Singula disquirat animo, quæ vindicat aer
Ipse sibi, scrutatur eum, penetratque fugacem.
Inquirat quæ materies, quæ nubis origo;
Quomodo terra madens proprio sudore resudat
In nubes, caeloque suos componit amictus.
Cur Phœbus sitiens æstuque caloris anhelus
Haurit ab Oceano potus, sua pocula vertit
In nubes, crasso suspendit in aere nimbi

D Nubila vasa, scyphos imbris, pluvixque lagenas.
Qualiter ignis hebet moriens in nube, paritque
Fulmina, dum moritur; sic morte nocivior instat
Quam vita, vivusque nequit quod mortuus infert.
Unde trahunt ortum venti, quæ semina rerum
Inspirent motum ventis, causasque movendi.
Cur auster pluvias pluvix pincerna propinat
Terris, et plene largitur pocula mundo.
Qualiter austrinos Boreæ sitis ebibit imbres.
Emundatque vias pluviis quasi scopas viarum.
Qualiter agricola Zephyrus sine vomere terras
Excolit, et florum segetes extollit in hortis.

Cur volucris cæteri pennarum remige tuta
Plumas in remos, alas in carbasa fingens,
Transmeat aerium pelagus quasi navis imago,
Et sine naufragio talem pertransit abyssum,
Tuta, nec in tali pelago timet illa charybdiin.

CAPUT V.

Prudentia considerat spiritus in aere vagantes.
Aeris occultos aditus, secreta, latebras
Altius inquirat phronesis, sensuque profundo
Vestigans videt intuitu meliore vagantes
Aerios cives, quibus aer carcer, abyssus
Pœna dolor risus, mors vivere, culpa triumphus;
Quorum mens humili livoris læsa veneno
In genus humanum virus transfundit, ut ipsum
Consimili sanie morboque laboret eodem.
Hi sunt qui semper in nos armantur, inermes
Dejiciunt, vincunt armatos, rarius ipsi
Cedunt, sed victi nequeunt iterare duellum.
Qui velut aërio vestiti corpore, nostram
Mentiti speciem, multo phantasmate brutos
362 Deludunt homines, falsi verique sophistæ.
In tenebris lucem simulant, in lite quietem,
Abscondunt sub pace dolos, in felle figurant
Dulcia, sub specie recti vitata propinant.
Hos Deus esse deos fecit, quos lumine vero
Vera dies perfudit, quos ab origine primæ
Vestivit deitatis honor, qui luce relicta
In tenebras abiire suas; qui fonte relicto
Inferni petiere lacus; qui veste decoris
Exuti, vestem gemitus, saccumque doloris
Injecere sibi; qui majestate superna
Dejecti, sine fine sibi meruere ruinam.
O gravis eventus, casus miser, unica pestis!
Jam servit qui liber erat, mendicat abundans
Qui fuit, exsilium patitur qui primus in aula
Regnabat, patitur pœnas a re secundus.
Hoc casu fit gemma lutum, fit purpura saccus,
Lux tenebræ, species confusio, gloria casus,
Risus tristities, requies labor, alga hiacynthus.
Cœlestis sic stella cadit, sic Lucifer ortus
Nescius occasu premitur, sic civis olympi
Exsulat ejectus, nec temperat exsulis omen.
Spes reditus, spes omnis abest, ceditque timori
O fastus vitanda lues, fugienda charybdis,
Culpa gravis, morbus communis, publica pestis,
Janua peccati, vitiorum mater, origo
Nequitix, semen odii, venatio pugnx!
Quæ cadit ascendens, elata perit, peritura
Erigitur, promotâ ruit, ruitura tumescit.
Quæ se ferre nequit, supra se lata, ruinam
Infra se patitur, nec sese sustinet, imo
Mole sua premitur, proprio sub pondere lapsa.
Extra se cogit hominem se quærere, dum se
Exit homo, factusque sibi contrarius a se
Discrepat, oblitusque sui se nescit, et ultra
Transgrediens evadit adhuc, plus esse laborans
Quam sit, nec propria contentus origine sese

A Esse cupit major, et se superare laborat,
Quod petit amittens, perdens postulat, optans
Quod sibi mentitur, falsum venatur honorem.
Hæc pestis rectum vitiat, deturpat honestum,
Fermentat mores, justum fugat, utile perdit.
Hæc salinca rosas, hæc nubes nubilat astra
Virtutum, cujus tenebris patiuntur eclipsim.
Luce hac cœlestis regni proscriptus ab aula
Delictum luit exsilio, pœnaque reatum
Angelus a propria demissus sede, tumore
Fractus, dejectus fastu, livore solutus.

CAPUT VI.

*Supremam aeris regionem visitat Prudentia. Arx
solis describitur. Sphæra Veneris describitur.
Stilbon est stella Mercurii. Sphæra Mercurii.*

B Aeris excurso spatio, quo nubila cœli
Nocte sua texunt tenebras, quo pendula nubes
363 In se cogit aquas, quo grandinis ingruit im-
ber,
Quo certant venti, quo fulminis ira tumescit.
Æthera transgreditur phronesis, quo gratia paciæ
Summa viget, quo grata quies, quo gratior aura
Cuncta sovet, quo cuncta silent, quo purior æther
Ridet, et expellit stetum; quo nubilus aer
Ingemit, et totus arcano lumine floret.
Ætheræ lucis superatis tractatibus, illa
Altius ingreditur spatium, quo splendor et ignis
Jura tenent, lux grata micat, sed conjuga luci
Lucis blanditias retrahit vis ipsa caloris.
C Hic rerum novitas, rerum decus, unica rerum
Forma, decor mundi, visum demulcet euntis
Virginis, et cantus species nova inebriat⁴⁶ aurem.
Sed parco tamen auditu sonituque minore
Concipit illa sonum, certa tamen imbibit aure.
Qualiter hic sonitus citharæ cœlestis obesis
Vocibus exspirat, ubi lunæ sphæra remisso
Suspirat cantu, rauce sonat, imo sonando
Pene silet, languetque sonans, nervique jacentis
Inferius gerit illa vicem, chordamque minorem
Reddit, et in cithara sedem vix illa meretur.
Hic videt explicito visu prudentia lunæ
Detrimenta, vices, cursus, momenta, labores;
Quomodo junctus ei Phœbus depauperat illam
Luce, vel econtra Phœbo furatur honorem
D Luminis, et populos fallaci nocte timere
Cogit, et effigiem noctis sine nocte figurat.
Humores cur luna parit, æquora lunæ
Detrimenta lunt, vel eadem divite gaudet.
Quid notet in luna lunæ nota, quidve notando
Signet, nec tenuem possit delere lituram
Splendoris cumulus, dum fonti luminis instat
Parva lues, nec ei dignatur cedere, cum quo
Litigat, et radio lucis magna⁴⁷ umbra diescit
Altius evadens virgo conscendit in arcem,
Sol ubi jura tenet, ubi solis cereus ardet,
Scaturit et lucis fons vivus, vena caloris
Manat, splendorisque novi thesaurus abundat.

VARIE LECTIONES.

⁴⁶ V. Ms., debriat. ⁴⁷ magis.

Illic virgo videt quæ sit via, semita, cursus
 Solis, et unde sui sumat fomenta vigoris⁴⁰
 Ætheræ lucis genitor, fons, pastor, origo.
 Qualiter in stellis regnans arciansque planetas
 Imperio servire suo, nunc stare meantes
 Cogit, nunc tumidos sectari devia sola
 Majestate jubet, nunc libertate meandi
 Concessa motus reddit sua jura planetis.
 Qualiter alternans vultus ætatis in ortu
 Fit puer, inque die medio juvenescit adultus,
 Mentiturque virum tandem, totusque senescit
364 Vespere; sic varias species ætatis ad horam
 Sol profert, unusque dies complectitur ævum.
 Jam lunæ sonitum fastidit virginis auris,
 Quam dulcis meliorque sonus seducit inescans
 Aures, nec cantus memorem sinit esse prioris.
 Hunc cantum Syrena parit, quæ solis adhæret
 Motibus, citharam vocis dulcore fatetur.
 Vox omnis miratur eam, veneratur adorans,
 Totiusque sonus citharæ suspirat ad illam.
 Egrediens solis regnum maturat in altum
 Gressus virgo suos, sed gressum præpedit ipsa
 Limitis anfractus anceps, multæque viarum
 Ambages, tandem superato calle⁴¹, laboris
 Pondere, cautelæ studio, regione potitur,
 Qua Venus et Stilbon; complexis nexibus hærent.
 Illic præcursor solis præcoque diei
 Lucifer exsultat, terris solatia lucis
 Præsignans ortuque suo præludit ad ortum
 Solis, et auroram proprio prædicit in ortu.
 Gressibus his Stilbon comes indivisus adhæret,
 Tanquam verna sui comitans vestigia solis,
 Obnubensque comas radiis solaribus, ignes
 Temperat, et solis obnubilat astra galero.
 Sphæraque Luciferi motu levis, ocior aura,
 Motu parturiens sonitum, lascivit acuta
 Voce, nec in cithara Veneris plebeia putatur
 Musa, sed auditus assensum jure meretur.
 Voce pari, similique modo, cantuque propinquo
 Mercurii Syrena canit, Venerisque camœnam
 Reddit, et ex æquo sonitu citharizat amico.

CAPUT VII.

*Palatium Martis describitur. Jovis regio describitur.
 Stella Jovis, bona est.*

Progreditur phronesis flammata palatia Martis
 Ingrediens, stupet insultus, irasque caloris,
 Quem parit ille locus, qui totus in igne vaporans
 Nil novit nisi fervores ignisque procellas.
 Non ibi luget hiems, non veris gratia ridet,
 Non tumet autumnus, sed tantum fulminat æstas.
 Imperat hic Mars igne calens, secundus in ira,
 Bella serens, sitiens lites, nostrique sititor
 Sanguinis, excutiens pacem, fœdusque redicens.
 Qui regni violare fidem, mutare potentes
 Gaudet, flammantis vestitus crine cometæ;
 Qui parat arma viris. cogit sperare furentes,

A Seminat insultus, parit iras, laxat amores.
 Quid gerat interius, facies docet ipsa rubore
 Prædicat interni rabiem pestemque furoris.
 Tabe sua vitiat comitem, sociumque planetam
 Vel sævum sævire magis, vel forte benignum
 Nequitia docet esse trucem, læditque veneno.
 Cujus sphæra ruens torrentis more, tonando
 Clamat, et altiloquos resonat clamore boatus.

365 Altius exclamat reliquis Syrena tonantis
 Martis, sed cantus dulcedo remittitur ipsa
 Tempestate soni languens, miuivique favorem
 Asperitas, vocisque rigor, fert damna favori.
 Et jam lemniacos vomitus ignisque vapores
 Virgineus labor evadit, nec flamma viantem
 Contigit, aut ejus ausa est contingere crinem.

B Tunc Jovis innocuos ignes, lucisque serenæ
 Lætitiæ, risusque poli pertentat eundo.
 Hæc regio stellæ Jovialis lampade tota
 Splendet, et æterno lætatur vere beata.
 Hic sidus Joviale micat, mundoque salutem
 Nuntiat, et Martis iram Martisque furorem
 Sistit, et occurrit tranquilla pace furenti.
 Cui si stella mali prænuntia, prævia casus
 Jungitur; ille tamen inimicum sidus amicat,
 Alternansque vices in risu tristitia planctum
 In plausus, fletusque graves in gaudia mutat.
 Vel si forte Jovi societur stella salutis
 Numia, stella Jovis vultu meliore salutem
 Auget, et eventus melioris duplicat omen,
 Fœdus amans, pacisque sator nutritor amoris.
C Exstirpans iras, proscribens bella, furoros
 Compescens, delens lites, Martemque refrenans.
 Qui motu generans sonitum non verberat auram
 Cantibus, et dulcem philomelam reddit æncænam
 Musa Jovis, tantoque soni lætatur alumno
 Musica, qui propriæ thesauros aggerat artis.

CAPUT VIII.

*Saturni Sphæra describitur. Tarde movetur. Stella
 Saturni mala.*

Ulterius progressa suos prudentia gressus
 Dirigit ad superos, superans Jovis atria cursu,
 Saturnique domos, tractu majore jacentes
 Intrat et algores hiemis brumæque pruinas
 Horret et ignavum frigus miratur in æstu.
D Illic fervet hiems, æstas algescit, et æstus
 Friget, delirat splendor dum flamma tepescit.
 Hic tenebræ lucent, hic lux tenebrescit, et illic
 Nox cum luce viget, et lux cum nocte diescit.
 Illic Saturnus spatium percurrit avaro
 Motu, progressuque gravi, longaue diæta⁴².
 Hic algore suo prædatur gaudia veris,
 Furaturque decus pratris, et sidera floram,
 Algescitque calens, frigans fervescit, inundat
 Aridus, obscurus lucet, juvenisque senescit.
 Nec tamen a cantu sonus ejus degenerat errat,
 Sed comitum voces vox prævenit hujus adulto.

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰ Ms. A., calor. ⁴¹ colle. ⁴² A Ms., serecta.

Concentu, quem non cantus obtusio reddit
Inspidum, cui dat vocis dulcedo saporem.

A Hic dolor et gemitus, lacrymæ, discordia terror,
Tristities, pallor, planctus, injuria regnant.

366 LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

Firmamentum ascendit Prudentia. Zodiacus cum suis signis describitur.

Lucis inoffensæ spatium fontemque nitoris
¹¹Obtuso cantu, sed dulcibus allicit aurem,
Quo radiant stellæ, quo certant fulgure multo
Astra poli, propriumque diem sine fine pererrant.
Quo cæli faciem depingunt sidera, virgo
Exhilarata subit, hausto pro parte laboris
Pondere, lætaturque poli perfata sereno.
In stellis ibi præradiant, cœloque fruuntur,
Quos vel fama bonos facto ¹², vel fabula verbo
Effinxit, retinentque sibi sine numine nomen.
Hic novus Alcides cœlo submittitur, illic
Perseus ardentis gladio metit ora Medusæ;
Illic ense carens, ense mentitus Orion
Sub pugnæ facie sine bello bella minatur.
Hæmoniusque senex arcu dictante sagittam
Excitat ad motum, nullo tamen illa volatu
Effugit aut monitus arcus evadit eundo.
Hic proles Ledæa micat, nec pignus amoris
Quem prius in terris gessit deponit in astris.
Vertitur in sidus stellatus sidere famæ
Hic, cujus dono medicinæ stella caducis
Illuxit, contra morbos dans arma salutis.
Ablatos redimit vultus, et damna pudoris
Parrhæsis, in cœlum translata, repensat eidem
Jupiter ablatum florem, pro flore pudoris
Æterno largitus ei florere nitore.
Præterea variis stellis inscribitur aula
Cœli, quas vario titulavit nomine quondam
Musa poetarum, veri sub imagine ludens.
Signorum duodena cohors præfulget in astris,
Excepto fulgore nitens, infraque relinquit
Stellarum vulgus, reliquasque supervenit astro.
Hic ardet Cancer, urit Leo, Virgo resultat,
Æquat Libra diem, crudescit Scorpius, alget
Chiron, Capra riget, diffunditur Urna, madescent. D
Pisces, exsultat Aries, vexilla gerendo
Veris prædicat Taurus, Geminique Lacones.
Hanc cœli speciem phronesis delibata ocellus,
Quam penetrare nequit visus, notamque requirit ¹³
Materiem tantæque stupet miracula lucis.

367 CAPUT II.

Equi, sive sensus externi, cœli secreta penetrare nequeunt.

Postquam cœlestes aditus, cœlique profundum,

VARIE LECTIONES.

¹¹ Totus hic versus desideratur in utroque Ms. ¹² Ms. A., Deos fecit : Ms. R., Deos factos. ¹³ Ms. A., ocellis. ¹⁴ Ms. V., euphaticæ.

NOTÆ.

(31) Hæc Theologiam designat.

Astrorumque vagos redditus emensa reliquit,
Inque supercilio mundi stetit, anxia mente
Fluctuat, in varios motus deducitur, hæret
Mens, animusque fluit, dubitat cum mente voluntas
Ipsa, nec in certo defigitur anchora mentis.
Namque timet, dubitatque, timens ambage locorum
Seduci, quos ulterius via porrigit anceps;
Quæ nullos hominum gressus, volucrumque volatus

B Noscit, ab incursu rerum stepituque viantum
Fanditus excipitur nullo vexata tumultu.

Hic hominis gressus nutans peccaret eundo,
Ebrius erraret pes ipse, pedisque lucerna
Otia visus hebens ageret, pedibusque negaret
Ducatum, lumenque foret sub lumine cæcum.
Non quod regnet ibi noctis caligo, sed illam
Emphaticæ ¹⁴ lucis splendor purgatus inignit.

Difficilis consensus ad hanc facilisque recessus;
Accessus paucis, casus patet omnibus, in quam
Vix aliquis transire valet, valet omnis ab illa
Declinare via, quæ paucis pervia, multis
Clauditur, arcta nimis virtuti, larga ruinæ.

C Non huc nobilitas generis, non gratia formæ,
Non gazæ dejectus amor, non gloria rerum,
Non mundanus apex, non virtus corporis, audax
Improbitas hominis, præceps audacia tendit:
Sed solum virtus animi, constantia mentis,
Factaque nobilitas, non nata, sed insita menti,
Interior species, virtutum copia, morum
Regula, paupertas mundi, contemptus honoris.
Difficiles igitur aditus, facilemque ruinam
Cum phronesis videat, magno succenditur æstu
Sollicitæ mentis, victique labore jugales,
Ne juga ferre velint, nec solvere jura magistro,
Ignarique viæ callem mirentur ineptum
Gressibus, et pedibus gradiendi jura negantem;
Nec ratio sursum deflectere possit habenas,
Quas retinent instanter equi, dominæque repugnant,
Effrenes, ultraque negant servire jubenti.

Dum mentem phronesis anceps sententia, motus
Distrahit in varios, nec prætentare locorum
Abdita sola potest, nisi quis præmonstret eidem,
Vel conducat eam, gressum moderatus euntis;

CAPUT III.

Theologiæ ornatus. Librum in dextra gerit, sceptrum in sinistra.

Ecce puella (31) poli residens in culmine, cœlum-
Despiciens, sursum delegans lumina, quiddam

Extramundanum toto conamine visus

368 Vestigans, nil corporeum venata, sed ultra
Transscendens incorporei scrutata latentem
Causam, principium rerum sinemque requirens
Visibus offertur phronesis, visumque nitore
Luminis offendens mentem novitate relaxat.
Nec mirum, quoniam tanto fulgore decoris
Præminet, ut stellas præditet fulgure, lumen
Lumine multiplicans, et lucem luce, nec ipsi
Lumen adoptivum largiri cesset olympo.
Nil terrestre gerens facie, nil ore caducum
Insinuans, mortale nihil, genitumque puellæ
Demonstrat facies, tantum cœlestis, quod offert
Forma puellaris: hanc argumenta decoris
Esse deam monstrant; instantia nulla refellit,
Quod decor ipse probat, faciesque simillima cœlo.
Inflamat diadema caput, lampade multa
Gemmarum radians auro flammatur, et extra
Scintillans lapidum duodeno sidere fulget.
Librum dextra gerit, sceptrum regale sinistra
Gestat, et ad librum plerumque recurrit ocellus.
Sed raro redit ad virgam, tandemque revertens
Circuit ille manum sollers, ne læva vacillet
Succumbens oneri virgæ, sceptrumque resignet.
Claudit eam vestis auro perfusa, refulgens
Argento, plus veste decens, habituque decenti
Gratior, et puro cœli fulgentior astro,
Quam divina manus, et sollers dextra Minervæ
Texuit, ut formæ nobis exponit honestas.
Hic arcana Dei, divinæ mentis abyssum,
Subtilis describit acus, formaque figurat
Informem, locat immensum, monstratque latentem.
Incircumscriptum describit, visibus offert
Invisum, quod lingua nequit, pictura ** fatetur.
Quomodo naturæ subjectus sermo stupescit,
Dum tentat diviua loqui, viresque loquendi
Perdit, et ad veterem cupit ille recurrere sensum,
Mutescuntque soni vix balbutire valentes,
Deque novo sensu deponunt verba querelam.
Qualiter ipse Deus in se capit omnia rerum
Nomina, quæ non ipsa Dei natura recusat;
Cuncta tamen mediante tropo, dictante figura
Sustinet, et voces puras sine rebus adoptat.
Ens justum sine justitia, vivens sine vita;
Principium sine principio, finis sine fine;
Immensus sine mensura, sine robore fortis;
Absque vigore potens, sine motu cuncta gubernans;
Absque loco loca cuncta replens, sine tempore

[durans;

Absque situ residens, habitus ignarus habendo
Cuncta simul, sine voce loquens, sine pace quietus;
Absque novo splendore nitens, sine luce coruscans.

369 Nec solum justus vera ratione, sed ipsa
Justitia est, nec solum lucidus ipse, sed ipsa
Lux est nocte carens, nec solum nomine solo
Dicitur immensus, verum mensura, caduca

A Singula describens, et certis sinibus aptans.
Nec fortis sola dicti ratione, sed ipsum
Robur subsistit, æterno robore ** nitens.
Solutus jure potens, qui summa potentiâ, solus
Cuncta potest, a quo procedit posse potentum.
Nec solum loca cuncta replet, sed singula solus
Infra se claudit, quasi meta locusque locorum.
Illic legitur, tamen obscure, tenuique figura,
Qualiter una, manens, simplex, æterna, potestas,
Fons, splendor, species, via, virtus, finis, origo,
Ingenitus genitor, vivens Deus, unicus auctor,
Unus in usia, personis trinus, in uno
Unicus esse manet, quæ trina relatio trinum
Reddit, et in trino manet unus, trinus in uno:
Qua ratione Patris speculum, lux, splendor, imago.
B Filius est, a Patre Deo, Deus unus et idem,
Principium de principio, de lumine lumen,
Sol de sole micans, splendor productus ab igne,
A simili similis, a vero verus, ab uno
Unus, ab æterno nascens æternus, ab æquo
Æqualis, bonus a summo, sublimis ab alto:
Qualiter ardor, amor, concordia, forma, duorum
Spiritus est, in quo proprie Pater oscula proli
Donat, et in nato sæse Pater invenit, in quo
Se videt ipse parens, dum de se nascitur ipse
Alter, et ingenito splendet gignentis imago.

CAPUT IV.

Prudentia Theologiam salutem. Ejus ducatum requirit. Itineris causam pandit. Hominem beatum formari desiderat Natura. Naturæ potestas limitata. Anima petitur virtutibus omnibus prædita.
C Cultibus his afflata poli regina caduca
Deserit, atque Dei secretum consulit, hæret
Divinis, mentem terrenis excitat **, ipsam
Haurit mente noym, divini fluminis haustu
Ebria sed potius dicitur sobria: namque
Ebrietas nascens ex tali nectare plena
Sobrietate viget, nec mentem cogit ab usu.
Degenerare suo; verum generosius ipsam
Erigit, exercens ** nostræ contagia sordis.
Hanc humili gressu, vultu submissa, modesta
Gestibus, assequitur phronesis, primoque salutem
Delibans tali pingit concepta loquela
O regina poli, cœli dea, filia summi
D Artificis: nec enim facies divina caducam
Te docet, aut nostri generis deferre lituram.
Quam probat esse Deam vultus, sceptrumque fa-
[letur.

Reginam, natamque Deo tua gloria monstrat;
Cui superum sedes, cœli via, limes olympi,
370 Extramundanus orbis, regioque Tonantis
Tota patent, soliumque Dei, fatumque quod ultra est;
Me moderare vagam, stupidam rege, siste timentem,
Indoctamque doce, fluitantem corrippe, tristem
Lætifica, gaudens peregrino consule, cœptum
erfice, vntatcm firma; succurre cadenti

VARIÆ LECTIONES:

** Ms. A., scriptura. ** Ms. A., sistens. ** Ms. V., exuit. ** Elimans Digitized by Google

Nam vaga sum, tremebunda, stupens, indocta, la-
[borans

Deficiens, ignara loci, peregrina, fatiscens :
Quæ nitens superare polos, sedesque supernas
Invadens penetrale Dei thalamumque Tonantis,
Consiliumque Jovis, nutans, vaga, sola, pererrans
Aggredior, cœlique vias pertento latentes.
Nec tamen inconstans, præceps, improvida, casu
Præcipitante vias, istos invado labores :
Sed precibus cedens, et tandem velle coacta
Naturæ monitu, virtutum numine, nutu
Præcipue rationis ad hos ego mittor, ut ipsa
Naturæ summo præsentem vota Tonanti.
In multis errasse manum natura recordans,
Erratum revocare volens, culpasque priores
Tergere, vel veteres operis novitate beati
Excusare notas, hominem formare, beatum
Cudere, perfectum complere, creare modestum
Tentat, quo possit veteres velare reatus.
Erranti mundo dans de tot millibus unum,
Qui rectum sibi defendat, scrutetur honestum,
Damnet avaritiam, diffundat munera, vitet
Excessus, medium teneat, proscribat abusus.
Nec sine consiliis, nutu, moderamine, voto,
Virtutum decernit opus, sed tota sororum
Concio conceptus assensu nutrit eosdem³⁹,
Sed quoniam tantum circa terrena potentis
Naturæ viget officium, languetque potestas
In Superis nil juris habens, animamque creare
Nescia, quam sola pictoris dextra superni
Format, et in nullo naturæ jura requirit :
Hac ratione diu nitens, multumque reluctans
Huc agor, et superos perquiro sola recessus,
Quo possim deferre⁴⁰ Deo quod concipit ipsa
Naturæ ratio, quod virtus optat, ut ipsum
Velle Dei vestrum confortet velle⁴¹, precesque
Audiat, et nostris aspiret gratia votis.
Ut divina manus animam demittat ab alio,
Quæ sit mente sagax, virtute referta, pudore
Prædita, præsignita fide, pietate refulgens,
Quæ carnis vestita toga, sic visitet orbem
Quod facinus redimat pietas, virtusque reatum.
Incestumque pudor, fraudem vis, gloria casum.
Quæ superet terrena domus, vis terrea, vestis
371 Corporæ massæ, corpus mortale, potentis
Naturæ ditatur opus, sic dote beandum
Multiplici, nullo fraudatum munere formæ
Ut jam corporeum non dedignetur habere
Spiritus hospitium, nec tantus defleat hospes
Hospitii tabem, sed carnis regnet in aula.
Ergo mihi describe viam, qua callis ad arcem
Supremi Jovis erigitur, ne devia passim
Errabunda ferat, ne nostrum devius error
Propositum perdat, viduans mercede laborem.

CAPUT V.

Theologia se comitem offert Prudentiæ, modo cur-

VARIE LECTIONES.

³⁹ Ms. A., eodem. ⁴⁰ perferre Deo quod percipit ipsa. ⁴¹ Ms. V., nostrum. ⁴² Ms. R., fretus.
⁴³ non scriba. ⁴⁴ Ms. A., retinens.

*rum et equos deserat. Prudentiæ in cœlum tendenti,
conceditur equus secundus Auditus. Auctoris ora-
tio piissima ad Deum.*

His verbis gavisæ poli regina benigno
Reddidit affatu, quod se præberet eunti
Consortem, callisque ducem, gressusque magistræ.
Sed soli phronesi ducatum spondet, et ipsi
Consulit instanter, præcepti robur eidem
Consilio miscens, ut currum deserat, ipsos
In cœlo deponat equos, comitemque relinquat
Inferius, quæ sit stabilis custodia tanti
Depositæ, currum sistens, frenansque jugales :
Ne si currus, equi, ratio, nitantur in altum
Tendere, nec talem dignetur habere viantem
Semita cœlestis, alios experta meatus ;
B Erret equus, nutet ratio, currusque vacillet.
Explentur præcepta dea, votisque favetur,
Stat ratio, sistuntur equi, quadriga quiescit.
Omnibus exclusis solum regina secundum
Consorti concedit equum, qui parcius ipsum
Admirantur iter, nec multum denegat ipsos
Ascensu fractus⁴² freni melioris habena.
Fertur equo phronesis, se fert regina, volatu
Fertur equus, dea certat equo, gressuque volante
Prævenit, et comiti prætentat prævia gressum.
Hactenus insonuit tenui mea Musa susurro ;
Hactenus in fragili lusit mea pagina versu,
Phœbæa resonante chely : sed parva resignans
Majorem nunc tendo lyram, totumque poetam
C Deponens, usurpo mihi nova verba prophetæ.
Cœlesti musæ terrenus cedet Apollo,
Musa Jovi, verbisque poli parentia cedent
Verba soli, tellusque locum concedet olympo.
Carminis hujus ero calamus vel scriba⁴³, vel au-
[ctor,
Æs resonans, reticens⁴⁴ scriptoris charta, canentia
Fistula, sculptoris scalprum, vel musa loquentis,
Spina rosam gestans, calamus nova mella propi-
[nans,
Nox allunde nitens, luteum vas, neclare manans.
Summe parens, æterne Deus, vivensque potestas,
Unica forma boni, recti via, limes honesti,
Fons vitæ, sol justitiæ, pietatis asyllum,
D **372** Principium, finisque modus, mensura, sigil-
[lum.
Rerum causa, manens ratio, noys alma, sophia
Vera, dies verus, lux nescia noctis, origo
Summa, decor mundi perfectus, vita perennis,
Nata regens, ventura serens, nascentia servans
Omnia sub numero claudens, sub pondere sistens
Singula, sub stabili mensura cuncta coercens
Qui rerum species, et mundi sensilis umbram
Ducis ab exemplo mundi mentalis, eundem
Exterius pingens terrestris imagine formæ ;
Qui veterem massam de vultus sorde querentem
Investis meliorem, formæque sigillo

Signans excludis ⁴⁹ nexu mediante tumultum.
 Efficiens causa, dum rem producis ad esse;
 Formalis, dum pingis eam; finalis, in esse
 Dum rem conservans certo sub fine coarctas.
 Tu mihi præradia divina luce. meamque
 Plenius irrorans divino nectare mentem,
 Complue, terge notas animi, tenebrasque recidens
 Discute, meque tuæ lucis splendore serena.
 Tu repara calamum, purga rubigine linguam,
 Da, queso, tua verba loqui, mutoque loquelam
 Præbe, da fontem sitiēti, dirige callem
 Erranti, duc nauta ratem, portumque timentī
 Dona, cœlesti perfans mea carbasa vento.

CAPUT VI.

*Prudentia aquas crystallinas miratur. Elementorum B
 miratur concordiam. Aquarum crystallinarum na-
 turam examinat. Rerum super lunarium exacta
 cognitio naturæ vires excedit.*

Jam Phronesis dictante dea superaverat arces
 Sidereas, callemque novum, nodosque viarum
 Mirans, quæ tantæ quereretur pondera molis,
 Ni proprios visus rerum novitate foveret,
 Et proprii partem ferret regina laboris.
 Dum transit miratur aquas, quas fœderat igni
 Indivisa loci series, nec flamma liquorem
 Impedit, aut flamma certat liquor ille repugnans :
 Sed potius sua deponunt certaminis arma.
 Nec jam nativos curant memorare tumultus,
 Quos ligat assensus discors, discordia concors,
 Pax iniinica, fides phantastica, falsus amoris
 Nexus, amicitia fallax, umbratile fœdus.
 Figit in his visum mentemque sophia, sagaci
 Perquirans animo, quis pacem fecit adesse,
 Pax ubi nulla manet; quis Martem jussit abesse,
 Mars ubi jura tenet; quis fœdus nexuit illic,
 Fœdus ubi nullum; quis pacem miscuit iræ,
 Litigio fœdus, liti conjunxit amorem.
 Altius inquirat Phronesis ferventius instans,
 An liquor ille fluat, sibi quem vicina maritat
 Flamma poli, flammæque truces contemperet iras;
 An nebulae faciem gestans, formamque vaporis
373 In speciem nubis expansus in æthere summo
 Pendeat, et donet sitiēti pocula flammæ;
 An glaciem gerat in specie, reddatque figuram
 Chrystalli, perdatque suum liquor ipse liquorem.
 Sed tamen a Phronesi viva ratione probatur,
 Quod nullos illic possit torquere recursus
 Humor, nec proprio valeat discurrere fluctu,
 Cum gremium nullus ibi præbeat alyeus illi,
 Nec matrix terrena sinus expandat eidem,
 Nec centrum repetens nativo pondere tractus
 Humor ad ima ruat, propriæ gravitatis amicus,
 Descensum cum flamma neget, sursumque manere
 Cogat aquas, supraque liget quasi carcere clausas.
 Nam qui furtivo lapsu quasi nesciat ignis
 A superis rorem descendere, somniat ille
 Philosophus, ratione caret, falsumque prophetat,

A Otia sectatur, nudes et inania captat,
 In scirpo nodum ponens, in lumine fumum,
 In plano scrupulum flingens, in luce tenebras.
 Hac etiam ratione probat, quod nullus ibidem
 Exhalat vapor in nebulas, nec pendulus humor
 Æthera velat aquis, ubi nullas evomit auras
 Terra, nec ignis ibi suspendit in æthere nubes.
 Ex his concludit Phronesis, quod cœlicus humor
 Crystalli retinet speciem, glaciemque figurat;
 Quæ glacies ignara gelu, nec conscia brumæ,
 Æstatem magis agnoscit, cœlique calores
 Ad vultus ignis minime dignata liquari.
 Hoc solo magis illa stupet, meliusque movetur,
 Qua nexus mediante fide, quo fœdere pacis
 Frigida conveniant calidis, fluitantia pigris.
 Hic ubi nullus adest pacis mediator, et omne
 Fœdus abest extrema ligans, quod pace reperta
 Deleat hostiles rixas, pugnamque recidat.
 Deficit inquirens, quærendo vincitur illa,
 Quæsitu superata suo, sed victa querelis
 Defectus queritur proprius : sic ista querela
 Quæstio sit, Phronesi suspiria sola reliquens.
 Nec mirum si cedit ad hæc prudentia, quæ sic
 Excedunt matris naturæ jura, quod ejus
 Exsuperant cursus, ad quæ mens deficit, hæret
 Intellectus, hebet ratio, sapientia nutat,
 Tullius ipse silet, rancescit lingua Maronis,
 Lanquet Aristoteles, Ptolomæi sensus aberrat.

CAPUT VII.

Cæli empyrei deliciæ.

C Ulterius producit iter prudentia, gressum
 Informans gressu comitis, tandemque labore
 Magno, multiplici visu, conamine multo
 Ascendit loca lætitiæ, loca plena favoris,
 Cœlesti loca grata Deo, loca grata Tonanti.
374 Hic risus sine tristitia, sine nube serenæ,
 Deliciæ sine defectu, sine fine voluptas,
 Pax expers odii, requies ignara laboris,
 Lux semper rutilans, sol veri luminis, ortus
 Nescius occasus, gratum sine vespere manē,
 Hic splendor noctem, saties fastidia nescit,
 Gaudia plena vigent, nullo respersa dolore.
 Non hic ambiguo graditur fortuna meatu,
 Non risum lacrymis, adversis prospera, læta
 D Tristibus infirmat, non mel corrumpit aceto,
 Aspera cominiscens blandis, tenebrosa serenis,
 Connectens luci tenebras, funesta jocosis :
 Sed requies tranquilla manet, quam sine carentem
 Fortunæ casus in nubila vertere nescit.
 Hic sua præradiat cœlestis regia solis,
 Quæ sordes hominum, mundi contagia spernit.
 Extramundanus orbis mundique beata
 Portio, munda magis quam mundus, purlor ipso
 Pudor, lucidior claro, fulgentior auro,
 Quæ blando splendore micat, quæ fulgurat igne
 Innocuo, fervore carens, fulgore abundans,
 Blanditias splendoris habens, fervoris abhorreas

VARLE LECTIONES.

⁴⁹ Ms. A., excludens.

Nequitiā splendore fovet, nec verberat æstu.
 Hic ignis minus igne calet, plus igne nitescit,
 Sicque manens unus minor est, et major eodem.
 Sed quoniam totus scintillat in igne beato
 Hic locus, et flammæ nutu blanditur amico;
 Censetur polus empyreus, cui flamma benignis
 Ignibus arridet, aulamque nitoribus ornat.
 Hic habitant cives superi, proceresque Tonantis,
 Angelici cœtus, divinaque numina, mundi
 Rectores, turmæ cœlestes, agmina cœli,
 Excubiæ nostri, varius quos dividit ordo,
 Munus, et officium, virtus diversa, potestas
 Plurima, dissimilisque gradus, distantia facti.
 Hic ardent seraphim, flammata calore supernæ
 Lucis, et æterni solis radiata nitore;
 Divini fontis cherubin satiata liquore
 Plus sapiunt, mentique Dei perfectius hærent.
 Inque thronis librata Dei censura resultat,
 In quibus ipse Deus residens examina librat.
 Nomen ab officio dominantia numina sumunt.
 Quæ sicut superis cedunt, sic ceditur ipsis
 A reliquis, pariterque jubent, parentque jubenti.
 Princeps turma suos disponit in ordine cives,
 Atque suis votis astringit vota suorum.
 Aeris istius rectores, imo tyrannos
 Turba potestatum vincit cœlestibus armis.
 Legibus occurrunt naturæ, juraque solvunt
 Virtutes, formisque novis antiqua reformant.
 Mystica denudat, aperit secreta, revelat
375 Abdita, quæve magis latitant, archangelus C
 forbi:

Nuntia, et cœli pandit mysteria terris.
 Major in obsequiis, sed ei virtutibus impar
 Angelicæ plebis exercitus omnibus istis
 Persolvit jus obsequii, mundoque minorâ
 Prædicat, et varios nobis discurrit in usus.
 Hic cives habitant supremi regis in urbe;
 Civibus his servanda datur respublica cœli,
 Inter quos hæc lex sancitur, ut imperet unus,
 Hic operetur agens, reliquis obtemperet ille.
 Quilibet in libro divinæ mentis agenda
 Discit, ibique legit quæ sint ventura, Deumque
 Consultit, in speculo deitatis singula cernens.
 Nec solus tantam sibi vindicat angelus urbem.

CAPUT VIII.

*Sancti de terra assumpti cælum incolunt. Sanctorum
 diversa merita.*

Hic habitat, quem vita pium virtusque beatum
 Fecit, et in terris meruit sibi numen olympi:
 Corpore terrenus, cœlestis mente, caducus
 Carne, Deus vita, vivens divinitus, extra
 Terrenum sapiens, intus divina repensans.
 Quem non erexit fastus, non gloria rerum,
 Non mundi deject amor, non lubrica fregit
 Luxuries, non luxus opum, non ardor habendi
 Succendit, non livor edax, non anxia cœdæ

A Pestis avaritia, non laudis cæca Cupido:
 Sed potius demisit eum patientia mundi
 Contemptus, rerum paupertas, arctaque victus
 Regula, despectus carnis⁶⁶, directio vitæ.
 Qui calcavit opes animo victore. malignum
 Devicit, carnemque sibi servire coegit.
 Cœtibus angelicis tales ascribit honestas
 Vitæ, virtutis meritum, mercesque laboris,
 Quos vel virgineus candor, vel purpura vestit
 Martyrii, vel doctoris sua laurea dicit;
 Vel quos aureolæ munus non excipit, omnes
 Laurea communi fretos merce coronat.
 Cum sint diversi merito, meritusque resultet
 Splendor inæqualis, lux dispar, gaudia cunctos
 Æqua manent, risusque pares ubi dissona merces.
B Nec mirum si lætitiæ par gratia cunctos!
 Exspectat, quibus una datur pro munere vita,
 In quibus ipse Deus est omnibus omnia, donum
 Et donans, dans uni plurima pluribus unum.

CAPUT IX.

Mariæ Virginis laudes et prærogativa.

Hic superos cives proprio præcellit honore
 Virgo, quæ proprium pariendi lege pudorem
 Non perdens, matris meruit cum virgine nomen.
 In qua concordant duo nomina, lite sepulta,
376 Quæ secum pugnare solent, litesque mo-
 [veret

Nec jam discordant mater virgoque, sed ipsis
 Litibus exclusis se pacis ad oscula vertunt.
 Hic natura silet, logicæ vis exsulat, omnis
 Rhetoricæ perit arbitrium, ratioque vacillat.
 Hæc est quæ miro divini muneris usu
 Nata patrem, natumque parens concepit, honorem
 Virgineum retinens, nec perdens jura parentis
 In cujus ventris thalamo sibi summa paravit
 Hospitium deitas, tunicam sibi texuit ipse
 Filius artificis summi, nostræque salutis
 Induit ipse togam nostro⁶⁷ vestitus amictu.
 Hæc est stella maris, vitæ via, porta salutis.
 Regula justitiæ, limes pietatis, origo
 Virtutis, veniæ [mater, thalamusque pudoris,
 Hortus conclusus, fons consignatus, oliva,
 Fructificans, cedrus redolens, paradisus amœnans,
D Virgula pigmenti, vinaria cella, liquore
 Prædita cœlesti, neclar cœleste propinans
 Nescia spineti florens rosa, nescia culpæ
 Gratia, fons expers limi, lux nubila pellens,
 Spes miseris, medicina reis, tutela beatis,
 Proscriptis reditus, erranti semita, cæcis
 Lumen, dejectis requies, pausatio fessis
 Hæc est quæ primos casus primæque parentis
 Absternit maculas, vincens virtute reatum,
 Diruta restituens, reddens ablata, rependens
 Perdita, restaurans amissa, fugata repensans,
 Post vespertinos gemitus nova gaudia donans,
 Post mortis tenebras vitæ novitate relucens;

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ Ms. V., dejectio. ⁶⁷ Ms. A., carnis.

Cujus ad adventum redit ætas aurea mundo,
 Post facinus pietas, post culpam gratia, virtus
 Post vitium, pax post odium, post triste jocosum.
 Ut rosa spineti compensat flore rigorem,
 Ut dulcore suo fructum radicis amaræ
 Ramus adoptivus redimit; sic crimina matris
 Ista luit, matremque facit sua nata renasci,
 Ut sic munda ream, corruptam virgo, pudica
 Effrontem, miseram felix, humilisque superbam
 Abluat, et vitæ pariat sua filia matrem.
 Hujus ab imperio coelestis curia pendet,
 Hujus ad imperium devota mente parata,
 Cum qua coelestis regni moderatur habenas,
 Qui pater et proles ejusdem natus et auctor,
 Cuncta regit, sine fine regens, quo rege trium-

[pha

In cœlo miles, in terra militat exsul.
 Hic est qui carnis intrans ergastula nostræ
 Se pœna vinxit ⁶⁶, ut cunctos solveret; æger
 Factus, ut ægrotos sanaret; pauper, ut ipsis

A 377 Pauperibus conferret opem; defunctus, ut ipsa
 Vita donaret defunctos; exsulis omen
 Passus, ut exsilio miseros subduceret exsul.
 Sic livore perit livor, sic vulnere vulnus:
 Sic morbus damnat morbum, mors morte fugatur:
 Sic moritur vivens, ut vivat mortuus; hæres
 Exsulat, ut servos hæredes reddat; egenus
 Fit dives, pauperque potens, ut ditet egenos.
 Sic liber servit, ut servos liberet: imum
 Summa petunt, ut sic ascendat infima summum.
 Ut nox splendescat, splendor tenebrescit; eclipsi
 Sol verus languescit, ut astra reducat ad ortum.
 Ægrotat medicus, ut sanet morbidus ægrum.
 Se cœlum terræ conformat, cedrus hyssopo,
 Ipse gigas nano, fumo lux, dives egeno,
B Ægrotat sanus, servo rex, purpura sacco.
 Illic est qui nostram sortem miseratus, ab aula
 Æterni patris egrediens, fastidia nostræ
 Sustinuit sortis, sine crimine, criminis in se
 Defugens œnas, et nostri damna reatus.

378 LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

*Prudentia splendorem cœli Empyreï ferre non valet.
 Theologia illam confortat. Theologia implorat auxilium Fidei., Theologia articulos, fidei docet.*

Post ⁶⁶ virgo soliumque Dei sedesque supernas
 Ingrediens, voluit nova prælibare videndo:
 Offendit splendor oculos, mentemque stupore
 Percussit rerum novitas, defecit in illis
 Visus, et interior mens caligavit ad illas.
 Sic sopor invasit vigilem, sic somnus adulter
 Oppressit Phronesis animum, somnoque soporans
 Exstasis ipsa suo mentem servire ⁷⁰ coegit.
 Et jam præcipitem pateretur lapsa ruinam,
 Ni comes occurrens manibus complexa cadentem
 Sisteret, et blando complexu virginis artus
 Confortans, tantos lapsus eluderet, ipsam
 Mitibus aggrediens verbis, mentisque stuporem
 Demulcens; mens plena tamen non redditur illi.
 Sed postquam nulla valuit ratione stuporis
 Extirpare malum, totamque reducere mentem,
 Ut Phronesi ferat auxilium, totumque soporem
 Excutiens reddat mentem, cogatque reverti;
 Sollicitat precibus propriam regina sororem,
 Quæ superum solio. residens cœleste profundum
 Scrutatur, solisque Dei penatibus hæret.
 Cui ratio nihil affirmat, cui sufficit ipsa
 Credulitas, et sola fides ratione remota.

C Ipsam namque fidem ratio non prævenit, imo
 Ipsa fides hanc anticipat, fideique docenti
 Obsequitur tandem ratio, sequiturque docentem.
 Articulos fidei divinaque symbola chartis
 Inserit hæc, scribens animo quod arundine pingit.
 Purpureus elata notis niveumque colorem ⁷¹
 Intermista rubet vestis candore represso,
 Qua mulier prædicta nitet, cultusque fatetur
 Arbitrium mentis, mens ipsa videtur in illo.
 Picturæ cedit vestis, quæ tota figuris
 Scribitur, et formam præterdit scripta libelli.
 Hic renovat veteres vivens pictura magistros,
 Per quos nostra fides totum diffusa per orbem
 Claruit, et laudum titulis præclara refulsit.
 Hic ⁷² Abraham nostræ fidei pater exiit actus
D Patris, dum summo Patri parere libenti
 Contendens animo, nato pater esse recusat.
 In quo discordes natura fidesque duellum

379 Exercent, unamque trahunt in dissona men-

[tem.

Nam natura docet genitorem parcere nato.
 Econtra stat firma fides, quæ spernere natum
 Imperat, ut summo faveat natura parenti.
 Quod non vult, cupit ergo pater, nunc parcere
 [tentans
 Nunc offerre volens, tandem negat ipse quod optat.
 Ergo succumbit fidei natura, dolensque

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ Ms. V., se pœnæ vinxit, ut vinctos solveret. ⁶⁹ V. Ms.: Postquam virgo Dei, solum, sedesque supernas. ⁷⁰ Ms. R., dormire. ⁷¹ Ms. R., niveoque colore. ⁷² Ms. R., sic.

Cedit victricis, quod non vult velle coacta.
 In robur fidei virtutum luce coruscat
 Petrus, et ipsius virtus splendet in umbra.
 Armatus vitæ meritis, et dote sophiæ
 Blanditiis, ratione, minis, virtutibus instat
 Paulus, et introitum fidei gentilibus offert.
 Nec solum signis, verum ratione rebelles
 Vincit; nec satis est concessa calle meare,
 Plus cupit, atque viam gaudet ratione parare.
 Illic blanda, minas, ergastula, verbera, mortes,
 Expugnat fidei clypeo protectus, et armis
 Justitiæ, superatque suos Laurentius ignes.
 Par pugnae meritis, et iisdem miles in arnis
 Mundum devincens Vincentius, omnia victor
 Calcat, et in vivos pugnans in morte triumphat.
 Hunc habitum quamvis scripturæ pingat honestas,
 Nulla tamen vestem lascivia deprimit, imo
 Talis erat, qualem matronæ postulat ætas,
 Quæ senii metas attingit, plena dierum,
 Canitie respersa caput, senique pruina,
 Nec tamen illius faciem matura senectus
 Exarat in sulcos, facies discordat ab ævo.
 Quæ juvenile docet ævum, contraque loquuntur
 Cani, cum canis sic vultus gratia certat.

CAPUT II.

Fides, hortatu Theologiæ, accedit Prudentiam, eamque ab extasi liberat. Extasis describitur. Prudentiæ languenti datur cælestis potio. Fides offert Prudentiæ speculum, in quo omnia cernat, quæ in cælo sunt, licet nonnisi obscure.

Hæc mulier motu proprio precibusque sororis
 Tacta, movet gressus illuc, ubi læsa sapore
 Lethargi, languet Phronesis, mortisque figuram
 Exemplans moritur vivens, et mortua vivit.
 Sed postquam veniens signis dictantibus illam
 Agnovit, vidit stupidam, stupuitque jacentem;
 Hos casus miserata dolet, mentisque rigorem
 Exiit, in gemitu eruumpens, fracta parumper
 Majestas animi mollescere cogitur, exit
 Durities, et sola tenet miseratio mentem.
 Hæc igitur magis accedit, propiusque jacentem
 Visitat, et quærit languoris semina, tentat
 Cuncta, locum, tempus, causas, syntomata morbi
 Cautè disquirens, cujus vestigia tandem
 Invenit, et Phronesim lethargi somnia passam
 Noscit, ut exterius languoris signa fatentur.
 Inventa radice mali, morbique reperta
 Materie, disquirat adhuc quæ causa salutis
380 Languoris causas valeat secludere, pestem
 Perdere, supplantare luem, morbumque fugare.
 Ergo minis, precibus, pulsu, clamore, soporem
 Expugnare parat, sed talis somnus obaudit.
 Nec mirum si somnus ad hæc contendit abire;
 Non erat iste sopor somni, sed mortis imago,
 Quæ vitæ teuebret lucem, vitamque soporat
 Plus somno, sed morte minus; majorque sopore,
 Morte minor, sed fida tamen præfatio mortis

A Cum talis nequeat medicina refellere morbum,
 Nec tantum valeat morbi superare vigorem;
 Cælesti confecta manu, condita sapore
 Mellifluis, gustu mellita, suavis odore,
 Secretas redolens species, terrena repellens
 Condimenta, novum cæli thymiana propinans,
 Exquisita datur languenti potio, totum
 Quæ corpus peragit, vitali circuit, intrat
 Venas, disquirat nervos, penetratque medullas.
 Hujus ad adventum Phronesis sibi redditur ad se
 Dum redit, et totus mentis secludit error.
 Hoc stupor ipse stupet medicinam posse, fugatus
 Miratur talem medicinæ cedere morbum.
 Sed quamvis oculus mentis resplendeat intra,
 Languescit, tamen exterior, nec ferre nitorem
 Sustinet empyreum, nec tantum fulgur olympi.
 Ergo suam sollicita matrona recurrit ad artem,
 Et præsigne, decens, rutilans, imitabile ⁷³, tersum
 Grandi diffusum spatio, scriptumque figuris
 Præsentat Phronesi speculum, quo cuncta resultant,
 Quæ locus empyreus in se capit, omnia lucens
 Quæ mundus cælestis habet; sed dissona rerum
 Paret in his facies, hic res, hic umbra videtur,
 Hic spes ⁷⁴, hic species, hic lux, ubi lucis imago.
 Retinet hoc speculum mentem, visumque sophiæ
 Sistit, ne major oculis lux obviet, illos
 Offendens, visumque simul cum mente fatiget.
 Hoc speculum mediator adest, ne copia lucis
 Empyreæ radians visus depauperet usum.
 C Visus in hoc speculo respirat, lumen amicum
 Invenit, et gaudet fulgens in lumine lumen.
 Cernit in hoc speculo visu speculante sophia,
 Quidquid divinus in se complectitur orbis.
 Dum nova quæque videt, miratur ad omnia, gaudet
 Cunctis, et novitas rerum nova gaudia gignit,
 Ejus cum visu mens delectatur, et omnes
 Exiit erroris nebulas, et gaudia mentem
 Perfundunt, perit omne sui syntoma doloris
 Si qua minus plene cognoscit, plenius illam
 Assistens matrona docet, suppletque minorem
 Intuitum, panditque latens, aperitque reclusum.
381 Hic videt angelicæ plebis superique senatus
 Militiam, palmamque simul, dulcesque triumphos
 Sanctorum, meritum dispar, fructusque laborum.
 D Virginis illius meritum miratur, adorat
 Partum, quæ peperit non marcescente pudoris
 Flore, nec attrito fervente libidinis æstu.
 Conceptus partusque modum, floremque pudoris
 Intactum stupet admirans, non invenit unde
 Sit mater, quæ nulla viri commercia novit.
 Confugit ad logicæ leges; huic ergo parentis
 Jura negat, cui virginitas concedit honorem
 Virginis, a simili vult supplantare pudorem
 Virgineum matri, quæ disputat esse parentem
 Partus, et ad matrem nativo jure refertur.
 Ista tamen ratio nutat, cum virgine matrem

VARIE LECTIONES.

⁷³ Ms. Utr., mirabile. ⁷⁴ Ms. A., res.

Invenit, et logica videt argumenta jacere.
 Amplius admirans magis hæsitat, amplius hærens
 Inquirat quo jure poli, qua lege beata
 Nata patrem, terrena Deum, casura manentem,
 Flos cedruum, sidus solem, scintilla caminum
 Proferat, et mellis desudet petra liquorem.
 Miraturque Deum nostram vestire figuram,
 Et nostras habitare casas, flammantis olympi
 Rectorem, floremque rosæ latitare sub alga,
 Et gemma vestire lutum, violamque cicuta
 Velari, vitamque mori, tenebresecere solem,
 Qui gummi, quæ juncturæ, quis nexus, et unde
 Connectant humana Deo, divina caduco
 Consociant, hominique Deum quis fœderet ordo.
 Singula dum Phronesis miratur, et omnia tentat
 Vestigare suæ rationis legibus, illam.

CAPUT III.

Assistens matrona monet ne somniet illic
 Humanas leges, mundanaque fœdera, cursus
 Naturæ, nostrasque vices, ubi nulla potestas
 Illius, sed cuncta silent decreta, pavescent
 Leges, jura stupent, ubi regnat sola voluntas
 Artificis summi, quæ vult a canone nostro
 Excipiens, ubi jura favent, et regula cedit
 Artifici, canonque silet dictante magistro.
 Non ratio, sed sola fides ibi quæritur, illic
 Transcendit causas cœlestis causa minores
 Exsuperat leges lex summa, et regula legam.
 Ergo fides ibi sufficiat, disquirere cesset
 Hic ratio, sistatque fides rationis habeas.

CAPUT IV.

*Prudentia recto rationis ductu, fidem sequitur.
 Fides, theologiam etiam assumit in comitem, Pru-
 dentia comitata fide et theologia cœlestia loca
 ingreditur. Speculo armat oculos. Prædestinationis
 causas rimatur. Varia Dei inducia perpendit.
 Alia cœli empyrei mirabilia considerat.*

His monitis fert assensum prudentia, cedit
 Doctrinæ, sequiturque fidem, totumque superæo
 Deputat auctori, quod nostram vincere legem
382 Cernit, et excepti juris ratione moveri.
 His edocta viam maturius arripit, ejus
 Informat regina gradum, gressumque sigillat
 Incessu proprio : sed ne locus abditus, anceps
 Callis, distortus limes, via dissona, gressus
 Virginis impediatur, comitem sibi destinatur illam,
 Quæ Phronesi mentem proscriptam reddidit, ejus
 Restituens usum, cui cessat abusus morbi.
 Quam via nulla latet, nullus locus abditus illi,
 Non delirus obest limes, non semita fallit,
 His comitata viæ Phronesis securius instat,
 Ancipitesque vias transit, loca dissona, calles
 Ignotos ; nec jam posset superare locorum
 Anfractus, sed nutanti soror utraque vires
 Suppeditat, firmatque gradum, gressusque recidit
 Pondus, et extenuans pœnam fastidia tollit.
 Oblatum phronesi visum defendit ab omni

- A** Luminis occursum speculum, ne debriet illum
 Cœlestis splendor, oculosque reverberet ignis.
 Tandem fessa, tremens, admirans virgo dietam
 Explet, et æterni suprema palatia regis
 Intrat, et expleti superata mole laboris
 Lætatur ; sed cuncta stupet quæ nuntius offert
 In speculo visus, ubi nil mortale, caducum,
 Deficiens, terrestre micat ; solumque refulget
 Æternum, cœleste, manens, immobile, certum.
 Hic videt ingenitas species, speculatur ideas
 Cœlestes, hominum formas, primordia rerum,
 Causarum causas, rationum semina, leges
 Parcarum, fati seriem, mentemque Tonantis :
 Cur Deus hos reprobat, illos prædestinat, istum
 Præparat ad vitam, sua munera subtrahit illi.
- B** Cur alios humilis paupertas urget, egenos
 Comprimit, et solis lacrymis satiatur egestas.
 Cur aliis prædives opum pluit alveus omnis
 Divitias, divesque natat secundus in auro.
 Cur istos ditat sapientia, nubilat illos
 Sensus inops, animus pauper, mendica voluntas.
 Cur formæ species purgata serenatur Adoniam,
 Danicus abusivam speciem gerit, Hector in armis
 Fulgurat, ingenii radio scintillat Ulysses.
 Cur Cicero rhetor, cur Typhis navita, pictor
 Milo, pugil Pollux, rigidus Cato, Naso poeta.
 Non hæc sola favent Phronesis conspectibus, ultra
 Progrediens visus alia novitate videntem
 Demulcet, redituque suo miranda reportat.
- C** Hic videt irrigui fontis radiare nitorem,
 Qui prædives aquis reliquo conspectior amue
 Sidera luce domat, præcellit, mella sapore ;
383 Cujus deliciis cedit paradisos, odore
 Balsama vincuntur, nardus submittitur illi.
 A quo procedens rivus, non immemor horum
 Quæ fons ille gerit, totum sibi fontis honorem
 Assumit, fontique pari respondet honore ;
 Nec tamen irriguum minor afflat gratia fontem.
 Ergo fons rivum, rivus cum fonte fluentum
 Producit, retinens fontis rivique saporem.
 Cum sint distincti, fons, rivus, flumen, in unum
 Conveniunt, eademque trium substantia, simplex
 Esse, sapor similis, color unus, splendor in illis
 Unicus, et vultus horum conformis et idem,
- D** Ad speciem fontis sol vincens lumine solem.
 Hic radium fundit, quem sol mundanus adorat,
 Cui cœlum stellæque favent, et supplicat orbis.
 Occasum nunquam patitur sol iste, nec ullam
 Sustinet eclipsim, nec nubis nubila sentit.
 A quo procedens radius splendoris adæquat
 Luce patrem, loquiturque suo splendore parentem.
 Idem sol, species eadem, lux una, cœvus
 Splendor, nequaquam proprio declivis ab ortu.
 Sol alius, sed non aliud, sol unus, et unam
 Cum gignente manens, lux luci consona, fulgor
 Fulgori, splendorque sui non immemor ignis.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁰ Ms. A., hunc verum ita legit : Non durus limes, non devia semita fallit.

De se producit radius cum sole calorem,
 Qui mulcens urit, urendo mulcet, et ardens
 Mitigat, incendens demulcet, temperat urens.
 Iste calor siccat vitiorum flumina, sordes
 Purgat, et a vitio virtutis decoquit aurum.
 Iste calor perimit peccati frigora, flammæ
 Iræ, temporis hiemes, Venerisque calorem.
 Sic calor expugnat ignem, sic flamma repellit
 Flammam, sic æstus æstum, splendorque caminum,
 Pullulat in flores mens isto tacta calore,
 Et terram mentis virtutum flore beato
 Purpurat iste calor, dum ver cœlestis reducit.

CAPUT V.

*Prudentia freta comitibus suis, Fide et Theologia,
 arcem Dei conscendit. Prostrernit se Deo. A Deo
 erigitur, et confortatur.*

Hæc mirata diu Phronesis, multumque retractans
 Singula quæ visus prægustat, freta sororum
 Ducatu, summi regis conscendit in arcem,
 Qua residet rex ille poli, qui cuncta coerces
 Legibus imperii, qui numine numina cœli
 Constringit, cujus nutu cœlestia nutant.
 Hæc igitur vicina Deo vix sustinet hujus
 Immortalis jubar, vix majestatis inundans
 Expectat lumen, sed eam defendit ab isto
 Fulgure planities speculi, quam visibus offert
 Illa suis, lucem speculo mediante retardans.
 Tunc virgo genibus flexis et supplice vultu
 Submissæ vocis modulo gestuque timentis
384 Supplicat æterno regi, verbumque salutis
 Prælibat, mixtaque tremunt formidine verba.
 Sed superum genitor reddens sua jura saluti
 Erigit hanc, et stare jubet, motusque timoris
 Sistere, ne terror animum vocemque retardet
 Erigitur, mentemque regit, partimque retardat
 Virgo metum, stat mens cum corpore, corporis
 [æquat
 Mens erecta situm; sic vox submissa resumit
 Vires, erectam mentem sua verba sequuntur.
 Exit in has voces animus, verbisque redundat :

CAPUT VI.

*Deum alloquitur cum omni humilitate. Causam lega-
 tionis suæ exponit. Conqueritur mundum totum in
 maligno positum esse. Naturæ petit succurri
 formatione hominis novi. Naturæ necessitatem
 pergit exaggerare. Qualitates exponit novi hominis
 quem requirit a Deo.*

Si nostros gemitus et nostræ lædia sortis,
 Mundanos casus, mundanaque fata, caducos
 Ortus, instantes obitus, vitæque propinquos
 Lapsus, et nostræ pensemus originis omen;
 Quæ nostrum tantos fastus invadat, ut ante
 Conspectum faciemque Dei præsumat habere
 Colloquium? noctisque lues, cum luce loquatur?
 Conveniat regem servus; pauperque potentem?
 Factorique suo moveat factura querelam?
 Sed quia te fontem pietatis novimus, a quo
 Livoris stimulum bonitas innata relegat;

A Cujus justitiæ pietas adjuncta rigorem
 Temperat, et multum discurrere non sinit illam :
 Ad te confugimus proscriptæ, quas fugat orbis,
 Persequitur mundus, homo respuit, improbat om-

[uis

Vivens : sieque tuis, si fas est dicere, mundus
 Legibus excipitur, dum nostri jura nefandis
 Actibus expugnat, et sic tibi bella minatur.
 Nam tua res agitur, paries dum proximus ardet.
 Hos casus natura videt, lapsusque cadentis
 Mundi, virtutem vitio succumbere, fraudi
 Fœdus, amicitiam litii, pacemque furori.
 Hos gemit excessus, errores luget, abusus
 Deplorat, mundumque dolet sub nocte jacere.

B In multis etiam damnat sua facta reatus
 Excusare volens facto meliore, novisque
 Artibus, atque nova medicina tergere morbum.
 Qualiter ergo malum superet, morbumque reculat,
 Putrida membra secet, ne pars sincera trabatur
 Occurrat vitio, ne totum diruat orbem
 Vix cognoscit adhuc, sed tandem freta sororum
 Colloquio, meliore via procelit, in istud
 Consilium veniens, ut totis viribus unum
 Cudat opus, per quod propriè succurrat honori.
 Quo veteres operum possit pensare ruinas,
 Vult hominem formare novum, qui sidere formæ
 Et morum forma reliquos transcendat, et omnes
 Excessus resicans regali limite gressum
 Producat, mediumque tenens extrema relinquit :

C **385** Ut saltem mundo sidus præfulguret unum,
 Qui jacet errorum tenebrosa nocte sepultus :
 Ut sic respiret virtus, excuset in isto
 Errores natura suos, et conferat uni
 Quod multis conferre nequit, meritumque favoris
 Et laudum titulos saltem lucretur in uno.
 Quæ jacet in multis damnata, suumque decorem
 Amittit, dum sola sui jam restat imago.
 Sed nullo firmata manent concepta tenore,
 Ni tua conceptis applaudat gratia, cœptum
 Roboret, atque tuo confirmet numine votam
 Natura langueret opus, penitusque jaceret
 Incultum⁷⁶, veteris retinens fastidia massæ,
 Ni tua naturæ firmaret dextera factum,
 Infirmamque manum regeret, conduceret hujus
 Scribentis calamus, lapsum suppleret euntis.
 Corporis effigiem sibi deputat, exigit a te
 Quod superet natura bonum, munusque quod ipse
 Solus habes, animamque petit, quæ sola superni
 Postulat artificio sensum, limamque requirit.
 Nostras namque manus terrestris fabrica tantum
 Exposcit, sed eas animæ cœlestis origo
 Ignorat, solique suum tibi⁷⁷ deputat ortum
 Ergo tuo nutu numen cœlestis educa
 Visitet, et corpus cœlestis spiritus intret,
 In terra positus, in cœlo mente beata
 Vivat, et in terris peregrinet corpore solo.
 Virtutum dives opibus, fecundus amore

VARIE LECTIONES.

⁷⁶ Ms. A., congestum. ⁷⁷ Ms. V., sic.

Cœlesti, carnisque domet ratione tyrannum :
 Teque tuum fateatur opus, quis fecerit auctor
 Prædicet, artificemque suum factura loquatur.
 Sic ad nos divinus homo descendat, ut ipsis
 Virtutum titulis aliorum moribus instet.
 Te saltem moveant naturæ damna, pudoris
 Exsilium, jactura boni, dejectio morum,
 Error honestatis, fidei proscriptio, legum
 Contemptus, nostræque preces : si pondera rerum
 Vel momenta sumus, noli confundere dudum
 Confusas ; fuimus et nos quandoque beata.
 Si te nulla movent rerum discrimina, saltem
 Te gratis moveat tua gratia, suscipe vota
 Quæ damus, et precibus devotis pondera dona.
 Si nos a patris proscriptas sedibus omni
 Destituis voto, desertæ vincimur, omne
 Perdimus officium, nostrasque relinquimus artes.
 His precibus donat assensus arbiter aulae
 Cœlestis, mentemque foras vox provocat ista :

386 CAPUT VII.

Deus consolatur Prudentiam. Petitioni ejus assensum præbet. Misericordia supereminet judicio. Anima promittitur nova, virtutibus omnibus decorata.

Virgo parens rerum, superum germana, mihi que
 Filia, cœlestis ortu, tamen incola terræ,
 In terris quæ sola sapis divina, meæque
 Exemplum deitatis habes, fastidio mundi
 Quæ relevas, fletusque tuo solamine tergis ;
 Non tua degenerat a summa mente voluntas :
 Nam patris ad votum suspirat nata, parentem
 In voto sequitur patri non dissona proles.
 Hoc mihi jampridem ratio dictavit, ut uno
 Munere respicerem terras, mundumque bearem
 Numine cœlestis hominis, qui solus haberet
 Tot virtutis opes, tot munera digna favore,
 Tot dotes animæ quo saltem mundus aberrans
 Floreret, vitii aliorum marcidus, imo
 Jam defloratus in flore resurgeret uno.
 Si terræ vitium, scelus orbis, crimina mundi
 Ad meritum pensans vellem persolvere pœnas,
 Aut iterum terras velarem fluctibus, undis
 Vestirem montes iterum, totumque periret
 Diluvio genus humanum, nec fluctibus ullum
 Exciperet vitæ meritum, nec viveret alter
 Deucalion, alterque Noe conduceret arcam ;
 Sed potius mundus, qui crimine vivit in uno,
 Ad vitæ meritum pœna moreretur in una :
 Aut terræ delicta novus consumeret ignis,
 Involvens homines una sub olade, nec ullum
 Exciperet tantæ generalis regula cladis :
 Aut scelerum pestes alia sub peste perirent.
 Sed quia justitiæ vincit miseratio normam
 Judiciisque¹⁰ rigor cedit pietate remissus ;
 Non pœnas æquabo malis non præmia culpis,
 Non ferro purgabo luem, non vulnere morbum :
 Sed victus dulcore precum, vestri que misertus

A Exilii, meliora dabo medicamina mundo.
 Munere divino, donis cœlestibus auctus
 Spiritus a cœlo terris demissus in orbe
 Terreno peregrinus erit, carnisque receptus
 Hospitio luteum tegmen novus hospes habebit.
 Hoc superest ut vestra manus concedat honestum
 Huic animæ thalamum, regi respondeat aula,
 Ne novus hospitii contagia sentiat hospes ;
 Ne nucleum lædat testæ putredo, saporem
 Corrupti vasis sibi res contenta maritet.

CAPUT VIII.

Prudentia Deo gratias agit. Deus promissum implet. Noys præparat ideam animæ creandæ. Deus animam creatam Prudentiæ commendat. Anima unguento perfunditur contra peccata. Prudentiæ voti compos revertitur, cui occurrit Ratio. Natura miratur perfectiones animæ recenter creatæ, et a Prudentia sibi oblata.

B His hilarata magis propriumque oblata laborem
 Virgo, nec ulterius pondus conquesta viarum
 Persolvit grates, et cœli numen adorat.
 Ipse Deus rem prosequitur, producit in actum
 387 Quod pepigit : vocat ergo noym¹⁰ quæ præ-
 [paret illi
 Numinis exemplar, humanæ mentis ideam.
 Ad cujus formam formetur spiritus, omni
 Munere virtutum dives, qui nube caducæ
 Carnis obumbratus veletur corporis umbra.
 Tunc noys ad regis præceptum singula rerum
 Vestigans exempla novam perquirat ideam.
 Inter tot species speciem vix invenit illam
 C Quam petit ; offertur tandem quæ sita petenti.
 In cujus speculo locat omnis gratia sedem
 Forma Joseph, sensus Judith, patienti justii
 Job, Zelus Phinees, Mosique modestia, Jacob
 Simplicitas. Abrahamque fides, pietasque Tobie.
 Hanc formam noys ipsa Deo præsentat, ut ejus
 Formet ad exemplar animam : tunc ille sigillum
 Sumit, ad ipsius formæ vestigia formam
 Dans animæ, vultum qualem deposcit idea,
 Imprimis exemplo, totas usurpat imago
 Exemplaris opes, loquiturque figura sigillum
 Adsunt factori Parcæ, cumulantque decorem
 Facturæ, non invidiæ livore retractæ
 A donis animæ, sed multa dote salutant
 D Ortam, felici claudentes omine fatum.
 His donis ditans facturam factor, eandem
 Commendat phronesi ; movet hanc, et præcipit ad-
 [dens
 Præceptis monitisque minas, ne tanta remisse
 Conservet commissa sibi, sed cautius illam
 Conducat, meliore via moderata meatum ;
 Ne vel Saturni glaciali frigore tacta
 Sentiat algorem nimium, vel Martis in æstu
 Torreat, aut dulci pruritu læsa Diones
 Languet, aut lunæ fluitet torrentibus acta.
 Tunc noys unguenti specie, quæ funditus omnem

VARIE LECTIONES.

¹⁰ Ms. E. Judiciique. ¹¹ Noys, id est, intellectus.

Aeris insultum sistat, morbique procellam,
 Frigus avaritiæ, fedequè libidinis æstum:
 Invidiæ sedet stimulum, contemperet iram,
 Perfundens animam cœlesti rore perungit.
 Ergo potens voti cœlo demittitur alto
 Virgo, gradum properat, illucque revertitur unde
 Venerat; in cœlum stellis radiantibus ardens
 Pervenit, occurrit ratio, votoque potitam
 Laudat, et auctoris miratur dona superni.
 Tunc comites, quarum ductu prudentia sursum
 Evasit, reddens grates, solvensque salutem,
 Deserit, ad currum rursus, solitumque recurrens
 Aurigam veteremque viam gavisâ resumit.
 Tunc loca pertransit Saturno proxima; caute

A Decipit illa senem, gressum secludit, et illi
 Se procul absentat fugiens, callemque remotam
 Intrat, ut illius queat expugnare furorem.
388 Saturnique tamen sensisset spiritus iram,
 Ni liquor unguenti circa ⁶⁶ pugnasset, et illum
 Vincens fervorem superasset cœlicus imber.
 Sic Veneris pestes, sic Martis decipit æstus,
 Lunaremque globum: quæ tandem singula vincens
 Immensum consummat ⁶⁷ iter, votisque sororum
 Expectata diu prudentia redditur; offert
 Naturæ cœlestæ datum; miratur in illo
 Artificis natura manum, manusque beatum
 Laudat, et in dono laudatur gratia dantis.

389 LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Prudentiæ revertenti a Deo occurrunt virtutes. Natura ex elementis nobite corpus format. Corporis formati pulchritudo.

Occurrit Phronesi virtutum turba, suoque
 Pendet in amplexu, collum ligat, oscula præbet.
 Felicem laudat reditum, cum grata labori
 Reddat merces, felici sine laborem
 Concludens, nec jam risus et gaudia vendat
 Spem timor offendens, cum res sperata timorem
 Sorbeat, et longo succedant gaudia voto.
 Ergo sollerti studio natura requirit
 Materiem summam, de qua præsigne figuret
 Hospitium, carnisque domum, quam spiritus intret
 Cœlestis, radietque suo domus hospite digna.
 Excipit a terra quidquid purgatus in se
 Terra tenet, quidquid puri sibi vindicat humor.
 Quidve magis puram purus sibi destinat aer,
 Vel defæcatum retinet sibi purior ignis.
 Dividit a toto, divisaque rursus in unum
 Colligit in summam commiscens, dumque futurum
 Sic prælibat opus, humani corporis aptat
 Materiem, signans operis vexilla futuri.
 Ergo materiam cholæræ vis ignea donat,
 Quæ quamvis soleat totam turbare quietem
 Corporis, et bellum plusquam civile movere;
 Illic pacata jacet, nullos motura tumultus.
 Materiam purus traducit ab aere sanguis,
 Nec jam luxuriat proprio torrente superbus;
 Sed pacem servat reliquis humoribus humor
 Sanguineus, nullasque movet cum fratribus iras.
 Illis inferior infra decurrit aquosus
 Humor, et in morbos jam declinare recusat;
 Quamvis germanæ soleat putredinis esse
 Proximus, et varias languoris gignere pestes
 Hic sæx humorum læcem deponit, et omnes
 Ingenitos mores melius morata recidit.

B Ex his materiem ductam natura monetat
 In speciem, vultus humani corporis aptans
 Materiæ, cujus miratur terra decorem,
 Parque suum stupet in terris decor ipse decorum.
 Omnes divitias formæ diffundit in illo
 Naturæ prælargâ manus, post munera pauper
 Pene fuit natura parens, quæ dona decoris
 Formæ thesauros vultu deponit in uno.
 Spirat in hac forma Narcissus, et alter Adonis
 Spirat in hac specie, quæ sit Venus ⁶⁸ altera rursus
390 Cerneret, in solitum decurreret illa furorem.
 Hoc simul in signum speciei donaque formæ
 Cedit, quod nulla corpus pinguedine surgit,
 Sed magis in maciem tendit: sic omnia juste
 Possidet, in nullo decor ejus claudicat, imo:
 C Nil majus conferre potest natura vel ultra.
 C Hæc igitur species tantum prætendit honorem,
 Ut sese possit tute committere laudi
 Invidiæ, laudemque suo mereatur ab hoste.

CAPUT II.

Concordia fœderat animam corpori. Arithmetica et Musica cooperantur conjunctioni animæ et corporis.

Postquam materiam naturæ dextra beavit,
 Vultibus humanis animam concordia carni
 Fœderat, et stabili connectit dissona nexu,
 Junctura tenui, gumphis subtilibus aptat,
 Composito simplex, hebeti subtile, ligatque
 Fœdere complacito, carni divina maritat.
 D Sic nocti lucem connectit, et æthera terræ:
 Sic diversa tenent pacem, sic dissona litem
 Deponunt propriam, nec jam caro bella minatur,
 Spiritui cedens, sed non sine murmure multo.
 Nec jam corpoream vestem fastidit abhorrens
 Spiritus, hospitio tali lætatur et umbra,
 Ut melius concludat opus concordia, virgo
 Quæ nobis numeri doctrinam spondet, et illa

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ Ms. V., contra. ⁶⁷ Ms. A., superavit. ⁶⁸ Ms. V., quam si Venus.

Quæ monstrat vocum nexûs et vincula sonorum,
 Assistunt operi cœpto, firmantque duorum
 Connubium, numerisque ligant, et fœdere certo
 Nectunt, ut carni nubat substantia cœli.
 Ergo novus formatur homo, miratur in illo
 Se tantum potuisse potens natura, stupensque
 Vix opus esse suum credit quod fecerat ipsa
 Accumulat dotes præditas copia pleno
 Perfundens cornu naturæ munera, nullam
 Mensuræ metam retinens in munere tanto.
 Et cornu quod nulla prius munuscula, nullum
 Exhaustit munus, totum diffunditur, in quo
 Se probat, et quantum possit metitur in illo,
 Accedit favor in dotem, ne tanta priorum
 Munera perfectæ perdant præconia laudis.
 His favet ergo favor, donans ut dona placere
 Possint, et celeri perflat tot munera fama :
 Quæ quamvis soleat verum corrumpere falso ;
 Hic nescit nisi vera loqui, moresque vetustos
 Exiit, et de se retinet sibi nomina famæ.
 Non ibi laus sine re, nec res sine laude, suamque
 Curat ab hypocrisi laudem res digna favore.
 Munera lætitiæ largitur grata juventus.
 Et quamvis hujus soleat lascivia semper
 Esse comes, deponit eam, moresque severos
 Induit, atque senis imitatur moribus ævum.
391 In senium transit morum gravitate juvenus.
 Sic ætate viret juvenis, quod mente senescit
 Ætatem superat sensus, primordia floris
 Anticipat fructus, et rivum prævenit amnis.
 Ævo concludit animus, dum dispare ritu
 Pugnant : hæc juvenem loquitur, probat ille se-

[nectam.

Risus adest; non ille tamen quem sæpe maligna
 Gignit abortivum derisio, livor ab intus
 Parturit, aut extra falsi describit amoris
 Forma, vel instabili cerebro lascivia pingit :
 Sed multum gravitatis habens, vultumque modeste
 Inscribens ⁶⁵, nullo deformans ora cachiuno.
 Talis erat risus nullo corruptus abusu,
 Qualem causa, locus, tempus, persona requirit.
 His pudor accedit, longe fomenta relegans
 Luxuriæ, Veneris declinans dulce venenum,
 Incestamque sitim redeuntem grata pudoris
 Exstinguit saties ⁶⁶, fluctusque libidinis a se
 Depellit, viucitque, fuga, non Marte Dionem.

CAPUT III.

Pudicitiae et modestiae dona.

Hippolytus redit in vitam, redit alter in orbem
 Elias, veteremque Joseph novus alter adæquat.
 Forma pudicitiae, custosque modestia, dotes
 Apponit proprias, et donum cætera vincens
 Dona, nec in dando mensuram deserit, imo
 Singula describit certi moderamine finis.
 Totum componit hominem, temperat actus,

A Verbaque mentitur ⁶⁶, libratque silentia, gestus
 Ponderat, appendit habitus, sensusque refronat.
 Admonet instanter, ut nil agat una ⁶⁶ pudendum,
 Unde pudor frontem signet, mentemque reatus
 Torqueat, aut famæ titulos infamia lædat.
 Demonstrat quæ verba, quibus vel quando ta-

[cenda,

Quæve loqui deceat, ne vel dicenda tacendo
 Strangulet, aut nimio largus sermone tacenda
 Evomat, atque seram diffuso subtrahat ori.
 Describit gestum capitis, faciemque venuste
 Suscitât ad recti librâ, ne fronte supina
 Ad superos tendens videatur spernere nostros
 Mortales, nostram, dedignans visere terram ;
 Vel nimis in terram faciem demissus, inertem
B Desertumque notet animum : moderatius ergo
 Erigitur; nec enim surgit vel decidit ultra
 Mensuram signans mentem constantia vultus.
 Scurriles prohibet gestus, nimiumque severos
 Abdicat incessus, ne vel lascivia scurram
 Prædicet, aut fastus nimius rigor exprimat usum.
 Et ne degeneres scurrili more lacertos
392 Exerat, et turpi vexet sua brachia gestu ;
 Aut fastum signans ulnas exemplet in arcum ;
 Admonet illa virum; vel ne delibet eundo
 Articulisque pedum terram, vix terrea tangens,
 Ejus legitimo format vestigia gressu.
 Ne cultu nimio crinis lascivus adæquet
 Fæmineos luxus, sexusque recidat honorem :
C Aut nimis incomptus jaceat, squalore profundo
 Degener, et juvenem proprii neglectus honoris
 Philosophum nimis esse probet. tenet inter u-

[trumque

Illa modum, proprioque locat de more capillos.
 Non habitum cultus nimii splendore serenat,
 Nec squalore premit, mediocriter omnia pensat.
 Non vitanda foris oculus venatur, et auris
 Mellifluæ vocis dulci seducta canore
 Seducit mentem, deceptaque naris odore
 Defluit in luxus, visum castigat et aurem,
 Frenat odoratum : vel ne dulcore saporis
 Desipiens gustus mentem nimium sapiendo
 Decipiat, sensum gustus temperat, usum
 Tactus componit, ne devius erret, et intus
D Mentem sollicitet, Veneris præludia quærens
 Exterior, nostræque ferens vexilla Diones.

CAPUT IV.

Rationis dona.

Non minor in donis ratio succedit, et omne
 Diffundit munus nunc primo prodiga donis ⁶⁷,
 Jam pridem quæ parca fuit, jam parcere dono
 Desinit, ipsa tamen redeunt cum fœnore dona.
 Illa monet juvenem monitu seniore, senisque
 Largitur mores juveni; docet ergo, repente
 Ne quid agat, subitumve nihil præsumat, at omne
 Factum præveniat animo, deliberet ante

VARIE LECTIONES.

⁶⁵ Ms., Ant. habet vultu que modeste subridens. ⁶⁶ Ms., A., macies. ⁶⁷ Ms., V., metitur.
⁶⁸ Ms., V., unde. ⁶⁹ Ms., A., propriis prodiga donis.

Quam faciat, primumque suos examinet actus ;
 Dividat a falso verum, secernat honestum
 A turpi, vitium fugiens sectator honesti ;
 Promittat raro, det crebrius, imo petentem
 Munere præveniat, ne sit res empta rogatu.
 Si quid promittit, promissum munus adæquet,
 Vel superet, ne re major spes gaudia vincat.
 Promissum comitetur opus, ne tarda sequantur
 Munera, ne doni merito dantisque favori
 Detrahat, et donum minuat dilatio dantis.
 Non fluat in motus varios, sed firmiter uni
 Insistat mens fixa bono, ne singula tentans
 Nil teneat, nec sic animus discurrat ubique,
 Quod nusquam. Ne planta recens translata fre-

[quenter

Areat, aut varii tentans medicaminis usum
 Invaleat morbus ; ne mens sic omnibus adsit,
 Ut nulli ; sic cuncta probet, ut singula perdat.

393 Nec potat impelli populari laude, nec ip-
 [sam

Respuat oblatam, nisi sit venata colore
 Hypocrosis, verbo quærens emungere lucrum.
 Nam nimis austerum redolet, qui despicit om-

[nem

Famam ; mollescitque nimis qui singula famæ
 Blandimenta petit, populari deditus auræ.
 Non animo facili, non aure bibente favorem
 Audiat hypocritas laudes, mendacia famæ,
 Palponis phaleras, quæ verba sophistica pingit,
 Et dulci laudum sonitu citharizat in aure
 Divitis, et vendit laudes ad pondera doni.

CAPUT V.

Honestatis dona.

Post rationis opes et tantum munis, Honestas
 Thesaurum reserat proprium, juvenemque sua-

[rum

Custodem decernit opum, deponit in illo
 Quidquid habet, jus omne sui transfundit in il-

[lum.

Infames vitare monet, ne fama laboret,
 Ne vicina honos lædant contagia mores.
 Ut vitium fugiat, naturam diligat, illud
 Quod facinus peperit damnans, quod prava vó-

[luntas

Edidit ; amplectens quidquid natura creavit.
 Non homines, sed monstra cavens, et crimina vi-

[lans :

Sic instans vitio, quod rerum parcat honori :
 In commune bonus, ne lux abscondita parce
 Luceat, et fructus det virtus clausa minores :
 Interius sibimet ut pauci vivat, et extra
 Ut plures, intus sibi vivens, pluribus extra.
 Ut mundo natum se credat, ut omnibus omnis
 Pareat, et sapiens sese cognoscat in illo.
 Ne loca denigrent famam, ne tempora reddant

A Suspectum, vitæque modus, rerumque facultas,
 Prædictis succedit honor, prædicta colorans
 Luce sua, nullamque sinit sentire lituram
 Dedecoris, sed cuncta suo perlustrat honore
 Muneris, et proprio cultu decus omnia vestit.
 Non minus irradians aliarum facta sororum,
 Quam rosa cognatos flores, quam Lucifer ignes
 Sidereos, lapidumque jubar carbunculus auget ;
 Assistens Phronesis pluit omnia dicta ** Sophiæ.
 Non illas largitur opes, quæ sæpe potentum
 Excæcant animos, et majestatis honorem
 Inclinant, minuunt leges, et jura retardant ;
 Sed potius donat thesaurum mentis, et omnes
 Divitias animi : quas qui semel accipit, ultra
 Non eget, imo semel ditatus semper abundat.

B Quorum rectus amor, possessio nobilis, usus
 Utilis, utilior largitio, fructus abundans.

Hæc est gaza poli, cœli thesaurus, inundans
 Gratia, quæ doctos ditat, quæ prodiga largos
 Vult possessores, et dedignatur avaros.

394 Clausa perit, diffusa redit ; nisi publica fiat,
 Labitur, et multas vires acquirit eundo.

Non istas depascit opes rubigo, nec ignis
 Devorat, aut furis minuit subreptio, mergit
 Naufragium, tollit prædo, depauperat hostis.
 Nec solum phronesis confert sua dicta **, sed ul-

[tra

Procedit, jubet ancillas ** exponere quidquid
 Possunt, et quodam certamine fundere dona.

C Grammaticæ doctrina prior præcepta Sophiæ
 Complei, et in juvenem descendit tota, nec in se
 Fit minor, imo magis crescens grandescit in illo.
 Omne quod ipsius decernit regula, canon
 Præcipit, et dictat artis censura magistræ,
 In dotem juvenis confert, ne verba moneret
 Citra grammaticam ; ne verbo barbarus erret,
 Barbaries quam nulla notat, sic ergo loquendi
 Recte, scribendique viam sectatur, et artem
 Assequitur, damnat vitium, toleratque figuram :
 Perfundensque virum Pegasei nectare fontis,
 Turba poetarum, docet illum verba ligare
 Metris. et dulci carmen depingere rhythmo.

CAPUT VI.

D *Logicæ virtus. Rhetoricæ, arithmeticæ, musicæ, geo-*
metriæ, astrologiæ, theologiæ, pietatis dona.

Succedit Logicæ virtus arguta, nec alget
 Munere Pygmæo ; verum contendit in illo
 Spargere divitias, et dandi laxat habenam.
 Hæc docet argutum Martem rationis inire,
 Adversæ parti concludere, frangere vires
 Oppositas, partemque suam ratione tueri :
 Vestigare fugam veri, falsumque fugare,
 Schismaticos logice, falsoque retundere fratres,
 Et pseudologicos et denudare sophistas.
 Adsunt rhetoricæ cultus floresque colorum,

VARIE LECTIONES.

** Ms. V., dona. ** dona. ** *Ancillæ, disciplinæ sunt humaniores, seu artes liberales.* Google

Verba quibus stellata nitent, et sermo decorem
Induit, et multa splendescit clausula luce.
Has sermonis opes cultus et sidera verbi
Copia Rhetoricæ jactat, juvenisque loquelam
Pingit, et in vario præsignit verba colore.
Succincte docet illa loqui, sensusque profundos
Sub sermone brevi concludere, claudere multa
Sub paucis, nec diffuso sermone vagari :

Ut breve sit verbum, dives sententia, sermo
Facundus, multi secundus pondere sensus.
Vel si forte fluat sermo sub flumine verbi,
Fluminet uberior sententia, copia fructus
Excuset folii silvam, paleasque vagantes
Ubertas granis redimat, sensusque loquelam.
Donat opes ars illa suas quæ semina rerum,
Fœdera, complexus, causas, et vincula, certis
Legibus inquirat, numeros vestigat, et omnes
395 Discutit effectus, quibus omnia fixa tenen-

[tur

Sub vicibus constricta suis, numerisque ligantur
Cuncta simul, pacemque tenent cessante tumultu.
Ergo viro sua denudat secreta Minerva,
Hæredem facit esse suum, juvenique revelat
Scibile quidquid habet, quidquid sua copia fundit,
Quæ ratio numeris, quæ virtus, quæve potestas
Insit, et in numeris quæ tanta potentia regnet,
Ut numeri nodo stabilis liget omnia nexus.
Musica divitias aperit, sua munera nullo
Plena favore viro concedit, adoptat eumdem⁹¹;
Omne suum velut hæredi delegat eidem.
Quæ vox displiceat voci, quæ consonet illi
Monstrat, amicitias vocum, rixasque sonorum
Edocet, et quæ vox turbet, quæ debriet aurem.
Explicitas in dona manus ars illa relaxat,
Quæ terræ spatium, tractus maris, aeris altos
Discursus, cœli flues metitur, et omne
Corpus sub certo describit sine, nec altum
Impedit, immensum tardat, retrahitque profun-

[dum.

Illam virum docet in spatio concludere terram,
Aera metiri, mare sistere, claudere cœlum
Finibus, et teretem mundi describere formam.
Astrorum doctrina suum componit in illo
Hospitium, quo nulla magis sibi complacet aula.
Illa docet quis motus agit cœlestia, stellas
Excitat, aut cœli quis spiritus incitat orbem.
Hoc doni titulo mundi Sapientia ditat
Præsignitque virum; sed eum divinius affmans
Ars divina poli, veri schola, nescia falsi :
Ars quæ sola fide gaudet subnixâ, nec arte
Nititur, humanæ fugiens rationis asylum :
Gratius arrisit, animam cum cœlicus ignis
In superis⁹² retineret adhuc, splendorque serenus
Adspiraret ei, nec nostras ætheris imi
Pressuras pateretur adhuc, nec lædia mundi.
Illa docet cœleste sequi, vitare caducum,
Vivere lege poli, sursum suspendere mentem,

A Fastidire solum, cœlum conscendere mente,
Corporis insultus frenare, refellere luxus
Carnis, et illicitos rationi subdere motus.
Succedens Pietas se totam donat, et offert
In munus, tantumque viro committit, ut ipsa
Credatur Pietas, tantæ pietatis alumnus.
Hæc docet ut maculas animi complanet, et omnes
Deponat nubes odii, mens cerea fiat.
Si respersa semel fuerit pietatis olivo,
Sic tamen, ut nunquam firmæ constantia mentis
Deviet a recto, ne si pietate remissus
Mollescat juvenis, magnos effeminet actus

396 Mollities, perdatque viri mens fracta vigo-

[rem.

Hæc docet ut miseri lacrymas, incommoda, ca-

[sus,

B Judicet esse suos, nec se putet esse beatum,
Dum superesse videt in multis unde dolendum.
Defendat viduas, miseros soletur, egenos
Sustentet, pascat inopes, foveatque pupillos.

CAPUT VII.

Fidei dona.

Annectit sua dona Fides, in munere multo
Se probat esse Fidem, nec se sibi subtrahit, imo
Monstrat, et in dono se disputat esse fidelem.
Illa docet vitare dolos, contemnere fraudes,
Fœdus amicitia, fidei vim, pignus amoris,
Illæsa servare fide, nec nomine falso
Pseudo vel hypocritam simulare latenter amicum.

C Præterea monet illa virum, ne quærat amicos
Fortunæ comites, cum qua mutentur et adsint,
Vel fugiant, casusque vices et fata sequantur ;
Qui cum fortunæ fugitivo vere recedant,
Adversi casus hienes et nubila vitent.
Hæc juvenem docet, ut nunquam merceatur ami-

[cum

Munere, nec doni merito venetur amorem.
Nam pretio quæsitus amor cum munere cedit,
Et quantum durat largitio, durat amicus.
Prostat talis amor, mensuram muneris implens.
Non ibi vera fides, ubi munus donat amorem.
Non donum largitur amor, dum pondus amoris
Ponderat ipsa dati merces, et copia doni.
Sed precis et pretii venali lege relicta,

D Quærat quem vero sic complectatur amore,
Illæsaque fide, quod amor lucretur amorem
Alterius, referatque novos novus alter amores ;
Sitque relativa dilectio, mutuus adsit
Nexus amicitia, quam nec Fortuna novercans
Solvat, nec casus agitet, nec gloria frangat.
Quærat cui possit se totum credere, velle
Declarare suum, totamque exponere mentem.
Cui sua committat animi secreta latentis
Ut sibi, conservet thesaurum mentis in illo.
Nil sibi secretum quod non develet⁹³ eidem,
Ut suus in tali signo mensuret amicus
Pondus amicitia, quam lance rependat eadem.

VARIÆ LECTIONES.

⁹¹ Ms. A., adaptat eidem. ⁹² Ms. A., in terris. ⁹³ Ms. A., revelet. Ms. R., divulget.

Subsequitur virtus, quæ gaudet fundere dona,
Spargere divitias, et opum diffundere massam.
Quæ census nutrire vetat vel pascere nummos,
Nec sinit ignavam secum pigrescere " gazam :
Nec bursam satiat nummis, sed cogit eandem
Ad vomitum, si quid census absorbit unquam.
Olim parca viris nunc uni prodiga, sese
Transcendit, viresque suas excedit in uno.
Hæc docet ut mentem dono suspendat ab omni,

397 Excutiatque manum, nec opum succumbat
[amori,

Divitias animo calcans et mente triumphans.
Sic conculcet opes, ne conculcetur ab illis.
Ne manus ad donum currat, nexuque tenaci
Viscus avaritiæ munus constringat adeptum ;
Neve relativam mercedem munera quærant,
Nec lucrum sitiât, nec præmia munus adoret :
Sed sine spe redditus fundantur munera sparsim " ,
Solaque nobilitas et simplex gratia mentis
Informet munus, et doni conditi usum.

CAPUT VIII.

Nobilitas filia Fortunæ.

Post alias sua dona libens et læta delisset
Filia Fortunæ, castus cognata propinqui
Nobilitas, si quid proprium cessisset in ejus
Sortem, quod posset Naturæ lege tueri.
Sed quia nulla potest nisi quæ Fortuna ministrat,
Nil sine consilio Fortunæ perficit, imo
Matris adire domum disponit filia, gressum
Aggreditur, superatque viæ dispendia cursu.
Est rupes maris in medio, quam verberat æquor
Assidue, cum qua corrixans litigat unda ;
Quæ variis agitata modis, percussaque motu
Continuo, nunc tota latens sepelitur in undis,
Nunc exuta mari, superas respirat in auras :
Quæ nullam retinet formam, quam singula mu-

[tant

In varias momenta vices, quæ sidera florum
Jactat, et in multo lætatur gramine rupes,
Dum leni Zephyrus inspirat singula flatu.
Sed cito deslorat flores, et gramina sævus
Deperdit Boreas : ubi dum flos incipit esse,
Desinit " , et florum " momento sistitur ætas.
Sicque furens Aquilo prædatur singula, flores
Frigoris ense metit, et pristina gaudia delet.
Hic nemus ambiguum, diversaque nascitur arbor.
Ista manet sterilis, hæc fructum parturit ; illa
Fronde nova gaudet, hæc frondibus orphana plo-

rat.

Una viret, plures arescunt, unaque floret,
Efflorent aliæ ; quædam consurgit in altum,
Demittuntur humi reliquæ ; dum pullulat una,
Marcescunt aliæ. Varius sic alterat illas
Causas, et in varias " alternat motibus omnes.
Multa antiphrasim gerit illic alea casus,
Pygmea brevitate sedens, demissaque cedrus

VARIÆ LECTIONES.

" Ms. V., torpescere. " Ms. A., passim. " Ms. V., explicit. " Ms. R., formæ. " Ms. V.,
variis. " Ms. J., induit. " Ms. A., retrorsum.

A Desinit esse gigas, et nana myrica gigantem
Induit : alterius sic accipit " altera formam.
Marcescit lærus, myrtus parit, aret oliva,
Fit fecunda salix, sterilis pyrus, orphana fructu
Pomus, et in partu contendit vitibus ulmus.
398 Hic jaculis armata suis spineta miuantur
Vulnus, et insultans manibus nocet hispida taxus.
Hic raro philomela canit, citharizat alauda :
Crebrius hic miseros eventus bubo prophetat,
Nuntius adversi casus, et præco doloris.
Hic duo decurrant fluvii, quos dividit ortus
Dissimilis, dispar vultus, diversa coloris
Forma, sapor varius, distans substantia fontis.
Prædulces habet alter aquas, mellitaque donans
Pocula, melle suo multos seducit, et haustæ
B Plus sitiuntur aquæ : potantes debriat, imo
Dum satiat, parit unda sitim, potusque sitiunt
Amnis, et innumeros hydropicat ille bibentes.
Murmure lascivit tenui, dulcique susurro
Murmurat, et placida rupem præterfuit unda.
Amnis in iagressu multi sistantur, et ultra
Non patet accessus, qui dulces fluminis undas
Vix tangunt, libantque parum, tantoque sapore
Tacti, plus cupiunt, immergi plenius undis
Optant, et totos perfundi fluctibus artus.
Procedunt alii, quos alto gurgite merso
Plenior amnis habet, et provehit altior unda.
Quos tamen imbutos tanta dulcedine fluctus
Ad ripam levis unda refert, terræque remittit.

CAPUT IX.

Adversitatis fluvius.

Præcipiti lapsu fluctus dilabitur alter,
Sulphureis tenebrosus aquis, absynthia gignit,
Unda sapore suo reddit fervore caminum :
Sicque color visum, gustum sapor, impetus au-

[rem

Turbat, et inspidum fastidit naris odorem.
Non has crispas aquas Zephyrus, sed funditus illas
Evertens Boreas in montes erigit, undis
Indicens bellum, cognataque prælia miscens.
Fluminis in ripa lacrymarum flumina multos
Demergunt, qui demergi torrentis abysso
Amne furente timent, et fluctus ferre tumultum.
Multus in hunc amnem populus descendit, et altis
D Consépelitur aquis, tumidoque impellit amne.
Absorbet nunc unda viros, nunc evomit ; istos
Fluctibus immergit, hos respirare parumper
Permittit : sed quam plures sic sorbet abysus,
Quod revocare gradum, superasque evadere ad au-

[ras

Non licet, et redditus vestigia nulla " supersunt.
Hic fluvius variis currens anfractibus intrat
Torrentem prædulcis aquæ, cogitque fluentum
Degenerare, luemque suam partitur eidem.
Nubilis obtenebrat clarum, fermentat amarus
Prædulcem, tepidum calidus, fetosus odorum.

LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

399 *Fortunæ domus describitur. Fortuna nusquam stabilis.*

Rupis in abrupto suspensa, minansque ruinam,
Fortunæ domus in præceps descendit, et omnem
Ventorum patitur rabiem, cœlique procellas
Sustinet, et raro Zephyri mansueta serenat
Aura domum, fletusque Noti Borcæque rigorem
Parcius abstergit lenis clementia flatus.
Pars in monte tumet, pars altera vallis in imo
Subsidet, et casum tanquam lapsura minatur.
Fulgurat argento, gemmis scintillat, et auro
Resplendet pars una domus, pars altera vili
Materie dejecta jacet; pars ista superbit
Culmine sublimi, pars illa fatiscit biatu.
Hic est Fortunæ sua mansio, si tamen usquam
Res manet instabilis, residet vaga, mobilis hæret:
Cujus tota quies lapsus, constantia motus,
Volvere, stare, situs decurrere, scandere casus:
Cui modus et ratio rationis egere, fidesque
Non servare fidem, pietas pietate carere.
Hæc est inconstans, incerta, volubilis, anceps,
Errans, instabilis, vaga, quæ dum stare putatur,
Occidit, et falso mentitur gaudia risu.
Aspera blanditiis, in lumine nubila, pauper
Et dives, mansueta, ferox, prædulcis, amara,
Ridendo plorans, stando vaga, cæca videndo,
In levitate manens, in lapsu firma, fidelis
In falso, levis in vero, stabilisque movendo.
Hoc firmum servans, quod nunquam firma; si-

[dele

Hoc solum retinens, quod nesciat esse fidelis;
Hoc solo verax, quod semper falsa probetur;
Hoc solo stabilis, quod semper mobilis erret.
Ambiguo vultu seducit forma videntem.
Nam capitis pars anterior vestita capillis
Luxuriat, dum calvitium pars altera luget.
Alter lascivit oculus, dum profuit alter
In lacrymas; hic languet hebes dum fulgurat

[ille.

Pars vultus vivit, vivo flammata colore,
Pars moritur, quam pallor habet, qua gratia vultus
Exspirat, languet facies, et forma liquescit.
Una manus donat, retrahit manus altera donum.
Ampliat hæc munus, hæc munera contrahit;

[illa

Porrigit, hæc aufert; hæc comprimit, illa relaxat.
Gressus inæqualis, varius, retrogradus, errans,

400 Progrediens retrograditur, multumque rece-

[dit.

Proceedens, pariter velox et lentus eundo.

A Nunc meliore toga splendet, nunc paupere cultu
Plebescens Fortuna jacet, nunc orphana veste
Prostat, et antiquos lugere videtur honores.
Præcipitem movet illa rotam, motusque laborem
Nulla quies^a claudit, nec sistunt otia motum.
Nam cum sæpe manum dextram labor ille fati-

[get,

Læva manus succedit ei, fessæque sorori
Succurrit, motumque rotæ velocius urget.
Cujus turbo rapax, raptus celer, impetus anceps,
Involvens homines, a lapsu turbine nullum
Excipit, et cunctos fati ludibria ferre
Cogit, et in varios homines descendere casus.
Hos premit, hos relevat; hos dejicit, erigit illos.
Summa rotæ dum Cræsus habet, tenet infima Co-

B

[drus,

Julius ascendit, descendit Magnus, et infra
Sylla jacet, surgit Marius; sed cardine versò
Sylla redit, Marius premitur: sic cuncta vicissim
Turbo rapit, variatque vices fortuna voluntas.

CAPUT II.

*Nobilitas domum Fortunæ, matris suæ, accedit.
Fortuna et Nobilitas domum Naturæ adeunt. No-
bilitatis dona parvi momenti sunt, respectu vir-
tutum. Ratio assistit Fortunæ. Non sinit dare di-
vitiis, nisi mensurate.*

Fortunæ loca prædicto signata paratu
Nobilitas festiva petit, matremque salutat
Adveniens, causamque viæ perstringit eidem
Sub brevibus verbis, et matri supplicat, orans
Ut si quid præsigne gerat, dignumque favore,
Quod deceat virtutis opus, quod competat ipsi
Naturæ facta, non illud deneget illi;
Quem Natura creat, recreat nova gratia, formans
Mores, informat virtus, prudentia ditat,
Præditat pietas, afflat decus, ornat honestas,
Exornat ratio, species præsignit, et omnis
Virtutum cumulus ejus concurrat in usum.
His dictis modico risu Fortuna severos
Exhilarans vultus, hæc natæ verba rependit:
Actus Naturæ, virtutis fabrica, nostrum
Non deprecatur opus; nostro non indiget actu
Tam celebris factura Dei, quam singula ditant
Munera Naturæ, divinaque dona beatam
Efficiunt, nulloque caret virtutis honore.
D Quid poterit casus, ubi casu nulla reguntur?
Quid mea mobilitas, ubi rem constantia servat?
Quid levitas, ubi res stabilis? quid mobile, certa
Res ubi quæque manet? ferro non indiget au-

[rum;

Non lumen tenebris: sic me non exigit actus
Naturæ, virtutis opus, factura superui

VARIE LECTIONES.

^a Ms. V., retrogradus, ebrius, errans. ^b Ms. A., dies.

Artificis, nostræque manus non postulat usum.

Sed ne livoris stimulus videatur in istud

Desævire bonum, vel me suspendere fastus ;

401 Dona feram, quæcunque tamen sint illa ne-
[gare

Nolo, ne donans potius quam dona pudorem

Sustineat, donique notæ sint crimina danti.

Addam quæ mea sunt ; si quæ tamen aut mea dici

Aut me posse decet alii conferre (quod absit !)

Ut dem, sed potius ad tempus præsto ; nec un
[quam

Ulla dedi, nisi quæ pro velle resumere possem.

Sed tamen hic nostros conabor vincere lapsus,

Et vires inferre mihi, mutabo propinquas

Fraudes, atque mei deponam tædia casus.

Me reddam stabilem, motum pro parte recidens.

Incipiam solers, sapiens, discretaque, verax,

Et stabilis fieri ; quæ stulta, improvida, mendax,

Et præceps huc usque fui, mutabo priores

Excessus, nostrasque manus mirabor ad horam. ^a

Arripit accipites post hæc Fortuna meatus,

Et cœptum maturat iter, comitatur euntem

Nobilitas, sequiturque suæ vestigia matris.

Ergo viam superans incerto limite, gressu

Ambiguo, casu ductore, errore magistro,

Naturæ Fortuna domum perquirat, et illam

Vix tandem, fluitans, vaga, præceps, mobilis, er-
[rans

Invenit ; adventum cujus mirata stupescit

Curia. Sed quamvis habitus mutatio, vultus

Degener, inconstans gestus, terrere videntem

Posset, et a recto stupidam divertere mentem :

Non tamen illa metu nutat, sed visa parumper

Miratur, nec mentis abest constantia firmæ.

Ergo Nobilitas dotes et munera profert.

Fortuna dictante modum, juvenemque beatum

Naturæ dono, virtutis munere, dote

Cœlesti, nulla peccati labe jacentem,

Afflat honore suo : tamen hujus dona minori

Luce micant donis adjuncta prioribus, ino

Vix aliquid splendoris habent ; dum luce premun-
[tur

Majori : sic flamma minor vicina camino

Languescit ; sic stella latet contermina Phœbo.

Confertur tamen ad laudem titulumque favoris

Nobilitas augusta, genus præsigne, parentes

Ingenui, libertas libera, nobilis ortus.

Dum Fortuna parat alias apponere dotes,

Assistit danti ratio, ne forte priorum

Munera fermentet unius munus, et uno

Depereat vitio multarum gloria rerum.

Non sinit adversis respargere prospera, mœstis

Gaudia, Fortunam se fallere cogit, et aufert

Hanc sibi, mendacem veram facit esse, fidelem

Falsam, constantem fluidam, cæcamque videntem

Reddit, et ad tempus cogit cessare vagantem.

Ergo suas largitur opes Fortuna, nec ultra

A Mensuram citrave sinit decurrere donum,

402 Fortunæ ratio : sed opes metitur, et omnes

Librat divitias, ne si nimis effluat harum

Alveus, in præceps mentem deducat, et illam

Mergat opum torrens, animum declinet in usus

Illicitos, mentisque suos effeminet actus.

CAPUT III.

Alecto dolet hominem ad tantam perfectionem devenisse. Vitiiorum congregatur concilium ad hominem impugnandum.

Jam perfectus erat in cunctis cœlicus ille

Et divinus homo, jam lubrica fama per orbem

Naturæ clamabat opus, jam rumor in aures

Multorum dilapsus erat ; cum tristis ad istos

Horruit Alecto rumores, nec tamen illis

B Præbuit assensus faciles, sed credere tandem

Cogitur invita, cum res et famâ peroret.

Ergo domos languere dolet, gemitusque silere

Ingemit, atque suos luget torpescere luctus.

Cum lætetur homo plorat ; cum rideat orbis,

Luget, languescit ; cum mundus floreat, aret.

Cum vireat virtus, cum res humana virescat,

Marescit ; cum regnet homo, proscribitur illa.

Ergo suas pestes pestis prædicta repente

Convocat : ad cujus nutus glomerantur in unum

Tartarei proceres, rectores noctis, alumni

Nequitiae, fabri scelerum, culpæque magistri, ,

Damna, doli, fraudes, perjuria, furta, rapinæ,

Impetus, ira, furor, odium, discordia, pugnae,

C Morbus, tristities, lascivia, luxus, egestas,

Luxuries, fastus, livor, formido, senectus,

Is scelerum turbo, vitiiorum turba, malorum

Conventus, numerosa lues et publica pestis,

Tartareas ruit in sedes, ubi regnat Erynnys,

Imperat Alecto, leges dictante Megæra.

CAPUT IV.

Alecto Fastum alloquitur. Conqueritur de conversione hominum. Hominem impugnandum decernit.

Postquam turba furens, gens dissona, concio dia
[cors,

Plebs dispar, populus difformis, sedibus illis

Insedit, dum murmur adhuc percurreret aures ;

Dans tumidas voces, et verba loquentia Fastum,

D Alecto prorupit in hæc : « Quæ jura, quis ordo,

Quis modus, unde quies, quæ tanta licentia pa-
[cis,

Ut nostras natura velit proscribere leges,

Et mundum servire sibi, damnare nocentes,

Et justos salvare velit, cum nostra potestas

Ejus præveniat vires, nostroque senatu

Plebescat Natura minor, totiesque subacta

Legibus imperii nostri, mutire valebit

Amplius, et nostris subducere colla catenis ?

Proh pudor ! incestus aberit regnante pudore ?

Languescet facinus mundum pietate regente ?

Cedet avaritia ^a, si munera fundat ubique

VARIE LECTIONES.

^a Ms. R., avarities.

403 Hostis avaritiæ? fraudis censura silebit
 Regna tenente fide? feret ira silentia pacis?
 Jus nostrum pax subripit? quod tempore tanto
 Defendens nobis præscriptio vindicat? usus
 Confert? et justo titulo collata tuetur?
 Sed pudeat nos jura sequi, quas vivere justè
 Non decet, aut precibus uti, Pro legibus ergo
 Sumendæ vires, vis pro virtute feratur.
 Nos pro jure decet assumere robur, et armis
 Res dictare novas, et sanguine scribere leges.
 In nos maturas ævo, ¹ bellique potentes,
 In numero plures, majores viribus, unum
 Expertem belli puerum, virtute minorem
 Armavit Natura parens: sic sævit in ursum
 Hinnulus, in quercus armatur virgula, vallis
 In montes, lepus in catulos, in tigrida damæ.
 Si forti fortem, clavoque retundere clavum
 Vellemus; nunquid ² uni concludere posset
 E nostris unus, primo quem fovit ab ævo
 Tisiphone? quem lacte suo potavit Erinny's?
 Nunquid Sylla novus, alter Nero, vertere posset
 Leges? antiquos rursus renovare furores
 Rufinus? Catilina novus pervertere mundum?
 Sed melius gens nostra simul collecta novellos
 Naturæ teret insultus, fastusque recentes
 Demittet, veteri reddens elata ruinæ.
 Ergo pari strepitu, concordi Marte, furore
 Æquali, lites et bella geramus in illum,
 Qui solus, puer, et bellî malè conscius, in nos
 Armatur, cedrosque cupit delere miryca.

CAPUT V.

Vitia consprrant in hominem. Prima bellum sinit Discordia famulis suis, seu livore, rabie, furore, lite ira, etc. Discordiæ comites alii recensentur.

His dictis plebs tota suos clamore fatetur
 Assensus, dominamque sequi, quocunque feratur,
 Spondet, et ad votum confestim facta sequuntur.
 Prima sinit bellum Discordia, prima tumultus
 Appetit, et primùm præludia Martis inire
 Præparat: assistunt famuli, complentque jubentis
 Præceptum, dominæque parant insignia belli.
 Livor equos, rabies currus, furor arma ministrat.
 Impetusa auriga, lis armiger, ira manipulus
 Prævenit incessum dominæ; sed terror euntis
 Assistit dextro lateri, damnumque sinistro
 Hæret, defectus sequitur, mors ultima gressus
 Arripit occiduos, et mortis sidus Achates
 Pallor, et assiduo cædes comitata dolore.
 Hos comites trahit ad pugnam Discordia, cunctos
 Excitat, et sociis infundit Martis amorem.
 Sed post arma rapit humili de plebe creata
 Pauperies, facie dejecta, et paupere cultu,
404 Incessu tristi gradiens; sed prodiga vitæ,
 Nec mortis concussa metu, nec fracta timore,
 Irruit, et vendens in multo funere vitam
 Plus audet, dum nescit inops pauperque timere.
 It pedes innumera peditum vallante corona,

A Cujus in arma ruit plebeia turba cohortis,
 Pœna, labor, sitis, esuries, jejunia, curæ.
 Subsequitur vallata suis infamia monstris.
 Hius vexilla gerunt contagia vitæ,
 Factaque digna notis, et vita notabilis actu.
 Despectus comitatur eam, pudor hæret eunti.
 Serpit ibi murmur, currunt convicia, laudem
 Fama per antiphrasim fundit, risumque caehinni.
 Morbida, mœsta, tremens, fragilis, longæva senectus,
 Innitens baculo, nec mentis robore firma,
 Bella movet, bellique novo juvenescit in æstu.
 Debilitas, morbi, languores, lædia, lapsus,
 Illius comitantur iter; qui Martis amore
 Succensi, pugna cupiunt incidere vitam,
B Ardet in arma furens scisso velatus amictu
 Luctus, et irrorans lacrymis arat unguibus ora.
 Tristities, pressura, dolor, lamenta, ruinæ,
 Ejus in obsequium fervent, dominique fatentur
 Militiam, belloque calent cum rege ministri.
 Martis in ardorem nativos excitat ignes
 Ignea luxuries, multo comitata cliente:
 Ejus in auxilium jurant perjuriam, spondet
 Falsus amor, levitas animi, lascivia mendax,
 Insuper dulcor, sapidus dolor, ægra ³ voluntas,
 Prosperitas adversa, locus lugubris, amara
 Gaudia, dives paupertas, opulentia pauper.
 Post alios in bella furens et pronus in arma,
 Sublimis provectus equo, gestuque superbus,
 Excedens habitu, verboque superfluus, actu
C Degenorans excessus adest, bellique furorem
 Prævenit, et cunctis bellandi suggerit iras:
 Quo duce signa gerit, et bellum voce minatur
 Ebrietas, fastus, jactantia, crapula, luxus.

CAPUT VI.

Stultitiæ bellum. Ejus comites. Impietatis comites, Avaritia, furia infernalis, et ejus sequela. Vitia strenue se opponunt virtutes hominemque defendunt.

Assiduus scelerum fomes carnisque tyrannus,
 Peccati stimulus, delicti flamma, reatus
 Principium prædo nostræ rationis et hostis,
 In tantam pugnae rabiem bellique furores
 Currit, in auxilium cujus movet arma reatus,
D Velle malum, calor illicitus, damnosa voluntas.
 Stultitiam non turba minor, non rarior ⁴ armat
 Conventus procerum: comes est ignavia, ludi,
 Segnitias, nugæ, garritus, otia, somni.
 Non minus impietas sævit, multoque superba
405 Milite, majori voto sinit arma, nec ullam
 Gaudet habere viam, nisi fusi sanguinis unda.
 Ejus castra tenent, illamque fatentur in armis,
 Nequitia, strages, facinus, violentia, clades.
 In pharetris sua tela gerens arcuque doloso,
 Fraus armata furit; comes est fallacia, duplex
 Calliditas, dolus illiciens, versutia fallax.
 Pejor avaritiam comitatur turba clientum,
 Cura frequens, usura vorax, turpisque rapina;

VARIÆ LECTIONES.

¹ Ms. 4 et loque. ² Ms. R., unum. ³ Ms. R., voluptas. ⁴ Ms. A., ornat.

Quæ vigili cura, studiosa mente recenset,
 Qui nummi venantur opes, quis segnis in arca
 Pigrilat, et nullos domino deservit in usus.
 Hanc ignobilitas sequitur, gressumque sequentis
 Dedecus assequitur, hæret dejectio, verber
 Assidet, applaudit angustia, casus adhæret.
 Quæ quamvis onerosa foret, dejecta, malignans,
 Plus sibi concilians Fortunæ matris amorem,
 Plusque placet matri, tantoque remissior alget
 Nobilitatis amor; et jam mutare priora
 Facta cupit Fortuna parens, proliques secundæ
 Tota favet, tentatque prius decidere factum:
 Nuntia fama volat, et veris falsa maritans,
 In superos furias, in cœlum regna silentum
 Conspirasse refert manes, Erebrique tyrannum
 Tartareum reserasse chaos, fraternique negare
 Regna, nec ulterius pacem concedere mundo;
 Monstraque mentitur monstris majora loquendo,
 Dum sceleri scelus accumulât, furiisque furorem
 Addit, et Eumenides solito plus posse fatetur.
 Tisiphones cumulat iras, augetque Megaram;
 Sævior assurgit Pluto, sit major Erinnyis,
 Desinit esse triceps inferni janitor, ora
 Mille capit, proprios Alecto duplicat angues.
 Proposito stat fixa suo natura, nec ullo
 Concutitur vexata metu, sed mente timorem
 Expugnat: crescit animus, bellicque voluntas
 Surgit, et affectus virtutibus insidet idem.
 Armatur cœlestis homo, superumque beata
 Progenies, quæ tanta novi discrimina Martis
 Sola subit; dant arma viro, viresque ministrant
 Virtutes, unumque suis insignibus armant.
 Pax ocreas donat, probitas calcaria confert,
 Loriam pietas, galeam prudentia, telum
 Vera fides, ense ratio, constantia scutum.
 Spes largitur equos, castus timor addit habenas,
 Armigeri gerit officium concordia, præco
 Fama canit, cumulatque viri præconia laude.
 Militat à dextris ratio, constantia lævam
 Assequitur partem, totamque modestia plebem

A Ordinât, et peditum strepitum prudentia frenat.
 406 Quælibet à simili virtus gerit arma viroque
 Jurat in auxilium; quæ totum Martis honorem
 Dat juveni, cui bella movet Natura, suamque
 Donat ei belli palmam, pugnaque laborem.

CAPUT VII.

Vitia magno impetu in orbem prorumpunt. *Conflictus
 virtutum et vitiorum prælium.*

Jam pestes Erebi, scelerum contagia, monstra
 Inferni, cives Plutonis, noctis alumni,
 Tartareum chaos egressi funduntur in orbem:
 Jamque diem nostrum multa caligine noctis
 Involvunt, mundique jubar delere laborant.
 Insultus lux ipsa novos miratur, et ipsam
 Noctem plus solito jam posse, magisque morari,
 Nec proprias servare vices, nec cedere Phœbo.
 Sed tamen hoc solo pensat sua damna, quod illi
 Lux æterna manet, nullis decisa tenebris,
 Continuusque dies; ubi cœlicus ille senatus,
 Turmaque virtutum Naturæ militat agmen.
 Jam se prospiciunt acies, jam prospicit hostem
 Hostis, et aspectus animos succendit in iras.
 Ignescunt animi, mentes audacia major
 Erigit, exsurgunt iræ; jam mente cohortes
 Se superant, animi jam mutua vulnera * fingunt.
 Mens ardore prius pugnat, quam dextera ferro,
 Impatiensque moræ vitiorum turba priores
 Arripit insultus pugnae, primumque furorem
 Excitat, et magnis clamoribus intoat iras
 C Tota cohors, verboque prius consurgit in hostem,
 Quam ferro; verbis bellum prælibat, et illi
 Gestu, voce, minis, insultat; nec tamen illum
 Gestus, verba, minæ frangunt: sed fixus in alto
 Mentis proposito juvenis constanter ad ista
 Erigitur; vincitque metum constantia mentis.
 Sed postquam sua verba, minæ, gestusque vigoris
 Nil habuere, locum dant verba, nec amplius illis
 Est locus, imo minis factum succedit, et armis
 Cedunt verborum pugnae: jam mystica * bella
 * Rem sapiunt, pugnas animi res ipsa fatetur.

407 LIBER NONUS

CAPUT PRIMUM.

*Pugnae descriptio insignis. Discordia pugnam inchoat.
 Homo justus strenue sese vitis opponit. Discordiam
 primo aggreditur, et obtruncat. Cætera quoque
 vitia perimit vel fugat.*

Jam pedites in bella ruunt, jam sanguinis audent
 Fundere primitias, jam libamenta cruoris
 Prima dare affectant, primævaque funera belli.
 Pulveris insurgunt nebulae, novus imber inundat
 In terris, dum tela pluunt, dum pulveris imber

D Funditur, et cœlum cœlorum nubila velant,
 Et ferri splendore novo nova fulgura lucent.
 Mente calens, fervens animo, flammata furore.
 Prima viro movet assultus ¹¹ Discordia, primum
 Aggreditur Martem, primo casura tumultu.
 Impetus urget equos, lis suggerit arma, sagittam
 Ira ministrat ei, furor arcum præparat, ense
 Livor, et ad pugnam reliquis ferventius ardet.
 Ergo sagitta volat prænuntia Martis ¹², et hostem
 Impetuosa petit, quam totis viribus actam

VARIE LECTIONES.

* Ms. A., figunt. * Ms. V., verba. ¹⁰ Ms. R., res. ¹¹ Ms. V. insultus. ¹² Ms. R. mortis.

Dirigit in juvenem Discordia, nec tamen ictus
 Dextræ mittenti respondet, parma sagittam
 Respuit, et totos objectus umbro refellit.
 Tunc animi vires et totum robur in unum
 Colligit, et Marti se totum devovet ille.
 Indulget freno juvenis, calcaribus urget
 Cornipedem, nec segnis, hebes, pigredine lassus
 Lentescit sonipes, sed eodem Martis amore
 Militat, hostiles frangens cum milite turmas.
 Adversas igitur partes invadit, et ipsius
 Hostibus occurrens vagina liberat ense.
 Nec tonat ille nimis, sed solo fulminat ense.
 Ferro cuncta probat, nec verbis disputat, imo
 Verberibus, multisque modis concluditur hosti ¹².
 Excipit a reliquis illam quæ prima furoris
 Causa fuit, quæ prima dedit fomenta malorum.
 Lanc igitur mucrone petens, a corpore vitam
 Extorquet, cogitque mori quam vivere mundo
 Mors erat, et mundi mortem mors una retardat.
 Nec satis est vidisse mori, plus exigit hostis :
 Ense metens caput a trunco dissibulat ora.
 Et merito caput a trunco discordat in illa,
 Per quam lis, odium, rabies, dissensio, rixa
 Prima fuit ; per quam primo conflictus, et iræ,
 Primæque metus, et belli prima cupido.
 Ergo solo jacet exanimis, quæ reddidit olim
 Exanimis alios ; sed ea moriente suorum
408 Emoritur virtus, unus pœna redundat
 In multos, morbus capitis discurrit in omnes.
 Jam timor ipse timet, lis subiticit, ira tepescit,
 Mutescit rabies, cadit impetus, occidit ipse
 Livor, languescit odium, furor arma resignat.
 Adsunt Virtutes juveni, quæ Martis eodem
 Succensæ stimulo, reliquos armantur in hostes.
 Hos perimunt, illosque fugant, bellatur in omnes.
 Vera fides odium perimit, concordia litem,
 Pax iram, rabiem constantia, spesque timorem,

CAPUT II.

*Paupertatis arma. Invadit hominem. Sodales ad
 pugnam urget. Sodales Paupertatis recensentur.
 Paupertas sternitur. Ejus fugantur sodales.*

Non minor ad pugnam, sed major surgit in iras
 Pauperies, non ense tumens, non fulgure teli
 Bella minans, nulla loriceæ veste refulgens,
 Nec clypeo munita latus, nec casside vultum ;
 Sed nodis variis callosa, nec arte polita.
 Sed vultus veteres retinens primamque figuram
 Clava vicem gerit armorum, sed quæ minus arma
 Dant, suppleant animi, dat mens quod perdit in armis.
 Pauperies ruit in juvenem, clavaque minatur
 Funera, librat eam, librata percutit ; ictum
 Ille stupet, tanto dum cassis subsidet ictu :
 Sed tamen instantis ictus constantia partem
 Eludit mucrone suo ; magis ergo furore
 Urbitur, et magno strepitu bacchatur egestas,
 Dum videt incassum clavam sævire, nec illam

A Respondere sibi : tunc ictus duplicat, imo
 Multiplicat ; sed clava suo nugatur in ictu.
 Nam quoties clavæ paupertas objicit ictum,
 Argumenta suo Virtus mucrone refellit.
 Sed postquam sua bella videt nil posse, ministros
 Acris ad pugnam stimulat ; labor irruit, instat
 Esuries, sitis insultat, jejunia pugnant.
 Insurgunt vigiles curæ, dant arma labori
 Gleba, lapis, fustes, telum de stipite querno.
 Esuries armata rapit carecta, ministrant
 Tela siti, reliquæ paribus bacchantur in armis.
 Sed juvenis prior occurrit, prior obviat hosti,
 Pauperiem prior aggreditur, celerique volatu
 Cornipedis, pariterque suo conamine nitens,
 Accumulat vires hastæ, qua dejicit illam,
B Quæ terræ dejecta jacet : petit ergo jacentem ;
 Nec tamen illius scrutatur viscera ferro,
 Nec rotat ense caput, nec inebriat arma cruore,
 Funere famoso dedignans claudere vitam
 Hostis, et insigni leto pensare ruinam :
 Sed conculcat eam, confundens ora jacentis,
 Dejectamque solo pedibus triturat ¹⁴ equinis.
 Cogitur ergo mori jamdudum mortua mundo
409 Pauperies, nec mors animum prædatur in illa ;
 Sed potius mens una manet, languetque repressa
 Mors a mente minor, multumque diuque resistit
 Mens morti, tandemque simul cum morte recedit.
 Dum sic in fatum concedit, juraque fati
 Paupertas, proprium moriens depauperat agmen.
C Cœtus eget qui dives erat dum vixit egestas ;
 Ejus divitiæ pereunt, omnisque facultas
 Pauperie pereunte perit : coguntur egere
 Concives, quos illa prius ditavit egendo.
 Languescit labor exhaustus, sitis effugit, arma
 Dejicit esuries, fugiunt jejunia, curæ
 Depercutunt : sic turba minor majore ruina
 Deprimitur, populusque perit pereunte magistro.
 Ergo quies pœnam, saties jejunia, curas
 Pax fugat, esuriam devincit copia, languet
 Ubertate sitiis, et victa carentia cedit.

CAPUT III.

*Infamia oppugnat hominem. Repellitur. Infamiæ co-
 mites. Infamia sternitur. Comites fugiunt.*

Tunc comitum supplere volens, Infamia, casus,
D Fortior assurgit, sociorum vendere mortem
 Tentat, et hostili leto satiare dolorem.
 Irruit in juvenem, sed verbo prævenit ictum,
 Et verbis acuens convicia : « Proh pudor! inquit,
 Gens ævo, sensu, cautela, viribus, armis
 Pollens, unius juvenis succumbet inermi
 Militiæ? nostraque feret de gente triumphum
 Iste puer? » Nec plura loquens delegat in illum
 Telum, demonstrans factu quod voce minatur,
 Missile decurrens cum verbo verberat auram ;
 Nec vice legati pacem denuntiat, imo
 Bella gerit, cursuque ruens Infamiæ telum
 Insequitur, telo cursu contendit, et hostem

VARIE LECTIONES.

¹² Ms. R. hostis, ¹⁴ Ms. A. conculcat.

Ense petit, mucrone volens succurrere telo :
 Ut si forte viri deludant arma sagittam,
 Vel modica tell rabies desæviat ira,
 Teli mucro furens argentes suppleat iras.
 Ergo sagitta memor dextræ, quæ miserat illam,
 Ins lit in frontem juvenis ; sed cassis euntem
 Sistit, eam retinet, gressum negat, obsta eunti.
 Sed teli supplere volens Infamia lapsum,
 Succurrit telo, nudo mucrone ; sed ictum
 Excipit a galea medius favor, ensis ab ictu
 Decidit, et comitis male supplet damna sagittæ.
 Sed postquam ducis insultus nil posse clientum
 Turba videt, magis in rabiem succenditur : ergo
 Fortius arma rapit, pugnant contagia, murmur
 Irruit, insurgunt convicia, dedecus iustat.
 Sed juvenis nec mente jacet, nec frangitur hoste,
 Nec terrore pavet, nec vulnere læsus oberrat ;
 Sed cornu famosa suæ præconia laudis
 410 Intonat, ad tempus famæ subdicit, et hostem
 Hoc mucrone ferit, vires in vulnere multo
 Monstrat, et egressus cerebro reseratur in ictu.
 Hostis in occasu pudor occidit, arma reponit
 Murmur, mutescunt convicia, dedecus iram
 Nescit, contemptus moritur, contagia cedunt.
 Dedecus ergo favor exstinguit, fama pudorem,
 Gloria supplantant murmur, convicia laudes,
 Contemptum prædatur honor, contagia virtus.

CAPUT IV.

Senectutis impetus. Luctando invadit hominem. Senectutis arma. Senectus sine vulnere vincitur. Victa fugit, armis dejectis, contenta baculo.

Quamvis pigra foret, quamvis ignava, Senectus,
 Quamvis delirans, quamvis torpore fatiscens ;
 Prona tamen calet in bello, juvenescit in armis,
 Nec baculi jam quærit opem suffulta furore,
 Nec regimen poscit, quæ sustentatur ab ira,
 Debilitate potens, morbo robusta, dolore
 Dives : segnitie fortis, pigredine prompta.
 Ergo propinqua neci, morti vicina, propinqua
 Florida canitie, rugis sulcata senectus,
 Oppositum ruit in juvenem, nec primitus instat
 Ense, nec aggreditur telo, nec cuspide pulsat ;
 Sed quadam luctæ specie conatur, ut illum
 In terram demittat, equum subducat, et armis
 Exutum, liber gladius grassetur in hostem.
 Sed monitu calcaris equus succensus, in illam
 Irruit, et miseram terræ deponit ; at illa
 Exurgens vires pariter cum mente resumit.
 Vertit ad arma manus, et spem deponit in armis ;
 Sed cassis torpore jacet, squalore senescit,
 Atque situ scabre morsum rubiginis horret.
 Parma suum multa rubigine computat ævum,
 Nec vetat ingressum nudata cratæ sagittis.
 Loricæ fragiles mordens rubigo catenas
 Dissuit, et juvenis ¹⁵ addit divortia squamis,
 Pigritat affixus vaginæ mucro, nec extra

A De facili prodit, longo torpore quiescens :
 Quem Senium nudare parat, sed degener ensis
 Respuat egressus istos, dextræque monenti
 Denegat obsequium, malens torpore quietis
 Uti, quam varios belli sentire tumultus.
 Sed tamen a loculo tandem producit ensis
 Segnis, hebes squalore jacens, nec jam memor ira
 Bellorum ; pacemque magis quam tela requirit
 Hic mucro, si mucro tamen de juro vocari
 Debeat hic gladius, et non mucronis imago.
 Impetit ergo virum gladio munita Senectus.
 Vulnus ab ense petit, sed vulneris immemor ensis
 In cassum pulsans aditus ad vulnera nescit ;
 Sed stupet ad galeam vario delirus in ictu ¹⁶.

B 411 Ergo Senectæ videns proprium nil posse furorem,

Miratur, seseque dolet sine vulnere vinci,
 Et quamvis esset morti vicina, propinquam
 Maturare volens, hostis sibi provocat ensem.
 Sed juvenis miseratus eam, nec digna rependens
 Hosti pro meritis, nolenti vivere, vitam
 Concedit, fatumque negat sua fata volenti.
 Sistit equum, frenum retinet, sermone Senectam
 Aggrediens, animosque truces et vota retardans
 Prodit in hæc : « Cur fata paras, cui proxima fatum
 Mors finem ? cui vita mori ? cui vivere fatum ?
 Cur quæris tibi concessum ? cur poscis ineptæ,
 Quod natura parat ? quod mors vicina minatur ?
 Utere quæ restat vita, nec quære propinquos
 C Anticipare dies : vitæ compendia mortem
 Solentur, mortis dispendia vitæ repenset. »
 Ergo victa fugit, belloque renuntiat, ensem
 Dejecit, expellit clypeum galeamque Senectus
 Exiit, et solo baculo contenta recedit.
 Debilitas perdit vires, belloque recedens
 Languescit morbus, languor sit morbidus, hærent
 Lapsus, labuntur defectus, lædia languent.

CAPUT V.

Fletus ulturus matrem armatur in hominem. Vincitur per risum. Venus fortiori impetu hominem aggreditur. Ejus arma. Homo fugiendo sagittam vibrat, Veneremque perimit. Fugiendo fugatur Libido. Libido potentiam suam jaculat, et victoria recenset.

D Jam comites errare videns et cedere pugnae,
 Fletus adest, matremque suam succumbere bello
 Luget, et abscisso mæret velamine luctus.
 Utque erat impatiens, gressum maturat, et hostem
 Impetuosus adit, galeæque resolvere nodos
 Tentat, ut ad vulnus ingressum præparet ensi.
 Sed Risus succurrit ad hæc, mucrone lacertum
 Dissuit a trunco, galeæ manus hæsitat, hærena
 Emoritur, proprioque stupet privata vigore.
 Jam gemitus sua damna gemit, jam luctus innum-
 [dans
 Assumit sibi se, Fletus lacrymatur, et omnia

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵ Ms. V. vicis. ¹⁶ Ms. A, varios delirus in ictis.

Turba comes, mœret planctus, lacrymæque made-
[scunt.

Jam dolor ipse dolet, perdens fomenta doloris,
Deprimitur pressura, cadunt lamenta, ruinæ
Deperunt, omnisque perit violentia luctus.
Gaudia tristitium, pressuram gloria, planctum
Prosperitas, lamenta jocus, felicia casum
Exsuperant, vincitque mali fastidia risus.
At Venus ipsa furit, cui fortior ira, nefasque
Majus, et insultus pejor, graviorque potestas;
Dum comitum languere manus, rarescere pugnam
Luget, et hostiles animoque manuque catervas
Crescere; jamque suos dolet expirare furores:
Ignitam tamen illa facem, quæ fulminis ipsam
Metitur speciem, qua saxa resolvere, cautes
Extenuare solet, ferrum mollescere, rupes
412 Inflammare, rapit instanter, vibrat in hostem.
Ilas pugnæ, hæc bella tremens, hæc prælia vitans
Expectare timet juvenis, fuga consulit illi,
Consilioque fugæ venientes effugit ictus.
Fax ignita cadit, exspirat in aere, vires
Amittit, dum nulla manent fomenta caloris.
Hic tamen a tergo Parthorum more sagittam
Dirigit in Venerem; nec fallitur illa, sed ictum
Primo proponit, assumit vulnus, et inde
Mortem concludit: nec ad hæc instare Libido
Argumenta potest, dum sic concluditur illi.
Sic juveni sub Marte novo nova laurea ¹⁷ cedit.
Dum fugit ergo fugat; dum cedit ceditur illi.
Dum cadit erigitur, vincit dum vincitur, audet
Dum timet, expugnat dum pugnam deserit, absens
Instat, et in bello præventus prævenit hostem.
Dum moritur, sua facta stupet Cytheræa, nec ipsam
Credidit adesse necem, quamvis mors ipsa loquatur.
Cum per eam soleant alii succumbere leto,
Vix credit se posse mori; sed proxima tandem
Fata videns, prorumpit in has moritura querelas:
Heu! toties victrix uno delirat in actu ¹⁸
Nostra manus! toties vincens nunc victa fatiscit;
Quæ falli nescit, nec quam fortuna sefellit!
Nunc alget meus, ille meus calor, imo caminus,
Qui solis flammæ urit, succendit in undis
Neptunum, Bacchum bacchari cogit, et ipsum
Fulminat igne Jovem, superis furatur honorem
Numinis, et multos cogit servire potentes.
Nunc mea tela jacent, quibus olim victus Achilles
Cessit, degeneri mentitus veste puellam.
Inque colum clavam vertens, in pensa sagittas.
In fsum pharetras, Alcides degener armis,
Totus femineos male degeneravit in actus.
Hæc ait, et vitam pariter cum voce reliquit.

CAPUT VI.

*Excessus hominem oppugnat. Vincitur a Moderantia.
Luxum vincit Sobrietas. Gula expugnatur. Carnis
stimulum debellat Ratio. Imprudentiæ bellum;
vincitur a Prudentia.*

Jam timet Excessus, jam bello cedere quærit,

A Jam mens alta cadit, jam mente decidit ardor;
Dum comitis videt occasum; quæ maxima belli
Pars erat, et prima totius Martis origo.
Hasta tamen vibrata volat, sed deviat hostem,
Dum petit hæc; mittensque manus male consulit

[illi

Quæ male dum regitur, errans declinat ab hoste,
Nec saltem clypei partem prælibat eundo.
Tunc juveni delegat opem Moderantia; ferrum
Nudat, et hostilem turbat frangitque catervam.
Pugnat in Excessum Moderantia, sobria Fastum
Aggreditur Ratio, Pœnam Tolerantia, Luxum
Sobrietas; sed pugna favet virtutibus, harum
413 Defendit partem victoria, vincitur ergo
Fastus, Luxus abit, cessat Gula, Crapula cedit.

B Tunc carnis stimulum furtivo Marte reluctans
Impetit a tergo juvenem, tentatque latentem
Insultare viro; tamen istos provida sentit
Insultus Ratio, nec torpet pigra, sed illi
Obviat, indomitum retinet, sistitque furentem.
Sed tamen ille diu Rationis viribus obstans,
Ex quo contendit illi, multumque repugnat
Luctans, et tandem victus submittitur hosti;
Acrius in pugnam volat Imprudentia, nullam
Bellandi servat legem; sed turbine belli
Turbida, nil animo retinet nisi Martis amorem.
Mole sua fixum summa de rupe molarem
Extorquere cupit, sub quo nutaret Achilles,
Alcides gerneret, totusque fatisceret Atlas.
C Sed vires oneri cedunt, et pondere victa
Vis hebet, atque gravem patitur sub mole ruinam.
Obstat ei Phronesis, et jam sub pondere victam
Vincit, et in victam feriari cogit ab armis.
Segnitiam superat Solertia, Seria Ludum,
Utilitas Damnum, Studium fugat Otia, Sensus
Stultitiam damnat, Nugasque Silentia vincunt,

CAPUT VII.

*Impietatis bellum. Impietas non movetur blanditiis,
Proprio labore fatiscit. Fraudis bellum. Adula-
tione tentat superare hominem. Fides Fraudem su-
perat.*

Non ultra retinet iras mentisque tumultus
Impietas, sese bellando prædicat, et se
Rixando loquitur, verbis rixatur, et ictu
Consummat rixas; probat ense quod ore fatetur.

D Errat in errore Martis, bellique furore
Plus furit, inque via Martis sit devia, legem
Bellandi sine lege tenens, sine fœdere fœdus.
Dum minus in vulnus desævit mucro, securim
Arripit, ut redimat gladii delicta securi.
Ergo virum ferit, et vires consumit in illo
Sed juvenis stat securus sub mole securis
Assistens Pietas ferro non militat, imo
Blanditiis precibusque cupit mollescere bellum.
Sed tamen imbre precum gravius succenditur ardor
Bellandi, donantque preces fomenta furori.
Sed postquam nil blanditiæ, nil verba favoris,
Nil valere preces; Pietas mellita resignat

VARIE LECTIONES,

¹⁷ Ms. V. gloria. ¹⁸ Ms. V., ictu.

Verba, rapit ferrum, bellumque recipere bello
 Incipit, et ferrum ferro, fallitque securim
 Objecta clypei, variosque reverberat ictus.
 Sed tandem proprio devicta labore, fatiscit
 Impietas, Marti cedens sine Marte subacta.
 Quæ restat, Fraus sola sibi solatia pugnae
 Quærit, et ad veteres latebras fraudesque recurrit,
 Degeneri pugna, servili Marte, doloso
 Insultu, belli furias molitur in hostem.

414 Blanditiis non blanda tamen Fraus allicit
 illum.

Has ergo vomit illa preces, et dulcibus afflat
 Verbis, et phaleris dictorum palliat artem :
 « O juvenis cui terra favet, cui militat æther,
 Cui Deus arridet, cælum famulatur, et omnis
 Applaudit mundus, et totus supplicat orbis;
 Reliquiis belli, quæ vix et forte supersunt,
 Parce, nec in victos deæviat ira leonis.
 Vincere cur victus tentas? cur bella movere
 Quæris in imbelles? satis est potuisse, nec ultra
 Nobilitas animi quærat, nisi vincere posse.»
 Dum blandis precibus mentitur verba precantis,
 Evocat occulte gladium, maturius ensem
 Nudat, et ingeminans ictus ad vulnera ferrum
 Invitat; sed cassis ad hoc contendit, et ensem
 Spernit, nec tali dignatur cedere ferro.
 Econtra gerit arma Fides, Fraudisque refellit
 Insidias, nudatque dolos, et furta revelat.
 Sed postquam nil posse dolos et pallia fraudis
 Fraus videt, exit bella, fugæ committitur, arma
 Exiit, et partem vitæ lucratur eundo.

CAPUT VIII.

*Avaritiæ bellum. Superatur a Largitate. Prosperitas.
 Homo auxilio Virtutum debellat Vitia. Homo beatus describitur et extollitur.*

Restat Avaritiæ strepitus, cui tota furoris
 Incumbit rabies, tantique pericula Martis
 Solus habet, solusque furit, se pluribus offert
 Unus, et in solo spem desperatio gignit.
 Spicula quæ multus argenti fulgor inignit,
 In juvenem vibrat atque instar¹⁹ grandinis instant
 Tela, pluunt hastæ, nubemque sagitta figurat.
 Ergo telorum silvam pluresque sagittas
 Plantat in hostili clypeo, vestitque sagittis
 Pestis Avaritiæ; sed telum parcius intrat
 Scutum, nec clypeo sua spicula firmiter hærent :
 Sed virtus quæ dona pluit, quæ munera spargit,
 Nec sepelit nummos, nec opes incarcerat arca,
 Sed bene divitias fundit, sine spe redeundi,
 Telorum nemus ense secat, silvamque recidit,
 Instat Avaritiæ, pugnat constanter, et ensem
 Quem tenet illa, rapit; armis hostilibus hostem
 Vincit, et in dominam cogit sævire sagittas.
 Ergo victa fugit; stat pugnae sola superstes
 Filia Fortunæ; sed eam Fortuna repellit
 A bello, natamque monet ne bella movere

A Intestina velit, ne rixam nata parenti
 Misceat, aut pugnam moveat germana sorori.
 Ergo consilio matris concordat, et hostem
 Deserit, ignorans cui justius arma movere
 Possit : sic neutri cedens, famulatur utrique.
 Jam scelerum superata cohors in regna silentum
415 Arma refert, et se victam miratur, et illud
 Quod patitur, vix esse putat, nec creditur illi
 Quod videt, et Stygias fugit indignata sub umbras.
 Pugna cadit, cedit juveni victoria, surgit
 Virtus, succumbit Vitium, Natura triumphat.
 Regnat Amor, nusquam Discordia, Fœdus ubique.
 Nam regnum mundi legum moderatur habens
 Ille beatus homo, quem non lascivia frangit,
 Non superat fastus, facinus non inquinat, urget
B Luxuriæ stimulus, fraudis non illicit error,
 In terris jam castra locant, et regna merentur
 Virtutes, mundumque regunt, nec jam magis illis
 Astra placent, sedesque poli quam terrenus orbis.
 Jam cælo contendit humus, jam terra nitorem
 Induit æthereum, jam terram vestit Olympus.
 Nec jam corrigitur rastro, nec vomere campus
 Iæditur, aut curvi deplorat vulnus aratri :
 Ut tellus avido quamvis invita colono
 Pareat, et semen multo cum fœnore reddat.
 Non arbor cultum quærit, non vinca falcem;
 Sed fructus dat sponte novos, et vota coloni
 Fertilitate premit; spes vincitur ubere fructu.
 Gratis poma parit arbor, vitisque racemos,
C Et sine se natas miratur pampinus uvas;
 Et tunicis egressa suis rosa purpurat hortos,
 Nec spinam matrem redolet, sed sponte creata
 Pullulat, atque novos sine semine prodit in ortus.
 Sic flores alii rident, varioque colore
 Depingit terram florum primæva juvenus,

CAPUT IX.

Auctor munit opus suum contra Zollorum dentes.

O mihi continuo multum sudata labore
 Pagina, cujus adhuc minuit detractio famam;
 Vive, nec antiquos tentes æquare poetas,
 Sed potius veterum vestigia semper adorans
 Subsequere, et lauris humiles submitte myricas.
D Jam ratis evadens Scyllam monstrumque Charybdis
 Ad portus tranquilla meat, jam littore gaudet
 Navita, jam metam cursor, tenet anchora portum;
 Nauta tamen tremebundus adhuc post æquoris
 [æstum
 Terrenos timet insultus, ne, tutus in undis,
 Naufragus in terra pereat; ne livor in illum
 Sævial, aut morsus detractio figat in illo :
 Qui jam scribendi studium pondusque laboris
 Exhaustit, proprio concludens sine laborem.
 Si tamen ad præsens fundit sua n.urmura livor
 Et famam delere cupit, laudesque poetæ
 Supplantare novas, saltem post tata silebit,

VARIAE LECTIONES.

¹⁹ Ms. V., et ad instar.

416 A DEO SEMPER INCIPIENDUM

ET

IN EUMDEM DESINENDUM.

At quicumque Deum supplex affatur, ab illo
Incipiat, versoque in eumdem flue, quiescat.
Multa quidem huic studio subeunt meditanda, ja-

[centem

Tollere quæ possint hinc ad cœlestia mentem :
Contemplator uti ex nihilo Deus omnia quondam
Protulerit, quæ vis, sapientia quanta, quis ardor
Artificis, quantum emineant, quantumque nitescant:
Omnia ne vero tantum admirare creata,

Usque Creatorem ut non mente animoque sequaris:
Ergo sub obtutum veniant quæcunque leguntur
Lumine, nequid iners proprio et sine munere degat.
Namque oculis multa occurrunt, quæ pabula cunctis
Sensibus indulgent. Terræ decor, ætheris ardor,

Undarum liquor, et vasti per inane meatus,
Tum cœli decus, atque ingentis lumina mundi
Sidera; dein oculorum et mentis acumine cœli

Ambitus insinuet sese, vertigine cujus
Vallantur quæ corpus habent, tum cardinis ille
Impetus, assiduo qui summa volumine torquet.
Mox extremi orbes, totumque sub axe corusco

Perpendatur opus, motusque, ortusque, obitusque
Astrorum, variæque vices, annique recursus.
Terrenis quantum faveant cœlestia, quali

Audiat obsequio cœlestibus infima moles.
Ut lunæ quæcunque globo subjecta ferantur
Ordine nascendi, senioque absumpta fatiscant,

Præscriptoque nihil naturæ ab limite cedat.
Hinc quoque uti liqueat, quali furor incitet œstro
Pectora, quæ perhibent homini famularier astra;

Nec mundum ratione regi, sed ab impete verti
Fortunæ, varioque angî mortalia casu.
Nunc tamen haud locus hæc abstrusaque semina

[rerum

Scrutari, actæa toties discussa sub umbra ;
Ipsa sed a doctis jam vestigata sagaci
Ingenio, et jam scita, animo quærantur acuto :

Indoctis quantum indulget sua cuique Minerva,
Queis opere in tanto non desudare licebit.
Quippe rudeis crebro divina potentia mirum

Edocet, ut porro edoceant arcana professos ;
Qui gnari tamen, atque insignes munere tanto
Longius anteirent, summi cum gratia Patris

Excolat ingenium, non destruat, aut male vertat.
Ast hominum genus ancipitem speculantibus offert

417 Materiam : hinc animus divinæ conscius auræ,
Inde omni ratione carens, consorsque ferarum
Sensus adest, qui sæpe alto nos fraudat Olympo.

Id quoque succurrit volvendum sæpius, ut cum
Nos rerum in medio ceu mundi vincla locarit
Maximus ille Opifex : quanta ratione cavendum est,

A Ne genius stet noster iners, quantoque labore
Nos opus eniti, e superis quando ultima nobis
Est statio ; tum quo pugnanda sit ordine pugna,
Cum supra infraque inter se contraria bellent.

Quove modo est cuivis curandum, ut se intus ad
[unguem

Noscat, et ignaræ frangat conamina mentis :
Quandoquidem quid de extremis tenet, imminet
[ingens

Discrimen, ne dum alterius se credit amori,
Vergat in alterius partem, et ratione relicta
Sensibus obstrictus miser obmutescat, ut unde

Venerit, ignoret, et quo properare necesse est.
At quæ homine inferiora animo meditanda nini-

B [strant,

Ut quæ se innumeris virtutibus inclyta tollunt,
Usque adeo servant vireis, quas intulit auctor,
Cum mens casta alios, alios vis acrior, illos

Aut animus sapiens, aut pulchra modestia tollat.
Quæ cuncta, ut proprium mortalibus inderet ignem,
Et Deus, et genitor magna pius extudit arte.

His animadversis mens sese accinget ad illa,
Quæ minime flunt, sed sunt, velut ipsa Platonis
Verba canunt ; jamque a sensu nihil expetet, ipsas

Naturas rerum expendens, speciesque : deinde
Angelicos pervecta gradus, ascendet Olympum ;
Nec mortale tuens, sed jam divinitus atra

Nube procul pulsa radiant : lumine cernet,
Effectusque pii læta inspectabit amoris.

C Tum circumspectans, supera infera cuncta videbit
Collaudare Deum, atque illi bona cuncta referre :
Præcipue si quæque oculis obnoxia nostris

Ingenio, fideique acie lustraverit acri.
Nam veluti sphaera cœli et rerum generantium,
Sic chorus ille sacer, manesque a morte redempti

Sunt quasi materie immunis, non visibilis orbis.
Quæ si cuncta simul animo comprehensa Tonanti
Æquipares, nil prorsus erunt : per se integer ille,

Pars idem, totusque idem, pars semper ubique,
Semper totus ubique, carens ortuque obituque.
Horum nil teres est, proprio nil robore constat.

In nihilum jam cuncta ruant, si maximus ille
Arbiter arcani fluxum neget ire vigoris.

D Hinc spectare licet vireisque, animumque, piam-

[que

Artificis mentem ; quanquam inferiore sub orbe
Vis viget, in supero sapientia fulget, et ardet
Lux in supremo, honitasque in quolibet horum :

Cuncta tamen meditari, et in omnibus omnia fas
[est.